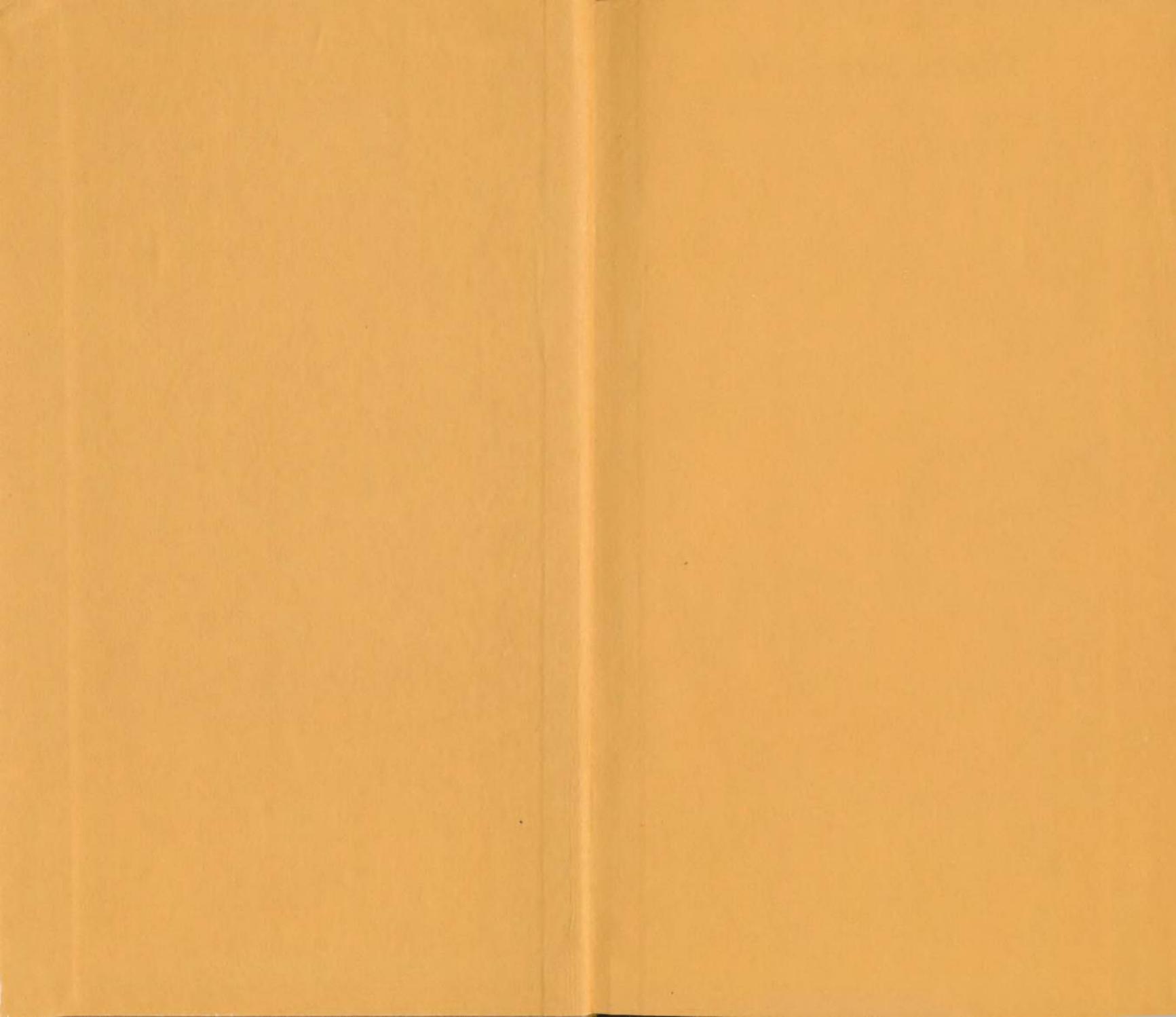
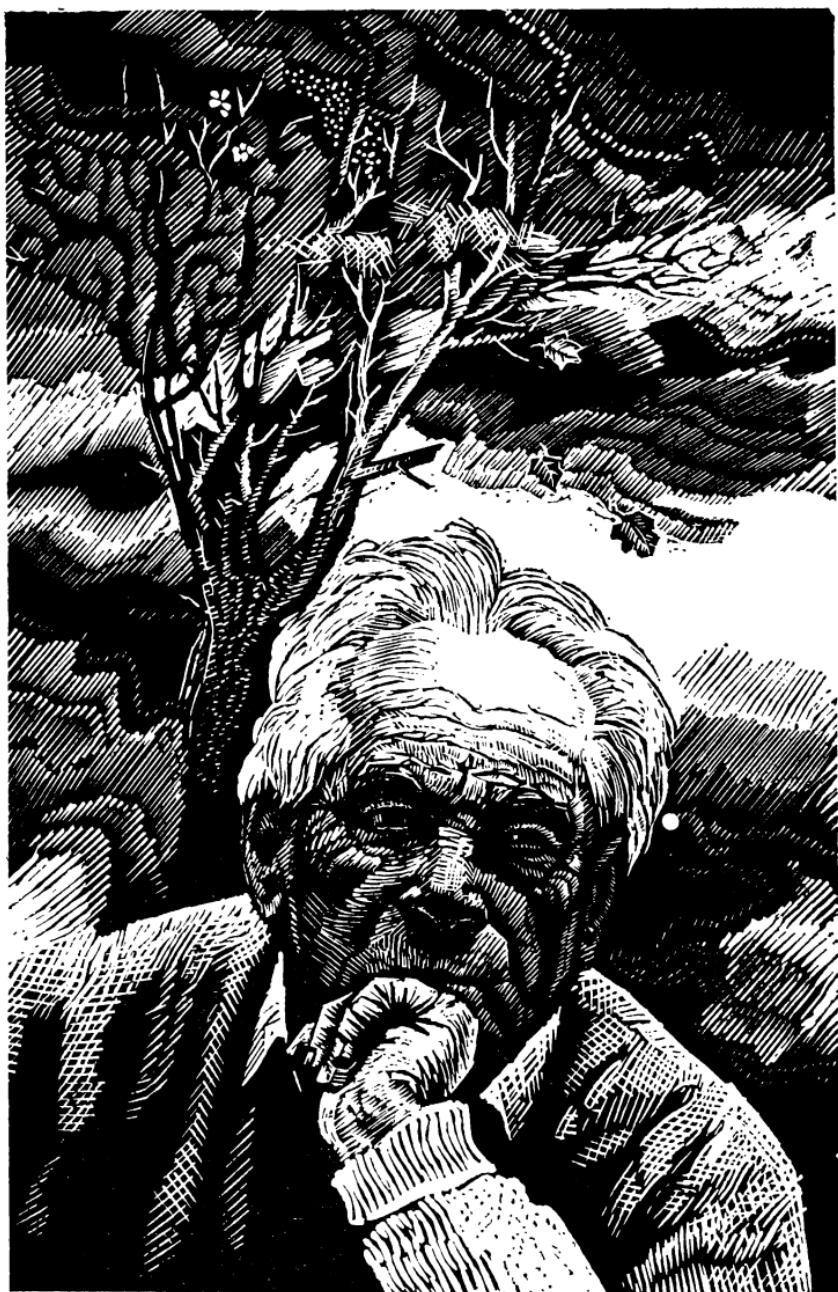

МАКСІМ РІЛЬСЬКИЙ

Яблука доспіти, яблука червоні!..

МАКСИМ РИЛЬСЬКИЙ

Яблука доспіти, яблука червоні!..

ПОЕЗІЯ

*Для середнього
та старшого
шкільного віку*

Ілюстрації
МИКОЛА СТРАТИЛАТА

КИЇВ «ВЕСЕЛКА» 1986

84Ук7-5

P95

*В книге «Яблоки поспели, красные поспели!..»
М. Ф. Рильского (1895—1964), выдающегося
украинского советского поэта, переводчика,
публициста, ученого, общественного деятеля,
лауреата Ленинской и Государственной
премий СССР, как бы сконцентрированы глубокие
раздумья о жизни и любви к Родине, о человеке
нового социалистического общества, о роли
искусства в воспитании самых высоких
и благородных чувств.
Первый и второй разделы сборника представляют
гражданскую, интимную и пейзажную лирику,
третий включает стихотворения,
посвященные детям и юношеству, четвертый —
действиям истории, отечественной
и зарубежной культуры.*

*Упорядкування
ІВАНА ІЛЬЄНКА*

*Передмова
ІВАНА ДРАЧА*

*Друкується за виданням:
Рильський М. Зібрання творів: У 20-ти т.—
К.: Наук. думка.— Т. 1.— 1983; Т. 2.— 1983;
Т. 3.— 1983; Т. 4.— 1984.*

P $\frac{4803010200-134}{M206(04)-86}$ 182.86.

© Видавництво «Веселка»,
1986, упорядкування,
передмова, ілюстрації

СВІТЛО МАКСИМА РИЛЬСЬКОГО

Мое покоління виросло під свіжим диханням нових збірок поезій Максима Рильського, таких, як «Троянди і виноград» і «Голосіївська осінь»,— їхній благовісний вплив залишив непроминальні сліди в наших молодечих душах. Літній поет, а так свіжо, так дивовижно чисто, так незатъмарено вільно видихає розкуті строфи в усій повноті життя,— так думалося тоді:

Ви багато знаєте, нівроку,
А проте вам чесно доведу,
Що бувають валдшнепи щороку
В ботанічім Київськім саду...

Якось зустрів його в Шевченковому парку — і було неймовірно зворушливо бачити, як він несе звідкись цілий стос книжок під пахвою і од незвички перехоплює їх, аби не попадали на грішну землю. Вирувало птаство в гущавині дерев, щебетало і ціluвалося студентство на лавках біля Тараса Григоровича, а Максим Тадейович ледве давав раду собі з отою бібліотекою, яку ніс. Згодом сів на лавку — під солов'ями, під зеленою кроною, весь він належав цьому молодому світові: такий сивий, такий лагідний і добросердній чоловік з великим сердцем поета і вченого. Рильський зі стосом книжок під солов'ями — таким павік запам'ятився.

Та мое покоління виросло і під чистим джерельним впливом публіцистики великого майстра. Всім нам у пам'ятку, як щосутої київська вечірня газета друкувала його незабутні «Вечірні розмови». Є публіцистика і публіцистика. Часом зауважуеш, що той чи інший автор з одинаковою синтетичною віртуозністю пише про людську совість і про цвяхи, про порядність, чесність і про надвиробництво капелюхів відповідного фасону, про потребу поступатися місцем жінкам у трамваї і про злочини диктатора на Гаїті.

Максим Рильський не палежав до виробників такого комп'ютерного крою, які завжди безвідмовно відповідають на сигнал: «А яку тему потребуєте?»... Він піс у газету свої радощі і болі, свою душу ніс з гідністю і честю. І скільки захоплених розмов було навколо цих публікацій! «Вечірні розмови» Максима Рильського склали цілу епоху в нашому духовному житті.

Вони формували наші смаки і наші пристрасті, вони впливали на нас, і в чомусь навіть більше, як це не видається дивним, ніж навіть сама його поезія. Вони вміли переконувати, викликати на суперечку, доводити глибиною аргументів, гостротою сарказму чи віртуозністю дотепу, чи м'якістю лагідного, лише Рильському притаманного тону.

І кожен з нас знат, хто стоїть і за пими збірками поезій, які невдовзі дістали найвищу відзнаку нашої країни — Ленінську премію, і за такими натхненними статтями.

Того, хто хоч на єдину мить мав щасливу нагоду зустрічі з цією людиною, вражала сама ця людина. Це був один з небагатьох сучасних митців, що впливав па сучасників просто фактом свого існування. Його пеповторна індивідуальність відсвічувала основним — він був щедрим джерелом найчистіших флюїдів людської порядності і інтелігентності. Так сказав Рильський,— і цього було досить, щоб якийсь кололітературний поспішивий чиновник на ходу намагався пристосуватися до думки поета-академіка чи витрактувати її на свій кшталт або ж принаймні промовчати.

Особливі слова хочеться сказати про його сонетарій. Інколи одного «зорянного» дня народжувалось чотири близкучих сонети, інколи цілих чотири роки приносили лише один сонет. Та протягом довгого творчого життя Максима Рильського сонет був його улюбленою поетичною формою.

Як хочеш до великого дійти,
Обмеж себе; лише в законі ти
Здобудеш волю, радість — у спокої.

Перекладаючи ці слова з сонета Гете «Природа і мистецтво», поет всією суттю сприйняв діалектику сонетної довершеності. Почуття міри і суворі закони цієї виплеканої століттями форми містили в собі непереборну силу для Максима Тадейовича.

Свого часу у видавництві «Молодь» вийшов його сонетарій. У тому збірнику любовно зібрани його сином Богданом Рильським всі твори цієї канонічної форми — і оригінальні, і передкладні. Збірнику передув разгорнута і глибока стаття Дмитра Павличка. Гравюри Георгія Якутовича, які завжди захоплюють пластичною виразністю, дихають тут хмільною радістю життя і дивовижно відповідають величезному життєлюбному обдаруванню поета-класика. Святковий настрій відразу пронизує тебе, коли ти відкриваєш цю книжку,— вона була вимріяна автором як білосторіпкове свято, і такою вона здійснилась... І прочитавши її, не хочеться відкладати вбік малесеньке лusterko сонета, в якому відбилося вражуюче за масштабами звершень творче життя Рильського.

Перший «Сільський сонет (Із зимових спогадів про літо)» датовано 1912 роком — толкі акварельні тони, «золоті струни душі», які відгукуються у відповідь золотим струнам полів і світлим дівочим очам, щастя єднання з природою і відчуттям короткочасності цього щастя,— хіба в цьому сопеті-верні не видно, як в зародку, всього Рильського майбутніх літ?!

Свій останній сонет «Промінь» поет датував 16-м листопада 1963 року. Він весь зітканий із подивування, і як в першому юначому творі на золоті струни полів відгукуються золоті струни душі, тут назустріч першому променю світанку линуть промені людської душі. Людина і природа в пероздільному єднанні. І хіба в останньому сонеті не прочитується весь досвід великого майстра, і хіба він не концентрується тут, у злютованій щільністю двох катренів і двох терцетів, як мимовільний заповіт, звернений до майбутнього?

Буває так: ще темна ніч надворі,
Ще сон колише землю, як маля,
Німусе небо, і мовчить земля,
Зірок не видно в типі непрозорій,—

I враз прокинешся. Думки байдорі
Роєм налинутъ хтозна-відкіля,
Запрагнуть праці руки, і здаля
Поллеться шелест віт па осокорі...

Що сталося? Хто серде розбудив?
Чому так віриш, що нежданах див
От-от надійде хвиля урочиста?

То перший промінь глянув у вікно,
Світанку смуга зайнялась іскриста,
Як юності живлющої вино...

І коли з'явилося дослідження про Пушкіна, то за ним стояла бібліотека українських перекладів геніального російського поета, так мистецькі зроблені Максимом Тадейовичем. І віриш кожному слову статті, віриш всезнанню дослідника, закоханого і доскіпливого. Неможливо собі уявити живу течію сучасної української літературної мови без цих пушкінських перекладів — і дослідницький коментарій літературознавця Рильського в такому совісному контрапункті з перекладами.

А коли пароджується стаття про Адама Міцкевича, то знаєш, що за нею стоїть і переклад уславленого «Пана Тадеуша» і «Кримських сопетів», і інших близкучих творів польського поета. Що з'явилося раніше — переклади чи стаття — не в цьому сирава. Бражкає ця спаяність і пероздільність, дивує прекрасна налагодженість цього унікального творчого організму.

Або ось стаття про Олександра Блока. Рильський мріяв зі-братьи «українського» Блока, сам зробив кілька цікавих перекладів. І коли згодом, коли вже минуло більш як півтора десятка років по смерті Максима Тадейовича, ми готували до ювілею Олександра Олександровича українські переклади, в основному зроблені представниками інших поетичних поколінь, учнів Рильського, то як нам прислужилася давно написана стаття Максима Тадейовича, яка відкрила «українського» Блока.

Рильський не боявся справжньої патетики, не боявся сказати високих слів, що він «вважає себе передовсім слугою народу, людиною, яка в дні великої священної боротьби з гітлерівськими звірами вступила до лав Комуністичної партії, твердо пообіцявши звання комуніста своєю роботою виправдати...»

До найсерйозніших здобутків усієї радянської поезії належать його поема-видіння «Жага» і «Слово про рідну матір». У пам'яті всіх поколінь нашого народу бринітимуть ці вічні слова:

Благословен той день і час,
Коли прослалась килимами
Земля, яку сходив Тарас
Малими босими ногами,
Земля, яку скропив Тарас
Дрібними росами-сьозами.

У повноті правди нашого буття на землі, стоячи на захисті ленінських ідеалів мирного співіснування, повторюємо ми вслід за великим поетом, який означив собою цілу епоху в літературі:

Хто може випити Дніпро,
Хто властен виплесками море,
Хто наше золото-серебро
Плугами кривди переоре,
Хто серця чистого добро
Злобою чорною поборе?

Зараз виходить двадцятитомник поета. Учні в школах вчаться рідної мови за кращими взірцями творчості Максима Рильського. Працює музей в Голосієві. Цілий меморіальний комплекс має звестися в славнозвісній Романівці на Житомирщині. Ріже морські хвилі теплохід імені поета.

Названо його було Максимом — па честь великого лицаря нашої минувшини Максима Залізняка. І став він великим лицарем українського слова, української культури, досвідченим і мудрим повпредом свого народу. Найсучасніше завжди — саме серце поета, воно сповнене найінтимнішої довіри до читача, який сприйняв поезію Максима Рильського в своє серце.

Вітчизно, горді ми тобою

* * *

Лягла зима. Завіяло дороги.
Тремтять хати від холоду. Клуні
Ховають жито, миршаве і вбоге.
Мороз — погрози пише на вікні.

О, бідний той, хто крізь завої сині
Іде самотньо, мовчки, без мети:
Лиш гуртом і пущі, і пустині
З піснями, з гуком можна перейти.

I в час, як білі пави ронять пір'я
На тишу сіл, на хорі городи,
Виходжу на засніжене подвір'я —
I раптом стану юний і радий.

Бо по дорозі, з бідними саквами
Ta з міццю думки, волі і руки
Несхиблено, непереможно, прямо
У дальню даль простують юнаки.

Колись шукали істин Піфагори
I для жерців горів огонь наук,—
Тепер всесвітні перелоги оре
У вбогу свитку вдягнений селяк.

Він дастъ землі, Микула новочасний,
Незнану міць — і процвіте земля,
I стане лан — як стан злотопоясний,
I нові вруна випестить рілля.

Ідуть і йдуть... А на порозі мати
Залатаним махнула рукавом...
I пада сніг лапатий, волохатий
Спокійно й величаво над селом.

[1924]

КОСОВИЦЯ

1

Гей, як вийде сонце з-за діброви,
Як на плесі крикнуть сірі гуси
І щаслива в лузі перепілка
З трав роси холодної нап'ється,—

Косарі вмиваються до сонця
Чистою, студеною водою
З голубої, доброї криниці,
Гострять коси, і чутнодалеко
Їх мантажок голосну розмову.

Ходить вітер яром та горою,
Плачуть трави, тужать під косою,
Звіробої в'януть на покосі...
Ходить вітер, сушить білі роси.

Ніби ключ веселиків по лугу
Походить рівно та статечно,
Косарі ідуть один за одним,
Білим військом звільна виступають.

Піт обличчя їм росою міс,
Заливає очі, ніби слізози,
Конюшина падає під ноги,
В тузі клонить голови червоні.

Гей ти, земле, хліборобська мати,
Обперезана річками голубими,
У зеленому високому очіпку,
У мережаній китайчатій запасці,
В плахті, критій квітами ясними,
Ти неси, перенеси на крилах
Косарів од краю і до краю!

MC

Гей ти, вітре, парубче співочий,
Парубче співочий та веселий,
Ти сушки червону конюшину,
Провітай навалисті покоси!

Гей ти, сонце, мудрий господарю,
Ти небесний золотий шахварю,—
Ти в'яли червону конюшину,
Напувай медами запашними,
Прикривай гарячими руками
Од дощів, од лютої негоди!

Гей ви, хмари, турки-яничари,
Ви не йдіть ордою на облогу,
Не лякайте косарів у лузі,—
Ви ідіть на море, поза гори,
Дожидайте слушного часу!

Як заходить сонце за діброву,
Як поснуть на плесі сірі гуси,
Косарі вертаються додому
На вечерю, на розмову втішну.

2

То не риба в морі розгулялась,
То не пави в небеса знялися,
Розійшлися дівчата з граблями
По сухих, паучих покосах.

Ясна водо, молодая вродо
Що спливла ярами та гаями,
Розливайся синіми річками,
Розтинайся срібними піснями
Над покосами конюшини!

Що зірок на небі у петрівку,
То копиць високих, мов дзвіниці,
Розсипається по лузі запашному.

Та ясніша над зірки погожі,
Та стрункіша над дзвіниці білі
Походить дівчина по лугу,
До сестри словами промовляє:

«Сестро, сестро, ти зелена руто,
Ти зозуле в гаї, на калині!
В'ється туга біля моого серця,
Як гадюка, серце обвиває».

А сестра їй: «Сестро нерозважна!
То не туга — молодість буяє,
То стискає серце пе гадюка,
Чорні очі обпалили серце,
Аж на дно у серце зазирнули».

Сиза галка лине через балку,
Йдуть шляхом корови із діброви,—
Понад річкою, як річка, розлилася
Парубоча розлога пісня.

Ти кого шукаєш, виглядаєш,
Та чого ти, хлопче, світом нудиш?
Вже стоїть червона конюшина
У копицях рівних та високих,
Вже ідуть додому дві сестриці,
Дві сестриці, бистрокрилі птиці.

[1924]

ДО РІЧНИЦІ СМЕРТІ В. І. ЛЕНІНА

Хто там плаче? Хто голосить,
Наче буря восени?
І чиї ридання носить
Вітер юної весни?
Гей, стискай кермо міцніше:
Впав стерничий у глибінь...
Буря висе, буря свище...
Надійшла зловіща тінь...
Але чуєте: у піні,
У кипінні, в глибині
Голос дужкий: «Геть квиління!
Всі зусилля до борні!»
Так не плачте ж: Він між нами,
Як надія золота...
І багряними квітками
Новий берег розцвіта.

1925

* * *

Збирають свіtlі, золоті меди
Веселокрилі та прозорі бджоли.
Поглянь, людино, і спокiйно йди
На вулицi, па площi, в гай, у поле.

Неси в щільник свiй мозок, кров i плоть.
Таких, як ти, кипучi мiлiони
Ідуть, щоб свiт востаннє розколоть
На та k i n i, па бiле i червоне.

[1925]

ТРУД

Люби свій виноград і заступ свій дзвінкий!
Народи ї царства мрутъ, міняються віки,
І там, де чабани дрімали супокійно,
Зростають городи, киплять криваві війни,
В змаганні вічному шаліє смертний люд!
Та знай, що тільки тут, де невгамовний труд
Землі насиченій родюче лоно ранить,
Доспіють ягоди і радощі повстануть.

[1925]

ТРУДИ І ДНІ

Зелені вруна стеляться, як вовна.
Картинками старих дитячих книг
Здається далеч. До землі приліг
І слухаю тремтіння невгамовне.

Як віриться, як сниться невимовно,
Який шумить не знати звідки сміх,
Яке це щастя — в радощах земних
Трудів і днів спивати кубок повний!

Полуменіють сосни. Срібний пил
Бадилля сріблить. Міста профіль строгий
Поволі виплива на небосхил.

І от — в одну збігаються дороги,
В єдиний помах рвуться сотні крил,
В один чертог — усі хатки убогі!

[1926]

ВЕЛИКИЙ ЖОВТЕНЬ

Жовтню, батьку, друже, брате!
В рік великий, в рік десятий
Плетемо тобі вінка...
Ти прийшов — і в нашім краї
Оживає і лунає
Мова матері дзвінка.

Ти прийшов — упали пута,
Всіх закованих розкуто,
Люд, як море, гомонить...
В кожнім серці, в кожній хаті
На десятім нашім святі
Слава Жовтневі дзвенить!

1927

MC

НОВИЙ ХЛІБ

Пахучий пил невпинно осіда,
Фарбус все у матові півтони,
І голоси людські — як відгомони
Того, про що розказує вода.

Черги спокійно кожен дожида,
А сам у маренні якомусь тоне,—
І тільки жарт приперчено-солоний
Місток до дійсності перекида.

Діждались нового! Жита, сказати,
Як у людей... Подумати: коли б
Іще на горе довелось чекати!

Ну, та минуло. А тепер од хати
До хати розлива всесильний хліб
Міцні та живодайні аромати.

[1929]

* * *

Епоху, де б душею відпочити,
З нас кожен має право вибирати,
Найдемо тут до вибору багато
Народів, царств, богів, людей, століть.

Готичний присмерк, еллінську блакить,
Легенд біблійних мідь, вісон і злато —
Все можемо на полотні віддати
Чи на папір слухняпий перелить.

Але любить чи не любити те,
Що вколо нас і в нас самих росте,
Що творить нас, що творимо самі ми,—

Лишє сліпець, що замість крові в нім
Тече чорнило струмнем неживим,
Тривожиться питаннями такими.

[1929]

ТРИПТИХ

1

До роботи, серце, до роботи!
Відпочинок швидко перейшов —
І повинність мужня кличе знов
У борні себе перебороти.

Світла осінь золотим крилом
Одсвіжила стомлене обличчя,
Та щоденність заглядає в вічі
І співає пад твоїм чолом.

Байдуже для неї, хто ти й що ти!
Не дрімай! Не дай себе приспать!
Поклади на серці, як печать:
До роботи, завжди до роботи!

2

До борні, правице, до борні!
Хай тебе глухі морозять ночі,—
Напиши слова собі урочі:
Уперед! За ясні, красні дні!

Під супровід вітрового свисту,
Під холодним подихом зими
Пам'ятай велике, горде: ми!
Забувай про долю особисту!

Бий, круши палаци крижані!
Світ руйнуй, щоб кращий збудувати!
Не чекай ні дяки, ні заплати...
До борні, щохвилі до борні!

До роботи, серце, до роботи!
 Ждуть поля плугів і сіячів,
 Березень майдани взеленив,
 Шлях одкрив пезнаний для голоти.

Одностайно, разом на лани!
 Всі до гурту, в легіон залізний!
 Хай пашня в ріллю глибоку бризне,
 Звеселить ясне чоло весни!

Чи лише недавно, чи давно ти
 Путь збагнув, якою прямуватъ,—
 Поклади на серці, як печать:
 До роботи, завжди до роботи!

1930

* * *

Яскраві барви, повпі тони!
Нюапси пріч і геть півтон!
Рожеве вмерло, і червоне
Горить огнями виногрон.

Доволі млосного зітхання!
На повні груди, без вагань
Вдихай пенависть і кохання,
Переступай останню грань!

Круши гниле і недогниле,
Розлийся повнявоу сил:
Червоні зáграви спалили
Старого світу небосхил.

1931

ДО МЕТИ!

Гей, лети вперед, лети,
Мов крило аероплана,
Наша сила нездоланна,
До мети!

Розмахніться дужче, теслі!
Дзвінко бийте, ковалі!
Вожаїв слова воскреслі
Стали ділом на землі.

Гляньте: влившися рікою
В будівництва океан,
Усміхнувся Волховстрою
Дніпрельстан.

Гляньте: там, де пісня туги
Розливалась серед нив,
Повен сили і напруги
Зеленів колектив.

Гляньте: там, де пішоходи
Заливала сонна тінь,
Наші фабрики й заводи
Розтинають височінъ.

Із можливого в чудесне
Перекинуто мости...
Линьте ж, дні, котіться, весни,
До мети!

1931

ЗАСІВНА ПІСНЯ

Розлягайся, скибо чорна,
Сійся, зерно, і рости!
Наша сила необорна
В далечінь кладе мости.

Гей, до заходу від сходу
На росистий ранній сад
Розливай погожу воду,
Молода Країно Рад!

Всі, у кого серце вірне
Сонцю нашої весни,
Сійте зерно, гей! добірне
В нерозмежені лани!

Хай потужна хвиля ллється,
Не вертаючись назад,
Хай уся земля назветься:
Молода Країна Рад.

[1932]

* * *

Знак Терезів — доби нової знак.
Як розгойдалися всесвітні щалі!
Бліді серця і погляди зів'ялі,
Ховайтесь! Бурі носить зодіак.

Не сутичка п'яних заводіяк —
Дві сили, що одна росте дедалі,
За найдорожчі борються скрижалі,
І кожне ні — вогненне чує та к...

Та хилиться рішуча, новна чаша...
Ми знаємо, що перемога наша,
В повітрі стигне блискавки удар.

Бійці, єднайтесь! Не дрімай, стороже!
Безкрилу тьму навіки переможе
Визвольник людства — вільний пролетар.

[1932]

ЛЕНІН

З жестом суворим і простим,
З усміхом мудро-ласкавим,
Гордим, небаченим зростом
Зріс він над світом іржавим.

Так, він титан, бо «титанів»
Скинув з золочених тронів;
Глянув, дихнув — і розтанув
Лід їх застиглих законів.

Так, він титан, бо на крові
Бою двох сил непримирних
Склав підмурівок будові
Подвигів творчих незмірних.

Звідки ж набрався він сили?
Звідки той порив червоний?
Мозок його запліднили
Рук мозолястих мільйони.

Всім злідарям він і гнаним
Кинув потужне: боріться!
Тим же й горить, як зоря, нам
Жест огняної правиці.

[1932]

БУДОВА

Не примхою міліардера,
Не на потіху томних дам,
Не сон, не мрія, не химера,
Не лупанарій і не храм.

Hi! Гордий вицвіт мускулястих,
Смаглявих одностайних рук
В сплетіннях круглих і гранчастих
Піднісся над шумливий брук.

Таж недарма, коли рубанки
Шкварчали в золотих стружках,
Наспівували «Варшав'янку»
Бійці, не стомлені в боях.

Таж недарма юнацька повінь
Всі сходи й вікна залила,
Коли відслужжених риштовань
Упала павутинна мла.

Таж недарма з нори глухої
Шипів і прискав міщанин,
Доби віщуючи старої
Давно приречений загин.

...І сипле відблиски червоні
На мури вранішня зоря,
І на високому фронтоні —
Ясне чоло проводиря.

1932

МАНДРІВКА

Плывем... Куда нам плыть?

А. С. Пушкин

1

О тиха пристане робочого стола,
Де ще на якорях дрімають вірні рими,
Де мислі щоглами підносяться стрункими,
Струмують образи, як понадводна мла!

Уже рука моя вітрила нап'яла,
А ще не знає ум, куди його нестиме
Повітря свіжого дихання незбориме,
Як повів мужнього орлиного крила.

Ще крихти, кинуті з таверни куховаром,
Чайки, змагаючись, хапають із води,
Ще хтось там — на молу — сміється оком карим,

Сльозу ховаючи,— а вже хисткі сліди
Між хвилями стерно рисує шумовите...
Прощайте, береги! Прощай, запайомий світе!

2

Ми довго плавали, ми бачили увіч
Гарячі кактуси, банани тонкошкірі,
Легку блакить лагун на чорнім фоні бурі
І темну, як графіт, над океаном ніч.

Міста ми бачили, де котиться з узбіч
Хвилястий виноград, де на стрімкому мурі
Гірлянди ніжних німф і дики зграї фурій,
Де, ніби музика, солодка ллється річ.

Та скрізь — у мареві маїсовых плантацій
У синіх гаванях, на доках гомінких,
Серед шумних будов— лице рабині-праці,

Скрізь піт, і гніт, і кров, і свист бичів їдких,
Красуні, дітками годовані живими...
О раю, проклят будь! Будь проклят, буйний Риме!

3

І в гомінливий, стоязикий порт
Нас, гнівних, море принесло широке.
Сміється город, і кипучі доки
Громадять руль з рулем, до борту борт.

Як сотні вен, артерій і аорт,
Струмують улици. Людські потоки
Під гордий марш свої рівняють кроки,
І над садами гордий знісся форт.

Відтіль лунає мідною сурмою
Клич: гей, трудящі, силою одною
На сонце й працю обернімо світ!

Я пізнаю тебе, тебе я знаю,
Мій любий, рідний, стоголосий краю!
Радянська земле! Шана і привіт!

1934

ІЗ ЦИКЛУ «ЗОЛОТІ ВОРОТА»

Я І КИЇВ

З просторів польових прибулець,
Беріз колисаний гіллям,
Як я любив химери вулиць,
Що дивним дихають життям,
Де в кожнім зламі й повороті
Тайтесь усміх і любов,
Де в темнім камені церков
Кричать галчата жовтороті
Про радість жити і жадатъ,
Де, не згоряючи, горять
Спокійно-пристрасні каштапи,
Де вечір, як музика, тане!

Не раз хотілося мені
Намалювати по-новому
Вечірні трепетні вогні,
Жіночих лиць рожеву втому,
І голубині блискавки,
Що креслять рапок златолитий
І на нічних будинках віти —
Узор примхливої руки,
І шум барвистий на базарі,
І тінь людей, що йдуть у парі,
І все, що бачили ми всі
У невіддаваній красі.

Був, річ відома, молодим я,
Тому до дна тепер збагну,
Що навіть звук, чи тон, чи ім'я
Були мені за таїну,
Бо серце билося інакше,
Що іноді мепі брипів,
Неначе соловейка спів,
Охриплий голос сиворакші,
Що взагалі за юних літ

Нам видиться видимий світ
Так свіжо, як його б хотіли
Ми бачити аж до могили.

Та от — до старості дійшов,
Чи то пак... до її порогу...
Вже тільки спомином любов
Перебіга мені дорогу,
Уже, здавалось бп, пора
Камінним стати, як не трухлим...
І що ж? Підношу з повним кухлем
Я тост за береги Дніпра,
За тих людей, що окрилили
Цей город гордий, та безкрилий.
Кого взвиватимуть віки
Ясним ім'ям: більшовики.

Я молодий, бо з молодими!
Я — сто чортів, п'ятсот відьом! —
Поневажаю разом з ними
Харона ветхого пором!
Творити хочу я, карамба!
Тесать, рубати, будувати,
Охоти теслям додавати
Тугими приструнками ямба,
А як зайдеться на війну —
В найвищу вдарити струну,
Щоб найсильніш рука стискала
Меч, викуваний із орала.

Не оглядаючись назад,
Ми прапор свій несемо в хапах
За цвіт, за світ, за владу Рад,
За переможників-трудящих,
За вольні води весняні,
За спільну ціль і спільне поле,
За Миргороди і Хороли,
Які не снилисъ і вві сні,
За повінь праці і спочинку,
За те, щоб пам сміяться дзвінко,
За юні села і міста,
За горді, пристрасні уста.

Хто ж дав нам молодість і силу,
Мій рідний городе, обом?

Хто мертвих літ незрушну брилу
Тонким різцем і долотом
На постать обернув прекрасну,
Де порив, полум'я, пожар,
Міцні й прозорі, мов янтар,
Де дні палають непогасно?
Ім'я вже назване. Воно
Небес широке полотно
Відслонює, немов запону,
У даль, як і воно, бездонну.

ЗОЛОТИ ВОРОТА

Іх звуть більшовики.

— В диму гіркому
Майдани задихалися. Богонь
Збігав зміясто із людських долонь
І вився по карнізі кам'яному.

О, хто не рятував тоді «сірому»,
Хто прaporів своїх не підіймав
У сяйві блискавок, під грюкіт грому,
На оборону «віковічних» прав?

Козацьким чубом тут кокетував
Широкоштанний, п'яний друг традицій,
Що «іноземне плем'я» вимітав
Мітлою з обагряненої криці,

Що потім утікав бистріш од птиці,
Набивши «рідним» золотом гаман.
З ним витикає хижо з-за границі
Новий спаситель — гордовитий пан,

Що теж ізник, розвіявсь, як туман,
Розгублюючи на шляху підкови.
Тут кіньми збивши колосистий лан
І стяг підносячи трохколійовий,

Відновлював «потрясені основи»,
Немов їжак, сердитий генерал.
Ім'ям отчизни, честі і любові.
Грабіжницький благословляв він шал,

Кропив крівлею Ярославів вал
І немовлят розтоптував ногами,
І вив, як розохочений шакал,
Під шибениць розгойданих стовнами.

Та щезли всі. Натомлений боями,
Де «Арсенал» червоний оповив
Себе павіки славою без плями
І рубіновий світоч засвітив,

Ясний наш Київ пусткою чорнів,
Його тополі нахилялись долі...
Та сором, сором посылатъ послів
У стан ворожий! — З полум'ям на чолі.

У сяєві труда, науки й волі,
В непереборній твердості руки
Піднесли гордо на рамена голі
Могутні люди роки і віки,—

І вже на березі Дніпра-ріки,
Не днів минулих туга і скорбота,
Ні, — у прийдешнє золоті ворота!
Хто ж це зробив?

— Іх звуть більшовики.

1934

КАЗКА

Для дитини світ кінчається
За сусіднім частоколом,—
Ішо Міцкевич це сказав.
Грядка, материн рукав
І настурції півколом,—
Далі казка починається.

Світ колись для дикунка
Був обмежений рікою,
Чи горою, а чи пралісом...
Він не був ніколи далі сам,
Снилась казкою страшною
Далини німа стіна.

Під наївними вітрилами
Мореплавець море синє,
Море бурне переплив,—
А вернувшись, розстелив
Зачудованій родині
Дивну казку, ніби килим.

Так зростав видимий світ,
Сторінки одної книги
Розгортав перед людиною...
Нині, з друзями-дружиною
Серед мороку і криги —
Весь огонь і сяйво — Шмідт!

Стратосфера поступається
Нашим дотикам і зорам,
Мозку нашему й рукам...
Гей, кінця нема світам,
І за обрієм прозорим
Наша казка починається!

СЛАВА

Слава сонцю молодому
В світлоносній вишині!
Слава першим хвилям грому,
Слава птиці й звірині!

Слава поглядам жіночим,
Гарячішим за вогонь,
Слава дням і слава ночам,
Слава мужності долопь!

Слава розуму і волі,
Що підносять на землі,
Де були пустині голі,
Осяйних будов шпилі.

Слава силі, що стискає
Міцно зброю бойову
І мости перекидає
В далеч сонячно-живу!

Хай цвітуть у славі славній
Серед гір, серед долин
Ті, що лавами у травні
Виступають як один!

1935

НА БУРЯКАХ

Хрусткий вечірній холодок —
Як серця перша охолода.
Іще осіннього болота
Зірчастий не засклив льодок,

Та ронять верби жовте пір'я
На чорні колії доріг,
І строгий погляд постеріг
Відльотний ключ серед безмір'я,

А де ж супутник той і брат
Осінніх вечорів суворих,—
Де сум, сентиментальний ворог,
Перевіршований стократ?

Згадай: текла землею осінь,
Як хвилі мертвої ріки.
Копали панські буряки
Дівчата, традиційно босі.

Як попіл, падали на гай
Холодні присмерки. Здавалось,
Небесні крає покривала
Самого господа нагай.

І другим господом прикажчик
Ходив по стоптаній землі,
І труд, що ледве не зомлів,
Хиливсь додолу важче, важче...

Співали, як же! Пригадай,
Однолітку і друже давній:
Немов на глум, хтось пісню дав нам,
Як ми казали: хліба дай!

Носи ці спогади під серцем,
Немов дитину; хай вони,
Як гнів, як грім, як шум весни,
Гримлять: було, та не тепер це!

Наш крок — співучий молоток,
І сила наша труд наш гріє,
І воля Демченко Марії
Теплить осінній холодок!

10 жовтня 1935 р.

НА БЕРЕЗІ

Ці пагорби легкі, ці дерева могучі,
Дніпро, що розметав єдвабні рукави,
Будинки ці стрімкі, ці жовторебрі кручі,
Це марення піску, каміння і трави,

Ця далеч, ці ліси в струмистому тумані,
Ці схили, де росте полинь та звіробій.
Оркестру мідний рев, трамваїв дзеленчання,
Роботи й спочиву розмірно-певний стрій,

Цей чорно-сизий дим над весняним Подолом,
Дух фарби свіжої, асфальт у казанах,
І пляж, де губиш лік тілам брунатно-голим,
І жвава метушня за люблених комах,—

Цей світ, обведений небесною стягою
І переламаний крізь безліч людських призм,
Приплів одним шляхом з Батумі і з Москвою
В розлогий океан, що звуть — соціалізм.

Прозору сипяву різьблена краса прова,
І парус пурпуром гарячим майорить...
О, що за даль ясна, що за цвітінь чудова,
Співучий Києве, дитя живих століть!

Електрика пройме глибінь старих закутип,
Рука робітника дзвінкий підійме щит,
І вже не буде Дніпр ніколи каламутен,
І сонце проросте крізь київський граніт.

[1935]

ТКАЛІ

Золотий човпичок, а срібне весельце.

Пісня

Гаптує дівчина...

Тичина

Майнуло золоте весло,
І срібний човник плине.
В які ти, серце, заплило
Закручені долини?

Смугляві ткалі під пісні
Червоним, чорним, білим
Тчуть килим, як барвисті дні,
А наші дні — мов килим.

Століття ткали пояси
Панам, князям, вельможам.
Тепер усі скарби краси
Самі ми взяти можем.

Перед узором стоїмо,
І чується крізь гомін:
Це сонце вишило само
Коханому на спомин.

1936

ЖУРАВЛІ

Сьогодні над Бульйонською¹ мосю
Ключем перелітали журавлі.
Сусідський хлопчик їх помітив перший
І крикнув так, що всі повибігали
З кімнат: мій син, мудрець чотирилітній,
І тітка із ганчіркою в руках
(Вікно вона по-весняному мила),
І жінка, що не встигла зав'язати
Одного черевика, й музикант,
Якого творчість безперечний вплив
На Моцарта і на Шопена має,
І я, свого покинувши Рабле,
І, снідання покинувши, Сергій,
І навіть Шарик — пес, протиприродно
Дурний, але «с возвышенной натурой»,
Як це та ж сама тітка запевняє,
І навіть горда надлюдина — Жорж,
У сьомій групі вождь непереможний.
Усі ми голови позадирали
(Крім Шарика — той просто над кущем
Жоржин проблематичних зупинився
У філософськім роздумі собачім)
І в небо пальцем тикали, і слух,
І зір напруживши...

Вони летіли

Тим кутом традиційним, що малюють
У хрестоматіях; вони співали
Тим голосом жагучим, що про нього
Написано грубезні стоси віршів,
І все було, як добрий тон велить:
І синє небо, і в повітрі запах
Гіркого листя, що перемагає

¹ Улиця, де жив автор у час написання цих віршів.—М. Р.

Усякі інші паході бульйонські,
І молоде, несмілив тепло
Несміливого сонця ранкового,
І радість наша, трохи старомодна...

Уже не чути сурен журавлиних,
Уже й самих не видно журавлів
(Востаннє жінка, найбистріша оком,
Гукнула: «Он... Дивись на ту антенну,
Праворуч...»), а ми все ще стоймо,
Все дивимося в небо спорожніле...
Не знаю, що там думають мої
Сусіди й домочадці,— ну, а я
Міркую так: коли б мені схотілось
Подати образ нашої доби
У простій алегорії,— я взяв би
Отой сталевий журавлинний ключ,
Міцну напругу, силу непохитну,
Його жадобу обріїв, його
Непереможну волю, мудрий лад
У побудові, де до того все
Скероване, щоб легше розтинати
Грудьми повітря, де ясна мета
І певний шлях, де крил незламна криця
Весняне сонце срібно відбиває,
Де все в одному подиху злилось.

[1936]

МОЯ БАТЬКІВЩИНА

Моя Батьківщина — не палац бучний
Над смутком хаток посивілих,
Не церква, не трон, не кружляння війни
Із кров'ю на крилах.

Моя Батьківщина — не сяйво пожеж,
Де трупам зчорнілим гойдаться,
Моя Батьківщина — це поле без меж,
Це звільнена праця.

Моя Батьківщина — удар молотка
І руль тракториста невтомний,
І скелі розбиті, й покірна ріка,
Комбайні і домни.

Моя Батьківщина — Мічуріна сад
І Горького слово високе,
Моя Батьківщина не знає — «назад»!
Вперед її кроки.

Моя Батьківщина — це поле борні
За волю труда і трудящих,
Вона виногради плекає рясні
В пустелях і хащах.

Моя Батьківщина — подолана ніч,
На кремені вирослий колос,
Моя Батьківщина — це Леніна клич,
Це Партиї голос.

Цвіте Казахстан, Закавказзя і Дін,
Росія цвіте і Вкраїна...
Союз непоборний радянських країн —
Моя Батьківщина.

Остаточна редакція — 1936 р.

НАРОДАМ РАДЯНСЬКОЇ ЗЕМЛІ

Народи! Зέрно ясно-жовте
У наші житниці пливе
Густими струмнями.— Промовте
Це слово, горде і живе:

«Єднайтесь, всіх країн трудящі!» —
Хай прогримить, як кари грім,
На тих, що роззявляють папці,
Щоб світом володіти всім,

Що розбрат сіють поміж націй,
Щоб легше їх держать в ярмі,
Щоб перешкодить їм єднаться,
Щоб одчинить всі брами тьмі.

Hi! Світлу відчиняймо брами
До наших молодих садів,
Бо правда — в нас, бо правда — з нами,
Бо з нами сонце всіх віків!

Хіба до Разіна Степана
Не йшли вкраїнські бідарі,
Хіба не нам — краса багряна
П'ятипромінної зорі?

Хіба забулось, що за гратегії
Нас ворог спільній посылав,
Що Чернишевському, як брату,
Шевченко руку подавав?

Народи! Дружніми рядами
Проти розбійних ворогів,
Бо правда — в нас, бо правда — з нами,
Бо з нами сонце всіх віків!

1937,
Iрпінь

ЖОВТНЕВИЙ КІЇВ

Я вийшов на балкон. От він, прадавній Київ,
Мій незрадливий друг, порадник мій старий.
Він хмари розметав і тіні всі розвіяв,
І шум його дзвенить на ще не знаний стрій.

Проміння кинув він на села і па пиви
По всьому обрії, освітлив іogrів,
Він старість проміняв на розмах крил бурхливий,
На величинь будов і перегук гудків.

Жовтневий Києве, ти ясною свічею
Над українською землею возсіяв,
Ти — шелест мудрих книг і шепіт юних трав,
Цвіте безсмертя цвіт над славою твоєю.

1940

НОВОРІЧНИЙ СОНЕТ

На вікнах срібна світиться різьба,
Сніжинки грають в сяйві електричнім,
І незабаром дзвоном опівнічним
Годинник нить шовкову розруба.

Великий гімн, де труд і боротьба,
Столиця світу кине ніби клич нам,
І з молодим ми стрінемося січнем
В країні, де ні пана, ні раба.

Настроймо ж струни ми на лад високий,
Щоб наші роки, як гірські потоки,
Свіжили зріст майбутнього зела,

Щоб від Паміру до Карпат дзвеніла,
Неначе пісня променистокрила,
Народу слава й партії хвала!

1940

УКРАЇНІ

Україно моя! Чисті хвилі ланів,
Променисті міста, голубінь легокрила!
Україно! Сьогодні звірів-ворогів
Ти грудьми вогняними зустріла.

Україно, живого труда сторона,
Зорі ясні, погожій, тихій води!
Україно! Ти в славній борні не одна,
В ній з тобою під стягом багряним — народи!

Не один ти стрічала погрозний погром,
Знаєш тупіт, і стукіт, і грюкіт Батиїв,—
Ta з пожару щораз лазуровим вінком
Виникав твій співучий, могучий твій Київ.

Бачиш — руський з тобою, башкир і таджик,
Друзі, браття твої, громоносна лавина.
Свят союз наш, народ непоборен повік,
Нездоланна повік його сила левина.

Мати ніжна моя! Знай: по бурі тяжкій
Перемога засяє дзвінка і погідна.
Славен буде в народах священий твій бій,
Славен серп твій і меч твій, свята моя, рідна!

1941

ВОГОНЬ, ЗАЛІЗО І СВИНЕЦЬ

Чого ви прагнете, грабіжники з пустелі?
Чого ви лізете в радянський наш город?
Чи пе надістесь, що славний наш народ
Подасть вам хліб і сіль на золотім тарелі?

О, по-належному ми зустрічаєм орди
Гостей, не кликаних у край наш на ралець!
Ми вержемо вогонь, залізо і свинець
На лапи їх брудні, в оскаженілі морди.

Рахунки давні в нас. Нам пе забути довіку,
Як чобіт їх топтав України лани,—
Та пам'ятають же, напевне, і вони,
Як гнав їх наш народ, розбійну силу дику.

За кожну п'ядь землі, за кожен зойк дитяти,
За слізози матерів, за рідну братню кров
З нас кожен — чуєте? — себе віддать готов,
Та й камінь неживий волає до відплати.

Єдина думка в нас, і серце в нас єдине,
Радянський прapor ми, як сонце, піднесли,
І ви, що здобичі сюди шукати йшли,
Найдете, прокляті, безславні домовини...

Все: труд робітника і сміливість героя,
І кожен дар землі, і кожен сплеск води,
І села вквітчані, і гордігороди,—
Все звернене на вас, як безпощадна зброя.

Шалійте! Землю рвіть отруйними зубами!
Сичіть гадюками і вийте, як вовки,—
Вам не уникнути покарної руки!
Над вами — тьма і кров, а сонця світ — над нами!

МОСКВА

Серде народів, мозок землі,
Всім вона рідна, хто вільний і смілий.
Вражі об неї щербляться шаблі,
В порох напасники падають злі,
Чорпі під нею розсиплються сили.

Там ми, братове, збирались не раз
В дружній розмові і в дружньому ділі.
Там обіймав Україну Кавказ,
Там наших співів гранився алмаз,
Там наші думи росли буйнокрилі.

Там правдолюбця Толстого сліди
І Грибоєдова сміх невгасимий,
Там Маяковський, єдиний завжди,
З Пушкіним стрівсь — весняної води
Бурний потік із валами морськими.

Там непогасний свободи рубін
Світові світить крізь ніч пурпурово.
Там осереддя всіх гір і долин,
Кожен там рідний, хто вольності син,
Громом лунає народу там слово.

Хай же наш клич над поля снігові
Лине, єднає родину велику,
Хай усі люди почують живі,
Що не упали ніколи Москві,
Нашому серцю не вмерти довіку!

Листопад — грудень, 1941

СЛОВО ПРО РІДНУ МАТІР

Благословен той день і час,
Коли прослалась килимами
Земля, яку сходив Тарас
Малими босими ногами,
Земля, яку скропив Тарас
Дрібними росами-сьлезами.

Благословенна в болях ран
Степів широчина бездонна,
Що, як зелений океан,
Тече круг білого Херсона,
Що свій дівочий гнучий стан
До Дніпрового тулиТЬ лона.

Благословенна ти в віках,
Як сонце наше благовіспе,
Як віщий білокрилий птах,
Печаль і радість наша, пісне,
Що мужність будиш у серцях,
Коли над красм хмара висне.

Благословенні ви, сліди,
Не змиті вічності дощами,
Мандрівника Сковороди
З припорошілими саквами,
Що до цілющої води
Простує, занедбавши храми.

Благословен мечів ясних
Огонь, отчизни охорона,
Іржання коней бойових,
Морських походів даль солона
І «Енеїди» владний сміх,
Полтави тихої корона,

Гаряча дума Кобзаря,
Що і в огні не спопеліс,
І молоток Каменяра,
І струни Лисенка живії,
І слави золота зоря
Круг Заньковецької Марії!

І труд, і піт благословен,
Життя рясного виногради,
І при дорозі зелен клен,
І світло мудрої лампади,
І майво збратаних знамен
Навкруг кремлівської огради.

Благословенна синь озер,
І Псло, і повів рути-м'яти,
Народу геній, що не вмер,
Не вмре від жодної гармати,
У гроні світлуому сестер
Благословенна наша мати.

Благословенні ви, брати,
Що в сяйві дружби і свободи
Йдете до спільної мети,
На ясні зорі й тихі води,
Благословен і славен ти,
Російський сміливий народе!

Хто може випити Дніпро,
Хто властен вищескати море,
Хто наше золото-серебро
Плугами кривди переоре,
Хто серця чистого добро
Злобою чорною поборе?

Настане день, настане час —
І розіллеться знов медами
Земля, що освятив Тарас
Своїми муками-ділами,
Земля, що окрилив Тарас
Громовозвукими словами.

Хіба умерти можна їй,
В гарячій захлинутись крові,
Коли на справедливий бій

Зовуть і дерева в діброві,
Коли живе вона в міцній
Сім'ї великої, вольній, новій?

Хіба їй можна оддвісти,
Коли зоря горить рожева,
Коли шумлять-дзвенять світи
 Від рику раненого лева,
Лисиці брешуть на щити
І кличе див поверху древа!

Хто золоту порве струну,
Коли у гуслях — дух Боянів,
Хто димний засах полину
Роздавить мороком туманів,
Хто чорну витеше труну
На красний Київ наш і Канів?

Hi! Сили на землі нема
І сили на землі не буде,
Щоб потягти нас до ярма,
Щоб потоптати наші груди,
Бо Партія біля керма
Стойть, радянські, вільні люди!

Гримить Дніпро, шумить Сула,
Озвались голосом Карпати,
І клич подільського села
В Путивлі сивому чувати.
Чи совам зборкати орла?
Чи правду кривді подолати?

О земле рідна! Знаєш ти
Свій шлях у бурі, у негоді!
Встає народ, гудуть мости,
Рокочуть ріки ясноводі!..
Лисиці брешуть на щити,
Та сонце устає — на Сході!

1941,
Уфа

СВІТОВА ЗОРЯ

Меркнуть зорі, білою стіною
Смутен день на обрії встає,
Сивий сніг заносить поле бою,
Чорний ворон білий труп клює.

Все мовчить. Країна заніміла,
Від пожарищ в'ється мертвий дим.
Над Дніпром розгнівана могила
Розмовляє з вітром сніговим.

Ходить вітер, посланець крилатий,
На криваве заклика вино,
Припадає до причілка хати,
Срібним перснем стукає в вікно.

Гомонять щід Каневом селяни,
Староденний Київ ожива.
Віє вітер з Ясної Поляни,
Світова палає, світова!

22 грудня 1941 р.

Я — СИН КРАЇНИ РАД

Я — син Країни Рад. Ви чуєте, іуди,
Ви всі, що Каїна горить на вас печать?
Отчизни іншої нема в нас і не буде,
Ми кров'ю матері не вмієм торгувать!

Не тільки знесена на камінь п'єдестала,
Квітками вінчана і кроплена вином,—
Стократ милішою вона для серця стала,
Грудьми стрічаючи руйну і погром.

У крові, в стогоні, в риданнях несказаних,
У бурі подвигів, що крізь віки пройдуть,
Ясніше від усіх небес благоуханих
Сіяє нам її щоденна каламуть.

Нам хліб її черствий святіший за святині,
Сніги зими її красніші, піж весна,
І те, що тугую вона повита пині,—
Лиш знак, що воскреса для радості вона.

Я — син Країни Рад, що ранами гіркими
Несе визволення усім земним краям,—
І кожен буйний квіт, що на землі цвістиме,
До ніг приклониться радянським воякам.

Я — син Країни Рад, що і мечем, і словом
Разить і тне катів з розмаху, до кісток;
Сьогодні ще стоїть вона в вінку терновім,
Але вже сплетено лавровий їй вінок!

Дрижать поля мої від матернього плачу,
Та ворог хилиться, уже спіткнувся він...
О сяєво зорі, тебе я бачу, бачу!
Я син Країни Рад — самої правди син!

25—26 грудня 1941 р.

ПОРТРЕТ ЛЕНІНА

Його портрет — в селянській хаті скромній,
Його портрет — в землянці у бійця,—
Портрет того, хто в праці неутомній
З'єднав народів золоті серця.

Його портрет, що люблять наші діти
Квітками польовими прикрашать,—
Портрет того, кому в століттях жити
І сонцем землю пашу осявать.

Коли кипить за волю бій великий,
Ми бережем і в попелі руїн
Його портрет — і збережем навіки,
Бо у серцях живий довіку він.

21 січня 1942 р.

МОЄ СЕЛО

Там десь, у сніжній тьмі, мое село лежить,
Де світ побачив я, де річ непросту — жити
Вивчав навпомацки, як цуцик півпрозрілий,
Там річка протіка, відкіль напивсь я сили,
Поля розкинулись, що хлібом медяним
Кріпили хлопчика. Там вився добрий дим
Із рідних коминів, і я розмову просту
Жадібно наслухав, спинаючись до зросту.
Там родичі мої, там друзі перших літ;
І досі, певно, там стойть благенький пліт,
Біля якого я шептав білявій Гані
Про перше, про смішне, про молоде кохання.
Там люди, там брати,— вістей од них нема,
А тільки знаю я, що кров і чорна тьма
Сади потъмарили і залили оселі
В моїй Романівці, що мороком пустелі
Вона отруена, як весь мій рідний край,
Сумна, розтерзана, скалічена... О, знай —
Віддам я спів і кров, моя отчизно мила,
За кров, що ти дала, за спів, якого вчила!

*21 січня 1942 р.
Москва*

ЧАША ДРУЖБИ

До броні, слов'яни, до броні!
М. П. Старицький

В присмерковій пісні колисковій,
В оповіді сивій про походи,
Про походи, подвиги безсмертні,
В солов'їній співанці весільний
Він дзвенів не раз, переливався,
Споконвічний голубий Дунай.

Сном весняним, плеском лебединим,
Давніх літ переказом кривавим,
Скорбною легендою про розбрат
Ще й бувальщиною побратимства
Він шумів і серце молодес
Чарував солодким, тихим болем
Всеслов'янський голубий Дунай.

В ньому всі ми скупані, слов'яни,
Ним усі колихані, слов'яни,
І в борні священній, грозовій
Як один підносьмо чашу дружби,
Як один підносьмо чашу клятви,
Чашу волі, слави і братерства,—
Хай загине ворог пані навік.

Не за кривду ми йдемо, за правду
На високий, чесний ратпий подвиг,
Щоб на древню Прагу золотую,
На кремлівську гордую твердиню,
На мовчання Вавеля суvore,
На задуму Мінська лісового
Волі вітер віяв-повіав.

Як ворожа сила налягала
На Москву, неначе чорна хмара,--

Всі народи братського Союзу
Одностайно стали їй на захист
І грудьми її обороняли.
Ой, чи це ж то, браття, та не приклад,
Не взірець хоробрості високий,
Не зразок єднання та братання?
Тож підносьмо вище чашу дружби,
Тож підносьмо вище чашу клятви,—
Хай загине ворог наш лукавий,
Хай шумить єдиним світлим шумом
Синій Дніпр і срібновода Вісла,
Вольна Волга в славному роздоллі,
Світ слов'янський — голубий Дунай!

2 квітня 1942 р.

СТАЛІНГРАД

Колись унук, забравшись на коліна
Дідусеві,— цікавий як дитина,—
Між сивиною знайде в нього шрам
І скаже: — Що це? — Дід одкаже: — Там,
Над Волгою, є город, що за нього
Лягло братів моїх і друзів много
І множество — тяжких дістали ран,
Щоб випростала вся країна стан,
Хребет огидний ворогу зламавши.
Дитя! Про город той пригадуй завше,
Поглянувши на цвіт, що вкруг цвіте,
Чи яблуко зірвавши золоте,
Чи вільну пісню чуючи над полем.
Як виростеш ставним і ясночолим,
Як з друзями навчатимешся ти
Із світу в світ перекидать мости,
Легкі, мов сон, виводити будови,—
Благослови за юний день чудовий,
За твій, за наш благоуханий сад
Наш біль, наш гнів, наш подвиг —

Сталінград!

6 лютого 1943 р.

МОЄМУ КРАЄВІ

Чи знаєш ти, о краю мій,
Що кожною слізозою
Ти випікаєш слід страшний,
Що в гроб візьму з собою?

Чи знаєш ти, о краю мій,
Що всі убиті діти
Волають у душі моїй:
Убивцям відплатити!

Чи знаєш ти, о краю мій,
Що тьма твоєї ночі
У день весняно-голубий
Мені кривавить очі?

Так хай же я згнию — цвісти
Тобі, мій рідний краю!
Чи чуєш ти, чи знаєш ти? —
І голос: чую! знаю!

22 квітня 1943 р.

КИЄВУ

Прекрасний Києве на предковічних горах!
Многостражданому хвала тобі, хвала!
Хай на просторищах, де смерть, як ніч, пройшла,
Воскресне день життя і весен неозорих!

За очі змучені дітей смертельно хворих,
За кров, що річкою гарячою текла,
За сквернені скарби, за чорні всі діла
Хай вороги твої розсиплються на порох!

Покари повної настав жаданий час!
Не пощербився меч, і світоч не погас,
Вершить свій правий суд свята людська скорбота!

Синам, що віддають життя за отчий дім,
Що волю принесли крізь непроглядний дим,
Наш Київ Золоті розкриллює Ворота.

*16 листопада 1943 р.
По дорозі до Києва*

ЛЕНІНГРАД

M. Tихонову

Я пам'ятаю величавий
І неповторюваний сон —
Канали, арки, архітрави,
Високі лінії колон,

І бронзу вершника живого
На грізно здібленім коні,
І Вас, такого молодого,
У дружній, синій тишиці.

Ви Батюшкова пам читали
На пізвабуті сторінки,
Що животворно оживали
З-під чудодійної руки.

І молодість у них киціла,
Що не зів'януть їй повік,—
А ленінградська піч стокрила
Плила, як зоряний потік.

І знали ми, що на граніті,
Край петербурзької води,
Сплели, як золотисті ниті,
Шевченко з Пушкіним сліди.

Та Ленінграда бліск і слава
Без міри, без кінця зросли
У стисках чорного удава,
У муках голоду і мли.

Як ворог підповзвав змією,
Народний втілювали гнів
Бійці — герой епопеї,
Поети — в лавах вояків.

Як вітер ночі крижаної
Псалом над мертвими читав,—
Коваль, що виріс над Невою,
Невтомно день і піч кував.

І сталося: прорвана блокада!
Ступивши на безсмертя путь,
Безсмертні діти Ленінграда
Тропою Леніна ідуть.

І над священою рікою,
Як море, плещеться зоря,
І пісні Пушкіна сестрою
Воскресла пісня Кобзаря.

1943

КАНЕВУ

Уклін земний священним верховинам,
Де тінь Тараса навіки-віків,
Душі народної любов і гнів,
Знялася в безсмертя шомахом орлиним!

Там ворог був і потоютом звіриним
Топтав святині. Там моїх братів
Лилася кров і слози матерів
Квітчали сон синовнім домовинам.

Та встав Тарас, і встав Тарасів син,
І всі брати-народи, як один,
Знялися сонцем супроти туманів,—

І зловорожа падає стіна,
І непорочний, як зоря ясна,
В багрянім сяйві виникає Канів.

1 лютого 1944 р.

ВОІНОВІ

Коли затихне вітер у деревах
І води віддзеркалять рідний дім,
Коли по вікнах і столі твоїм
Заграє сонце в одсвітах рожевих

І мати, що усталася із труни,
Тобі розчеше кучері русяви,—
Про дні, прожиті у диму і в славі,
Ти для сусідів слово розпочни.

Згадай про них, товаришів незмінних —
Степовиків, поморів, шахтарів,—
З незнанням часто передзвоном слів,
Але в одвазі й вірності єдиних.

Багато з них, немов стебло трави,
Ворожа сила в полі підкосила,
Але усіх вела вперед і гріла
Сурма неподоланної Москви.

І сам ти впав був од тяжкої рани,
Та прapor полку у руці втримав,--
І орден серце мужнє осіяв
Героєві без плями і догани.

Великий гнів і непогасний пал
Тобі левину навівали силу,
Бо всі боролись за Отчизну милу,
Як за життя,— солдат і генерал.

Ти пам'ятасяш мури Сталінграда
І грізні громи Курської дуги,
Приніс ти на Дніпрові береги
Гілля зелене батьківського саду!

Од Волги й Дону ніс ти до Карпат,
Свого народу здійснюючи волю,
Жадобу помсти, крик святого болю,
Син матері і брату — рідний брат.

Поглянь в вікно — твоя це перемога,
Це дружби й братства пам'ятник живий,—
Цей лань, цей сад, цей порив твій і мій,
Ця в безміри прокладена дорога!

Вершиться суд пад душогубом злим,
Вінчає лавр чоло твоє stemnile,
І знову ти обличчя бачиш міле
В сусідськім колі крізь родимий дим.

Живе сім'я велика і єдина!
Твій крок твердий усі світи потряс —
І на стіні до Пушкіна Тарас
Промовив: «Воскресає Україна!»

16 серпня 1944 р.

ЛИСТ ДО РІДНОГО КРАЮ

(Із закордонної подорожі)

...Где я страдал, где я любил,
Где сердце я похоронил...

A. С. Пушкин

О краю мій! Вечірньої години,
Коли в полях смутна лягає мла,
До тебе сердце, як дитина, лине,
І кволі руки, ніби два крила,
У далеч простираються незриму,
У молодості землю несходиму.

Там по обніжках, сивим полинем
І медовою кашкою порослих,
Блукали ми, бувало, день за днем.
Забувши і про їжу, і про послух,
Славільні діти... З них до сивини
Один дожив — умерли всі вони!

Береза там у шиби заглядала,
Коли я, хлопчик, спочивати лягав,
І зірка та, що світ мій осіяла,
Цвіла, мов квітка між небесних трав,
І стерегла дитину від напасті...
Настане скоро її пора упасти!

Там солов'ями рідний гай співав —
Тремтіла кожна гілка солов'їно! —
Там білий між деревами рукав
Майнув колись одну лише хвилину
І для очей в одну хвилину зник,
Щоб у душі зостатися навік.

Там першу радість і страждання перше
Довірливо навчався я приймати,
Там рідну пісню слухав я, завмерши,

Щоб і самому стиха заспівати,
Там воду пив із джерела дзвінкого.
О, хоч би раз припасти ще до нього!

Там виплив я у море юних літ,
У вир сп'яніння, поривань, скорботи,
Там бачив я гарячий труд і піт
І чув слова голодної голоти,
Які забуду тільки у труні...
О краю мій! Усе ти дав мені!

Прости мене: невміло і недбало
Розтратив я дари твої святі!
Багато хиб, доробку надто мало
Я залишаю по своїм житті,
І тільки тим не вартий я докору,
Що сам себе засуджує суверо.

О краю мій! Недавно завітав
Я в ці хати, під стріхи ці замшілі,
Де розповідей давніх наслухав,
Подібних до замисленої хвилі,
Де з друзями співав я, як умів...
Ох, мало ж друзів я живих зустрів!

Та як вони прибулого зогріли,
Яким теплом його оповили!
Спасибі вам, спасибі, браття милі,
Що знов зо мною сіли за столи
І простягли до мене дружні руки,
Немов у нас і не було розлуки!

Та й хто б нас міг насправді розлучить?
Хіба можливо матір посварити
Із немовлям? Хіба од верховіть
Летючий вітер можна відділити?
Хто знайде плуг, щоб розорати те,
Що в серці вірнім з юних літ росте?

О краю мій! Топтав тебе ногою
Неситий нелюд, та не затоптав,—
І ти стойш тепер передо мною
Стократ молодший, ніж колись стояв...
І племені незпаному, новому
Несу поклін я з батьківського дому.

О краю мій! Чи можна не любить
Твоїх просторів, верб твоїх розлогих,
Нових будов, піднесених в блакить,
Нового сліду на старих порогах,
Святих руїн, нетлінно-білих стін,
Дитини біля ненъчиних колін?

Яка дорога стелиться, мій краю,
Перед тобою в світлу далечінь,
В яких садах, в якім палкім розмаю
Поллється спів грядущих поколінь,
Які слова ти світові промовиш,
Який бенкет народу уготовиш?

Ти дав мені, о краю мій, життя,
Міцне, як віти на столітнім кедрі,
І хоч не раз шалено, без пуття
Твої дари я розсипав прещедрі,
Та вдячності ніколи, ні на мить
Не міг я і в безумстві загубить.

Ти знаєш це. Натруджену правицю
Кладеш мені ти, рідний, на чоло,
І,— див чужих прекрасну плетеницю,
Чужих небес розкоші і тепло
Благословивши дружньою рукою,—
О краю мій, тужу я за тобою!

17 жовтня 1945 р.
Белград

КІМНАТА ЛЕНІНА У ПРАЗІ

В кімнаті скромній і спокійній
Сіяє сяєво сторіч:
На конференції партійній
Тут сам головував Ілліч.

Так, тут, у Празі староденній,
Серед праਪрадіщих будов
Горів, як світоч, віщий геній,
Що тьму віків переборов.

Мозки і руки робітничі
Зустрілись у кімнаті цій,
Щоб правді глянути у вічі
І кривду викликатъ на бій.

І люди, що тихенько нині
Переступають цей поріг,
Безсмертній клоняться святині,
Бо звідси шлях у вічність ліг.

1946

ПІСНЯ-ДУМКА

Гуляє вітер у степах,
Верхи борів гойдає,
Та проти вітру владний птах
Летить по пебокраї.

Коли ми хочем подолать
Природу, матір хитру,—
Повинні сміливо літать
Не за, а проти вітру.

Ми вмієм дати відповіт
Усім ворожим пашам!
Ми хочемо цей красний світ
Зробить багато кращим!

Скорить повинні дощову
Ми непокірну хмару,—
Тож сіймо у ріллю нову
Нову пшеницю яру!

Хвала руці трудівника
І розуму невтомі!
Хай разом розум і рука
Живуть у нашім домі!

Не треба прикладу із бджіл,
Що мед комусь приносять...
Для нас — земля і небосхил,
Але й цього не досить!

Ми перетворюємо світ
На світ незмірно кращий...

Хай славиться роботи піт
І люд увесь трудящий!

Хто сіє хліб, хто ставить дім,
Хто створює поему,—
Той буде предком дорогим
Нащадкові своєму.

23 квітня 1947 р.

НЕЗАБУТНЄ

В ряснім саду щаслива мати,
У полі пишному сини
Щороку будуть споминати
Той цвіт єдиної весни.

Нічний пригадую я Київ,
Коли жадана новина
Про день останній лиходіїв
Серця сп'янила нам до дна.

Кричали друзі незнайомі
Слова вітання в темноту,
І ніч світила в кожнім домі
Нам щастя лампу золоту.

І в небо зносились салюти
Із серць піднесених людських,
І про хвилину цю забути
Лиш б мертворожденний міг!

А горда після прославляла
Денними чарами вночі
І наші радісні орала,
І наші месницькі мечі.

І не було можливо спати --
Ява перемагала сни...
В ряснім саду щаслива мати,
У полі пишному сини!

7 травня 1947 р.

МОСТИ

Я бачив міст в землі чехословацькій:
Через ріку прославсь він, що недавно
В своїм погожім лоні відбивала
Пожежу небувалої війни.
Народу там радянського сини
Із Чехії й Словакії синами
Боролися проти тупої сили,
Що хтіла Прагу золоту залить
Німою ніччу ї крові чорнотою
І закувати братську Братіславу.

Стрункий той міст переїздив я тихо
З товаришами. Враз один із них,
Підвівши руку, показав мені
Таблицю й напис: Спорудили міст
Знаказу Конєва бійці радянські.
А нижче — місяця число і рік.
Ми далі їхали, але ще довго
Стояв мені той напис ув очах,
Стойть і досі, і гаряча хвиля
Мені ще й досі серце залиvas.

Переїздив я через вільну Віслу,
Що страдниці Варшаві обмиває
Криваві рани. Знову міст широкий,
Радянськими збудований руками,—
Руками тих, що в бойовім диму,
В ім'я нового світла над землею,
В ім'я народу і народів братства
Вершили тут свій вікопомний подвиг
І визволення прapor піднесли
Над змученою польською землею.

Автомобілі бігли по мосту,
Сміялись люди, цокотіли коні,

Округлі хмари танули на сонці,
І нам назустріч юнаки й дівчата,
Гостей радянських враз пізнаючи,
Очима ясно-синіми блищали
І усміхались на привіту знак.

Це ж туляки, костромичі, кияни,
Рязанські теслі, ковалі з Уралу,
Азербайджанець, білорус, таджик,
Тримаючи напоготові зброю,
Цей міст мостили,— щоб не королі,
Не біскупи і не магнати пишні,
Півлежачи в золочених каретах,
Цей міст переїздили — і простолюд
Топтали кіньми,— ні! цей міст прославсь
Для тих, що на руїнах самовластя
Будову п'астя виведуть міцну!

Я згадую мости ці зарубіжні,
Що прокладав мій брат, мій син, мій друг,
Я думаю про рідної Москви
Мости камінні, гордість і красу,
Де люди всіх країв незмірних наших
Проходять, опромінені Кремлем,
Я думаю, як київський наш міст
Крізь бурю люди наші прокладали
Край того місця, де фашист кривавий
Зірвав прекрасний Ланцюговий міст,—
І горда мисль пронизує мене:
Так, ми мости будуємо у світі —
Ми, днів нових бійці і теслярі,
Каменярі грядущої комуни,—
Щоб друзі тими їздили мостами,
Щоб брат до брата броду-переходу
У ріках бурноплинних не шукав,
Щоб наша сила в єдності міцніла!

Та горе тим, хто зброю потайну
Ховаючи, як злодій, під полою,
Дерзне ступити на мости священні!
Коли грабіжники та палії,
За морем-океаном згуртувавшись,
Як прапор, знявши клевету на нас
І, брязкаючи доларом кривавим,
Суироти нас у хижий рушать похід,

Коли їх слуги, плаzuни зрадливі,
Підіймуть руки на всесвітню правду,
На дружбу нашу чисту,— горе ім!
І знову всі радянські теслярі
Бійцями встануть, і нога, що ступить
На міст наш вільний, ступить на вогонь,
І в уготовану самим же ним
Безодню чорну упаде наш ворог.
Смерть несучи, він сам зустріне смерть!

Хвала ж бійцям і теслям! Вічна слава
Народові, трудівнику й герою,
Що мостить міст в майбутнє золотий,
Бесмертна слава Партиї великої,
Братерству й дружбі непогасна слава!

14 січня 1948 р.

ЗА МИР

За мир у всьому світі —
Це значить: за народ,
За колоски налиті,
За шум весняних вод!

За мир у всьому світі —
Це значить: за життя,
За руки працьовиті,
За матір і дитя!

За мир у світі всьому —
Це значить: проти тих,
Хто в горі вселюдському
Приутків жде нових.

За мир у світі всьому —
Це за братерство клич,
За те, щоб дню ясному
Навік збороти ніч.

За мир у всьому світі —
Це за пісні й поля,
Що правдою повиті,
Як голос із Кремля!

*25 серпня 1949 р.
Москва*

УРОЖАЙ

Густа, медова теплота
Високі налила жита,
Пшеницю, що стойть стіною,
Схилила ніжною рукою —
І в кожнім колосі тяжкім
Весняне сонце, й майський грім,
І літній дощ, і ночі сині —
І все це віддано людині.
Людини труд — мільйони рук,
Мільйони серць! В єдиний звук
Мільйони струн народних злиті —
У цій пшениці, в цьому житі!
Як достославна боротьба,
Пройшла над нивами сівба —
І людський переможний розум
Назустріч грозам і морозам
Ішов, як смілий воївник.
На смерть посуху він прирік,
Піднявши мисль, як чисту зброю.
Окривши тінню лісовою
Ланів хвилясті береги.
О сило людської жаги,
О праці спільної всесилля!
Лихе виполюючи зілля,
Ви виростили з краю в край
Наш більшовицький урожай!
У зерні цім — нові будови,
У нім і шелест книг шовковий,
І спів дівчат, і сміх малят,
І зброй криця та булат!
У зерні цім — братів єдинання,
Зорі великої світання,
Із ним у комунізму путь
Народи йдуть, народи йдуть.

1949

ДРУЗЯМ У ВСЬОМУ СВІТІ

Я руку подаю через моря і гори
Усім, хто камінь б'є, хто землю ревно оре,
Хто вугіль добува і зеленить поля,
Усім, чиїм трудом овіяна земля.

В жагучій Африці, на Кубі й на Цейлоні,
У тундрах ягельних, на синяві солоній,
В степах розпечених, де склиться саксаул,
Братерських голосів я чую перегул.

Я чую дзвін сердець на всій землі єдиний,
Я бачу світлий зір незламної людини —
І ллються поклики все далі, вглиб і вшир:
«Геть, привиде війни! Хай славен буде мир!»

Я руку подаю братам і сестрам простим,
Я певен, що у них не був би я лиш гостем,
Що кожній матері там рідний, ніби син,
Землі Радянської босець-громадянин.

Я руку подаю земній сім'ї єдиній...
А тим, хто пазури на світ простяг звірині,
Хто, в кров обагрений, по кров нову іде,
Свинцем розтопленим прокляття хай паде!

1950

ДРУЖБА НАРОДІВ

Дружба народів — не просто слова,
Дружба народів — це правда жива,
Колос на ниві і діти щасливі,
Сила людська в весняному розливі.

Дружба народів — це злагода й мир,
Це горизонтів невиданих шир,
Пісня дівоча в гурті молодому,
Сад-виноград біля отчого дому.

Дружба народів — це сяйво зорі,
Що виглядають усі трударі,
Подих зеленого, вільного моря,
Книги безстрашні і далі прозорі.

Дружба народів — братерські столи,
Де на бенкет звідусюди прийшли
Люди трудяще єдиної волі,
Воїни правди, бійці ясночолі.

Дружба народів — це Леніна клич,
Сонце незгасне над тьмою сторіч,
Дощ благодатний у срібній одежі,
Дзвін опівнічний з Кремлівської вежі.

1951

ЧУВАСЬКИМ ВИШИВАЛЬНИЦЯМ

Рукам, що цей узор любовно вишивали,
Серцям, що билися, немов одно, над ним,
Пісням, що мовою чуваською лунали,
Як сестри всіх пісень у хорі трудовім,

Спасибі хай летить над Волгу повноводу,
До піль оновлених і до лісів нових.
Народу вільному до вільного народу
Так легко промовлять, хоч різні мови в них!

Чувашки! Чи ж давно одежею рабині,
Неначе путами, ви спутані були?
На весь квітучий зріст ви випростались нині,
Пішли просторами, де матері не йшли.

Там, де невільниці собі сліпили очі
При світлі каганця убогім і чаднім,
Де спини гнулися ще змолоду жіночі,
І розум тъмарився, і в хаті слався дим,—

Дорога стелиться, ясна і безупинна,
Шляхів заказаних у праці вам нема,
І жінка звільнена — не «слабша половина»! —
Біля державного стойть вона керма.

Спасибі ж, руки, вам за взори ці квітучі,
За дар, що ви мені прислали здалеки!..
Хай пісня, що я склав на придніпрянській кручині,
Простягнеться до вас, як братній стиск руки!

18 червня 1952 р.

СЛАВА РОСІЙСЬКОМУ НАРОДОВІ

Слава народу, що йде у віках
Велетня сміливим кроком!
Першим він став у радянських полках
З прапором волі високим.

Здавна братерство нас мужньо вело
В далеч незламним походом,
Леніна слово навіки злило
Нас із російським пародом.

Пушкін і Горький — Шевченка брати,
Мова їх — море безкрає...
Путь до ясної, як сонце, мети
Рідна Москва осяває.

Славен народ, що народи з'єднав
У непохитну родину,
Завжди він руку свою простягав
Нам у бурхливі години.

Хай же росте його велич і шир,
Ниви шумують, як води...
В праці на щастя і в битвах за мир
Слався, російський народе!

1952

ПАРТІЯ

Вона — у кожнім повороті
Землі Радянської стерна,
Вона — у книзі і в роботі,
В народнім диханні — вона.

Вона — єднання поля й міста,
Міцне і світле, як алмаз,
Вона — це зброя наша чиста
І наш ясний дороговказ.

Вона — це мисль, вона — це дія,
Вона — це засів і жнива,
Вона — це людськості надія,
Твердиня правди світова.

Вона — в нових морів розливах,
В народів дружбі віковій,
Вона — в очах дітей питливих
При карті всесвіту новій.

27 липня 1953 р.

ХУДОЖНИК

Миколі Бажанові

Густими барвами земними
Він звеселяє полотно,
І чим рясніш воно цвістиме,
Тим довше житиме воно.

Не кожну фарбу, що потрапить
Йому під руку, він бере,
Життя не кожний марний клапоть,
Лиш те з життя, що не умре!

Але буває, що в дрібниці,
У сонця відсвіті легкім
Велике сяєво таїться,
Як в іскрі — блискавка і грім.

Листка осіннє опадання,
Повита інеєм трава,—
Вість про весняне розцвітання,
Розгадка давнього нова!

Та найпишніше там цвітіння,
Найвище серце там зліта,
Де рух, де дія, де горіння,
Чуттів і мислей повнота.

Тому він з пристрастю такою
Малює море без країв,
Часи не сну, а неспокою,
Великих Партії синів.

Він пильний, сміливий, стоокий,
Ніщо від нього не втече,

Минулі і майбутні роки
Він підіймає на плече.

Він — труд, він — гнів, він — спів любові,
Він там, де люди й боротьба,
Він — братній усміх юнакові,
Він — меч повсталого раба.

І ми читаємо з картини:
Яке глибоке щастя — жити,
Бути гідним імені людини,
Народу й людськості служити!

12 жовтня 1954 р.

ВІТЧИЗНІ

Вітчизно! Горді ми тобою,
Трудом і подвигом твоїм,
Твоєю чистою веспою
І сили струменем живим.

Ми й там, між горами чужими,
В обіймах голубої мли
Боліли болями твоїми,
Твоєю радістю жили.

Ти — серце, словнене любові,
Ти — правий пепборний гпів,
Горяль в твоїй стобратній мові
Зірниці молодих вогнів.

О! Годен чорної отрути,
Не вартий ні хвилини жить,
Хто міг на мить тебе забути
І занедбать тебе на мить!

У праці, в співі, рано й пізно,
Як до землі колись Антей,
Ми припадаємо, Вітчизно,
Тобі до трепетних грудей.

*1 червня 1956 р.,
Київ, після повороту
з Австрії*

ЧАЙКА НАД КРЕМЛЕМ

Тихо падав вогкуватий,
Синюватий пізній сніг,
Як і там десь, біля хати,
Де в життя мій шлях проліг,

Галиччя кремлівське грало,
Ніби знявшися з узлісь,
Що загибель віщувало
Бонапартові колись.

І спинився я раптово:
Хтось — чи це здалось мені? —
Чайку змалював шовкову
На небеснім полотні.

Але ж чайка та — рухлива,
Гомінлива і жива,
І нема тут зовсім дива:
Це ж летить доба нова!

Це Московське грас море,
Щойно вписане в морях,
Це усі простори боре
Довгокрилий, миливі птахи!

*14 липня 1956 р.
Москва*

НАМ РАЗОМ РАДІСНО ІТИ

Добриденъ, друзі і брати,
Вітання Білорусі!
Нам разом радісно іти
В одпім певшинім русі,

Як разом ми віки жили
В єдиному змаганні,
Як разом бачили з імли
Ми людськості світання.

Тече, мов голуба ріка,
Що лілії вквітчали,
Шевченка слово і Франка
До Коласа й Купали.

Тече ріка, ріка шумить
Велично і розлого,
Щоб хвилі молоді пролить
До Пушкіна й Толстого.

Один Дніпро у вас і в нас,
Пісні — посестри вільні...
Радянський час, прекрасний час
Дав сили нам всесильні!

10 вересня 1957 р.

УКРАЇНСЬКОМУ НАРОДОВІ

Народе мій, що дав життя мені,
І серце дав, щоб вірити й любити!
Які діла ти твориш голосні,
Які чудесні вишиваш квіти!

Народе мій! У кожнім колоску,
У кожній бурячині і зернині
Ходу ячу в комунізм лунку
І чую «завтра» я у кожній дніпі!

Народе мій! При тракторнім рулі,
У складності прекрасного комбайна,
Ти данину збираєш від землі,
І в тебе казка — ніби річ звичайна.

Народе мій! Борець ти і творець,
Найвищої достойній нагороди,
З братами йдеш ти в щастя навпростець
Під Партиї промінням, мій народе!

1957

БОЛГАРІЙ

Привіт Болгарії, що пута вікові
В священній боротьбі розбила вщент, павіки,
Що виноград ростить і рози на крові,
Яку пролив народ, у єдності великий!

Уклін Болгарії, що кожну п'ядь землі
Трудом запліднює і орошає потом,
Що прапор рівності підносить на крилі...
Доземний мій уклін болгарським патріотам!

В погоду і грозу з братами поруч ми,
Ми разом проти всіх устоїмо ударів,
Наш — Левський, Ботев — наш, і славні між
людьми
Герої вільності — Димитров і Коларов.

Хвала Болгарії, що в пісні зберегла
Страждання, радопі і вікопомні дії!
Вона росте й цвіте — і крилами орла
Соціалізму стяг над нею гордо віє.

1957

ГРУЗІЯ

Про синьо-тіняві долини,
Про сніжно-здиблені шпилі,
Про стан дівочий тополиний,
Про вина — радоші землі,

Про посивілі замки й храми,
Що відкидають вічну тінь,
Де камінь, свячений віками,
Для юних дише поколінь,

Про мудрий голос Руставелі
І про зазивний звук зурни,
Про виноград на сірій скелі,
Мов розпис давньої стіни,

Товариші мої писали —
Товариш Лермонтов між них —
І вірний шлях утворували
Для всіх наступників своїх.

Тож відрікаюся зарані
Сказати річ якусь нову,
Та радий я, що Чіковані
І Леонідзе другом зву,

Що не в диму тісної саклі,
А в Домі творчості, в Криму
Зо мною молодий Іраклій¹
Зустрівсь чимало літ тому,

Що на Вкраїні нашій милій,
Прилігши на м'який покіс,

¹ Іраклій Абашідзе.— *M. P.*

Мені Сандро Шашіашвілі
По-приятельськи руку стис,

Що ніби вічний сад зелений
У ніч розцвівся весняну,
Як Гамсахурдіа для мене
Відкрив грузинську давнину,

Що у московськім ресторані,
Де про любов смичок співав,
Я з патріархом Дадіані
Про Заньковецьку розмовляв.

*29 березня 1958 р.
Москва*

ПАРТІЯ

Велика Партія великого народу,
Знамено вольності в міцних його руках!
Ти провідна зоря в боях його й трудах,
Ти — сонце, що ясну віщує нам погоду.

Той світоч, що його нам Ленін засвітив
У чорнім мороці царевої Росії,
Нам осяває путь, серця кріпить і гріє,
Єднає в рать одну усіх трудівників.

Коли нападники, мов хмари, облягали
Землі вкрайнської і села, і міста,
Твої лиш, Партія, безтрепетні уста
Нас покликом своїм до битви закликали.

В дні праці мирної будуючи мости,
Швеницю сіючи і творячи заводи,
Ми чуєм подих твій, твій повів повноводий,
На славні подвиги нас окриляєш ти.

Ти — в кожнім колосі на перозмежних пивах.
Ти — в шахтах, що дають нам сонце
на-гора,
Ти — в шелесті садів і в гомоні Дніпра,
Ти — світло райдуги в очах дітей щасливих.

Ти — наш дорожовказ і наш священний стяг,
Ти — наш великий вождь на суходолі й морі,
Натхнення наших книг, пісень, лабораторій...
Веди ж нас, Партія! Твій шлях — до щастя шлях!

8 червня 1958 р.

— CM —

СПАСИБІ

Яке це славне слово — хлібороб,—
Що жартома ще звуть і гречкосієм!
До слів найкращих я вписав його б,
До тих, які ми серцем розумієм!

Який це труд, який солопий піт,
Яка жага і втома життедайна!
Ну, безперечно, знає цілий світ
Про роль почесну трактора й комбайна...

Спасибі їм: помічники живі
Вони у чеснім хліборобськім щасті...
Та треба працювати і голові,
Докласти треба руки мозолясті,

Щоб красувався вбогий переліг
Нечувано багатим урожаєм,
Щоб гречка розливалася, як сніг,
Пшениця слалась маревом безкраїм,

Щоб кукурудза в строгому ладу
Підкорювала все нові простори,
Щоб жайворонки пісню молоду
Підносили над колосисте море,

Щоб хліб, як сонце, сяяв на столі
У кожній хаті, домі та колибі...¹
Уклін земний працівникам землі!
Вам, сіячі, плугатарі, спасибі!

9 вересня 1960 р.
Гагра

¹ Колиба — пастуший курінь (у Карпатах); хатка гуцулів-дереворубів.— М. Р.

СОСНИЧАНАМ

Шлю своє спасибі вам од серця,
Земляки Довженка й Десняка!
Згадую озера та озерця,
Матір їх, що звуть Десна-ріка,
Згадую зелено-сизі луки,
Де чайки чубаті¹ майорять,
Мозолясті, чесні ваші руки,
Що ізнов хотів би я стискати,

І бажаю щастя вам у праці
І в спочинку добрім по труді,
Щоб пісням, не мовкнучи, сніваться.
В тихій одбиваючись воді,
Щоб росли дівчата і хлоп'ята,
Щоб нові гаї у вас росли,
Щоб у день всерадісного свята
Ваші угиналися столи!

29 серпня 1961 р.
Київ

¹ Чубаті чайки — не морські, не водяні взагалі, а ті лугові, степові, що по-російськи їх називають «чибисы». В «Записках ружейного охотника» Аксакова, в статті «Чибис, или пиголица», сказано: «В Малороссии зовут ее луговка», — і додано примітку: «Называют также «чайкою». Чайка з народної пісні, що «вивела чаенята при битій дорозі», — саме цей птах.— M. P.

ПІДЙОМНІ КРАНИ

Як журавлі сторожові
В степу, під ранок полум'яний,
Стоять у Києві, в Москві,
В Алма-Аті підйомні крани.

Числа їм, видиться, нема,
Оберненим до сонця сходу,
Бо їх поставила сама
Рука радянського народу.

Будівники, трудівники,
Вони не відають утоми,
І в шум великої ріки
Нові зливаються хороми,

Хороми для оцих людей,
Що людське вибороли право,
Хороми для оцих дітей,
Що в вічі дивляться ласково.

Ці крани й справді стережуть
Той мир, що ми завоювали,
І наших суден вірну путь,
І непохитні їх штурвали.

Ворожа зграє, дико вий,
Змагайся в наклепах шалених —
Даремна праця! Світ новий
У наших кранів на раменах!

28 жовтня 1960 р.
Київ

ПОДВИГ

По всій землі хвала, як зграя лебедина,
Летить і всі пісні в єдиний стройть лад.
У безмір космосу підноситься людина,
І крила їй дала моя Країна Рад!

Та мрія, за яку сто сот умів боролось,
Стає видимою, живою — ось вона!
І Ціолковського лунає віщий голос,
Людські братуючи певтомпі племена.

Убивці й палії хай змовкнуть низькочолі,
Хай сяють радістю серця трудівників!
Орел, що в Ленінськім родився комсомолі,
Під стягом Леніна свій подвиг довершив!

*12 квітня 1961 р.
Москва*

ДВА СОНЕТИ

I

Не заздрю, ні! Щасливий я, дитино,
Що переступиш ти ясний поріг,
Відкіль між зорі людям шлях проліг,
Туди веде нас Партія орлино.

Людському генію немає впину,
Він сяє чисто, як нагірний сніг,
І серед різних на землі доріг
Обрав собі він вірну і єдину.

Як розлились невидані моря,
Яка їх орожевлює зоря,
Які сміються вдалині вітрила!

І знай же: наша кров, і труд, і піт
У боротьбі той здобували світ,
Куди ти йдеш, моя дитино мила!

II

Я бачив їх учора на заводі,
Отих людей, що світ кують новий,
Що проти розлютованих стихій
Дорогу мостять лагідній погоді.

Тут кожен — як у себе у господі,
Та всі злилися у розумний рій,
Всі йдуть назустріч радості людській,
Своїм трудом уславлені в народі.

Тут в наше обертається мое,
Тут безпомильні руки молодечі
Одухотворюють безживні речі,

Тут співом математика стає.
Тут кожен електричний прилад
Дас людині неопорні крила!

19 вересня 1961 р.

НАРОДОВІ-СІЯЧЕВІ

Я не турист у ріднім краї,
Не мовчазний спостерігач,
І якщо часом сил немас
Сказати все, що в серці грас,—
Народе, ти мені пробач!

Ти нелегкі пройшов дороги,
Ти тропи протоптав нові,
З піснями труд збратаєши строгий,
В боях лягли тобі під ноги
Простори давні степові.

У спілці з друзями й братами
Ти долю викував свою,
І я з дорожніми саквами
За новозрілими садами
Твоїх ланів не пізнаю.

Шануєш ти поля сусідні,
Та гордий на своїй землі,
Що кожен день твій — добре три дні,
Що маяків високих гідні
Не знані вchora кораблі.

О, не бажання випадкові
Мене хвилюють кожну мить —
Тебе прославить в ріднім слові,
Чуття незмірної любові
В невтомну працю перелить. .

Хвала, що виросли герої
В ділах і подвигах твоїх,
Що при здоров'ї і при зброї
У славі правди світової
Ти йдеш до рубежів нових!

25 березня 1962 р.

СЛАВА ЛЮДИНІ

Слався, людipo, коли по землі
Йдеш ти як ратай, сіяч, будівничий.
Слався, коли і крізь муки ѿ жалі
Праця тебе огріває і кличе.

Слався, коли з-під крила самоти
Вітру і сонцю назустріч виходиш,
З друзями разом майструєш мости,
Разом з братами над світом їх зводиш.

Слався, коли в понадхмарні краї,
Мужньо човном блискавичним сягаєш,
Слався, коли у великій сім'ї
Пісню свою по-новому співаєш.

Слався, людино, що оком ясним
Завтрашнє бачиш, як щастя видиме,
Вір мені, брате: і в грудні твоїм
Серце твоє первомаєм цвістиме.

1963

Людська душа тисячозвука

НА БІЛИХ ОСТРОВАХ

I

Блакитний океан небесний незмір'янний
Розкинувся високо над землею,
І хмари-острови пливуть в тім океані.

Пливучі острови, неначе з снігу, білі —
На вас лечу... хоч думкою своєю,
Щоб серце чарами спокою ви укрили.

II

Білі, легенькі хмари сновійні
Тихо пливуть;
Ніжно спокійні і гармонійні
Чари скрізь ллють.

III

Я на острові-хмарі пливу
В небесах,
На землі я вже більш не живу!

Кругом мене проміння блищить,
І, мов птах,
Хмара в безвість далеку летить.

IV

Прощайте, страждання
І муки кохання!
Прощай, уся земле, не вмита од сліз,
Де в горі, самотний, журливий я зрі...

Тепер я в просторі,
В блакитному морі!
Тут сонце блискуче,
Ласкаво-могуче
Все тче золотисту намітку ясну...
Безжурпий, спокійний я тихо засну
Під променем милим,
На острові білім...

V

Я прокинувсь... вітер виє,
Хмари чорні в гурт зганиє,
Хмари білі розриває...
Сонце злякане не гріє...

Золотисті нитки піжні
Хмари чорні розірвали...
І од страху задрижали
Острови всі білосніжні.

Грас блискавка у хмарі,
Грім гуде у грізнім гніві...
Білі хмари полохливі,
Де поділись ваші чари?

· · · · · · · · · · · ·

Дощ струмками з неба ллеться,
Сила в тих струмках могуча,
Їх впива земля жагуча
І, як дівчина, сміється...

VI

Знов сонце тче намітку золотисту,
Веселка грає у блакиті,
А там, внизу, сріблисті, чисті краплі
Блищають на деревах, па травах.

Знов сонце тче намітку золотисту,
І білі острови пливучі
Знов чари ллють легенькі і безжурпі,
І серце радістю знов б'ється.

VII

Вечір злітає,
Вечір сповійний,
Сонце ховається,
 Вечір злітає,
 Десь гармонійний
 Спів розливається.
Вечір злітає...
Спів солов'їний
Там, па землі.
 Вечір злітає...
 Острів спокійний
 Тане у млі.

VIII

Я сплю — і бачу сон... На острові пливучім,
В блакитній, срібній, золотій одежі
В пескозапій красі ідуть-сіяють Феї.

У косах грають зорі, наче самоцвіти,
Мов квіти чарівні пебесні,
І головами всі привітно так кивають.

І красень молодий виходить із-за лісу,
І місяць сяє па чолі високім...
Я сплю і бачу сон па острові пливучім.

IX

Сонце сходить, сонце грасє,
Скрізь усмішки розливає,
Ласки сипле, ласки сіє
Через темряву — і гріє,
Пітьму ночі розганяє...

 Там, внизу — пташині хори,
 Там, в убраний пишнім Флори,
 Дерева стоять, сміються...
 Співи ллються... й слізози ллються...
 Ах! Прокипулося там горе!

x

На острові пливучім
Забув я про горе,
Щасливий — у могучім
Блакитному морі.

XI

Це лиш мрії, це лиш мрії...
Так... я на землі,
Де хоч сонце сяє й гріє,
А весь світ у млі...

Мрії, мрії золотисті,
Чому ви лиш мрії,
Серця пориви огнисті,
Чом ви... без надії?...

[1910]

ШЛЯХ

Шлях без краю лежить... а над шляхом — імла,
Шлях, камінням укритий, тернистий,
І життя на той шлях вже мене посила.
Чи дійду ж до кінця його чесний і чистий?

Чи в знемозі впаду, притулюсь до землі
І брехнею й неправдою вкриюсь,
Чи дійду до мети з потом я на чолі
І слізами утіхи умиюсь?

Як впаду і скажу, що не маю снаги,—
Чи хто буде мене рятувати,
Як почнуть кепкувать з мене злі вороги —
Чи хто буде і з них кепкувати?

Чи я сам одиноко і сумно піду,
І зневірюсь в меті, і заплачу,
Л чи друзів таки на шляху тім знайду
І надію і в інших побачу?!

[1910]

* * *

Гей, удармо в струни, браття,
В золотії,
Розпалімо знов багаття
З іскр надії...

Гей, удармо в струни знову,
Заспіваймо,
А лихе вороже слово
Запехаймо.

Хай сміються з нас, глузують —
Нам байдуже,
Бо замовкнуть, як почують
Слово дуже.

Вдармо ж в струни разом, браття,
В золотії,
Розпалімо знов багаття
З іскр надії!

[1910]

* * *

Слава тим, хто прагне волі,
Хто весь вік живе в борні,
В кого в серці вічні болі
І душа горить в огні,

Хто з калюжі випливає
В море світлес ідей,
Хто і серцем всім кохає,
І ненавидить людей.

Слава тому, хто шляхами,
Вже протертими, пе йде,
А між скелями й тернами
Новий, крацький шлях кладе.

1911

* * *

Забула про мене давно ти,
Про тебе давно я забув!
У тебе є пові скорботи,
Я в радоші нові пірнув.

Коли ж тобі доля засяє
І смуток мене обів'є,—
Нам щось, може, знов нагадає
Про щастя — твоє і мое.

[1913]

* * *

На білу гречку впали роси,
Веселі бджоли одгули,
Замовкло поле стоголосе
В обіймах золотої мли.

Дорога в'ється між полями...
Ти не прийдеш, не прилетиш —
І тільки дальніми піснями
В моєму серці продзвениш.

[1917]

* * *

Яблука доспіли, яблука червоні!
Ми з тобою йдемо стежкою в саду.
Ти мене, кохана, проведеш до поля,
Я піду — і, може, більше не прийду.

Вже й любов доспіла під промінням теплим,
І її зірвали радісні уста,—
А тепер у серці щось тремтить і грає,
Як тремтить на сонці гілка золота.

Гей, поля жовтіють, і синіс небо,
Плугатар у полі ледве маячить...
Поцілуй востаннє, обніми востаннє:
Вміс розставатись той, хто вмів любить.

1917

JCM

* * *

Як солодко в північній тишині
Давно прочитані книжки перегортати,
І знову — з радістю і сумом — зустрічати
Все те, що снилося в напівзабутім сні.

Тоді весна по серцю б'є крилом,
І давня музика сплітається і тане,
І новим променем виблискує в тумані
Те, що здавалося напівзабутим сном.

[1918]

•

* * *

Люби природу не як символ
Душі своєї,
Люби природу не для себе,
Люби для неї.

Вона — не тільки тема вірша
Або картини,—
В пій с висоти незміримі
Й святі глибини.

У неї є душа могуча,
Порив є в неї,
Що більший над усі пориви
Душі твоєї.

Вона — це мати. Будь же сином,
А не естетом,
І станеш ти не напіряним,—
Живим поетом!

[1918]

* * *

Я жду од тебе слова,
А сам як ніч мовчу,
І в шелесті діброви
Я чую дзвін плачу.

В чеканні я схилився,
Л ти мовчиш, як день,
Що влітку патомився
Од щастя і пісень.

[1918]

* * *

Коли на могилі моїй
Зелена затужить трава,—
Читатиме хтось ці пісні,
Нескінчені тихі слова,

І скаже: він жив і горів,—
А що ж зсталось по йому?
Чи він не зогнів, як усі?
Чи почі розвіяв пітьму?

Читачу! Вглибися у те,
Чим я свою пісню зогрів,
І, може, почуєш ти щось,
Що більше од згуків і слів.

І, може, як птах в вишині,
Побачивши брата свого,
Затужить твій стомлений дух
І кине свій клич до мого!

Побачиш ти в пісні моїй
Луну своїх власних надій...
Читачу! Поглянь, усміхнись:
Я твій, я пе вмер, я живий!

[1918]

* * *

Iванові Рильському

Весною ми їздили в поле
Візком однокінним старим.
Котилися вруна поволі,
Гаї зеленіли, як дим.

Над сріблом води лісової
Знімаочись, щиглик дзвенів...
Ми їхали мовчки з тобою,
Для п'ястя не знаючи слів.

У полі кипіла робота,
Сивіли воли на ріллі,—
Л ввечері тиха дрімота
Безмовно плила по землі.

Веселі додому верталися
Ми в свіжій вечірній імлі,
І стомлені душі зливались
З живою душою землі.

[1918]

* * *

Спинилось літо на порозі
І диші полум'ям на все,
І грому гордого погрози
Повітря стомлене несе.

Умиється зелене літо
І засміється, як дитя,—
Весни ж і весняного цвіту
Чи я побачу вороття?

Чи весняні здійснятися мрії?
Чи літо не обманить їх?
Чи по степу їх не розвіє,
Мов пух на вербах золотих?

[1918]

* * *

Поле чорніє. Проходять хмари,
Галтують небо химерною грою.
Пролісків перших блакитні отари...
Земле! Як тепло нам із тобою!

Глибшає далеч. Річка синіє.
Річка синіє, зітхає, сміється...
Де вас подіти, зелені надії?
Вас так багато — серце порветься!

[1918]

* * *

Трістан коня сідлає
І їде в дальню путь.
Ворон крикливі зграї
Недобру вість несуть.

Хтось поламає лука,
Хтось розіб'є шолом...
Ізольда Білорука
Ридає за вікном.

Але душа, мов птиця,
Закохана в блакить,
І сон їй новий спинеться,
І небо золотиться —
І списа золотить.

1921

* * *

Я молодий і чистий,
Як вічність, молодий.
Дорога колосиста
Звивається, мов змій.

Верби зелена гілка,
Як пальмове гілля.
Співас перепілка.
Пручастсья земля.

В селі моєму топлять:
Ясні дими стоять,
І пахоці картоплі
Дітвому веселять.

І дівчина, як нарус,
Махнула рукавом...
Нема моєї пари
В селі і за селом!

Вона за морем синім,
За бором за старим,
Вона зрідні пустиням
Та бурям степовим.

28 липня 1922 р.

* * *

Ще ластівки не прилетіли,
Ще не одзвівся цвіт снігів,
А в серці грають юні сили
І юний вітер тугу змів.

Іди меж люди! Будь усюди --
В містах, у селах, на лану,
Надією окрилюй груди,
Віщуй вселюдськую весну!

Єднай роз'єднаних і кволих,
Сліпих і темних просвіти,
У віщі дзвонони вдар на сполох,
Зови в незміряні світи!

1925

* * *

Запахла осінь в'ялим тютюном,
Та яблуками, та тонким туманом,—
І свіжі айстри над піском рум'яним
Зоріють за одчиненим вікном.

У травах коник, як зелений гном,
На скрипку грає. І пощо ж весна нам,
Коли ми тихі та дозрілі станем
І вкриє мудрість голову сріблом?

Бери сакви, і рідний дім покинь,
І пий холодну, мовчазну глибінь
На взліссях, де медово спіють дині!

Учися чистоти і простоти
І, стоптуючи килим золотий,
Забудь про вежі темної гордині.

[1925]

* * *

Тріпоче сокір, сріблом потемнілим
Знімаючись у вогку височінь,—
І любо впасті на зелену тінь
Натрудженим і наболілим тілом.

Доми, давно порівняні до скринь,
Людські слова з їх розмахом несмілим...
Дай, серце, волю нетерплячим крилам,
Затріпочи, розвійся і полинь!

А серде так: ти ж той листок єдиний
На гілці всеземної деревини,
Ти ж тільки частка, лінія одна!

Зумій же чуть, як переходятя соки
Крізь дерево плодюче та високе,
Спізнай, яка у цілім глибина!

[1925]

* * *

Богданові Рильському

Од голосу пашить і віс
Солодким запахом вишень,
Що розцвіли в ясній надії
На літній синьоокий день.

Ніч, місяць, верби, шелестіння,
Обійми рук і щастя мук,
І в невимовному горінні
Жагучий солов'їний звук.

Над плесом ставу сонні трави,
Татарське зілля, плач лілей,—
І голос милий та лукавий
Напівзакоханих дітей.

[1926]

* * *

Коли дзвенять черешні
В медовому цвіту,
Узори нетутешні
Із цвіту я плету.

І щось бадьоре спиться,—
А може, то ява,—
Немов лице в криниці
Чудовно ожива.

Земля тремтить у млості
І ронить пелюстки,
І невідомі гості
Злітаються в садки.

І думка стала словом,
І в поглядах — пісні,
Коли в цвіту медовім
Черешні запашні.

Квітень 1926 р.

* * *

Свіжа зелень розгойдалась
Розгулялась, поплила.
Перші краплі засміялись
До голодного зела.

Голуби летять у сховок,
І в тіснім голубнику
Ряд округлих їх головок —
Як намисто на разку.

28 квітня 1926 р.

* * *

Вже червоніють помідори,
І ходить осінь по траві.
Яке ще там у біса горе,
Коли серця у нас живі?

Високі айстри, пебо синє,
Твій погляд, милив і ясний...
Це все було в якісь країні,
Але не зпаю я, в якій.

Що з того, що осіннім чарам
Прийде кінець? Але в цю мить
Баштан жовтіє понад яром,
Курінь безверхий ніби спить,

І гнеться дерево від плоду,
І не страшний, мое дитя,
Нам час останнього походу
Без вороття — без вороття.

[1918--1926]

* * *

Студений вітер б'є в холодні вікна,
І олов'яний важко дишіть став.
Так, знов душа замерзне, знов одвикне
Од радісного колихання трав.

I на снігах паперу дивна повість
Свою мережку вирізьбить ясну
Про молодості легку випадковість
I старості сувору сивину.

О мужній вітре, вчителю єдиний!
Достиглий овоч струшуючи з віт,
Ти вчиш любити все, що перемінне
I що незмінне, як незмінний світ.

*Над осінь, 1926 р.
Романівка*

ДИТИНСТВО

На стільці я їду по Сахарі,
Пелікан з палички стріляю,
Поринаю в піну Ніагари,
Океан на трісці пропливаю.

Вчора був я лоцманом. Синіли
І ревіли темнокосі хвилі,
А сьогодні я господар вілли,
Де в саду блукають пави білі.

Взутра маю їхати в Пампаси,
Де бізони бродять табунами,
І складаю їстівні припаси:
Сухарі, консерви, сир од лами.

А Ясько готує томагавки
І бурмоче, чистячи гвинтовки,
Що, мовляв, бізон — не для забавки,
А Пампаси — не Криве й не Бровки.

[1926]

* * *

Пісні не народ складає, а морській люди.
В суботу грає море; на море випливають
морській люди, що половина чоловіка,
а половина риби, випливають і співають
усяких пісень, а чумаки стоять на березі
та й учатся.

Із фольклорних записів

В суботу грає море, і дельфіни
Гуляють, ніби діти, серед піни,
І білі птиці клекотять у млі,
І моляться далекі кораблі.

Воли стоять на березі морському
І не ревуть, і не хотять додому,
Зчаровані прибоєм. Чумаки
Летять у даль серцями, як чайки.

І з моря дивні випливають люди:
Хвіст риб'ячий і чоловічі груди
Та голова. Їх співи голосні,
Як сурми в пурпуровій вишні.

В суботній час серед вітрів і піни
Так уродилась пісня України,—
І в дальне море — у суботній час —
Вона зове і пориває нас.

[1926]

ОПІВДНІ

Мохнатий джміль із будяків червоних
Спиває мед. Як соковито й повно
Гуде і стелиться понад землею
Ясного пурпурного віолончель!

Спочинь! На заступ вірний обіпрись
І слухай, і дивись, і не дивуйся.
Це ж сам ти вколо зеленню розлився,
Огудинням прослався по землі,
Це ти гудеш роями бджіл брунатних,
На ясенових гілках сидячи,
Ти по житах літаєш тонким пилом,
Запліднюючи теплі колоски,—
Ітвориш ти з людьми і для людей
Нові міста, ти арки ажуріві
Над синіми проваллями будуєш!

Заснули води і човни на водах,
Висять рої, як кетяги пахучі,
І навіть сонце, мов досяглий плід,
Здається непорушним...

Тільки ти
Не дався чарам півдня й супокою,
Бо, як сестра, склонилася над тобою
Невтомна подруга, сувора творчість.

[1926]

* * *

Осінній холодок над спраглою землею
Шатро галтоване широко розіп'яв.
І з рук його падуть, як з рога Амальтейї,
Плоди, налиті вщерь, і довгі пасма
трав.

О груди, радістю осінньою налиті,
Прозоросте думок і сило синіх жил!
Як сонце, перейти хотів би я по світі,
Щоб з усміхом зайти за мідний
небосхил.

Хтозна, чи вславлюсь я ділами
голосними,
Чи блискавицею проріжу далеч літ,—
Та любо вірити, що знов земля цвістиме,
І новий плід зачне, і вродить новий плід!

[1926]

ЛЮДСЬКІСТЬ

П. Тичині

Червонобоким яблуком округлим
Скотився день, доспілий і тяжкий,
І ніч повільним помахом руки
Широкі тіні чорним пише вуглем.

Солодкою стрілою пізній цвіт,
Скрадаючися, приморозок ранить.
Дзвенить земля, як кований копит.
Зима приайде — і серця не обманить.

Все буде так, як писано в книжках:
Зірчастий сніг, легкий на вітах іній
І голоси самотні у полях.

Та й по снігах, метелицях поплине,
Як у дзвінких, незміряних морях,
Невірний човен вірної людини.

[1926]

* * *

Ластівки літають, бо літається,
І Ганнуся любить, бо пора...
Хвилею зеленою здіймається
Навесні Батийова гора.

Гнуться клени ніжними колінами,
Чорну хмару сріблять голуби...
Ще от день — і все ми, все прокинемо
Для блакитнокрилої плавби.

Хай собі кружляє, обертається,
Хоч круг лампочки, земля стара!..
Ластівки літають, бо літається,
І Ганнуся плаче, бо пора...

[1927]

ВЗАБРІД

Я з батьком — ще малий — у вітряному лісі
Ішов стежиною (казали ми: взабрід).
Прозора височінь здавалася як лід,
Та, мов живі, листки в височині вилися.

Як ніжно, дружньо ми за руки узялися,
Як обрій, що уже од приморозку зблід,
Далекий провіщав і радісний похід!
В які мережива тонкі гілки плелися!

Я ще не знав тоді, що над його чолом,
Неначе шуляк, смерть поблизує крилом
І кігті випуска, рокуючи на муку...

Чому ж, чому не став я на безумний бій?
Чом не міцніше я в своїй руці малій
Держав його стару, гарячу й мудру руку?

[1929]

ПАМ'ЯТНИК

Я пам'ятник собі поставив нетривалий —
Не з міді гордої, не з мармурових брил.
Скупі слова мої, що на папері стали,
Украй завтра пил.

Ні сили віщої не дарувала доля,
Ні слави славної мені не прирекла,
І час мене змете, як сохле листя з поля,
Мов крихти зо стола.

І я забудуся, і, може, лиш припадком
Хтось, розглядаючи старих книжок сміття,
Незацікавленим напом'яне нащадкам
Мале мое життя.

І скаже: жив, писав; приймав хвали й образи;
А втім, ніколи нам не бракне диваків...
...Та що, коли додасть: зате в житті ні разу
Неправді не служив!

[1929]

* * *

Шумлять за вікном деревá,
Гудуть круголисті дерéва,
І клониться в сон голова,
І видиться осінь рожева,

По брудних дорогах ішов,
Та годі блукання брудного!
Віддам тобі серце і кров,
Новá моя, нова дорого!

Не лéгкого хочу труда —
В легкóму, дзвінкому кружлянні
Втішається юнь молода,
Та мучаться роки останні.

Минають, зникають літá,
Всі літа ідуть до одного,
Та радісна серцю мета,
Новá моя, нова дорого.

1931

ДЕКЛАРАЦІЯ ОБОВ'ЯЗКІВ ПОЕТА Й ГРОМАДЯНИНА

Слухайте, слухайте всі!
На уламках старої Росії
(«Цар, та Сибір, та Єрмак, та тюрма»)
Горде чоло підіймає
Спілка вільних народів.
Ну, як же, поете! Подив?
Сміх, недовіра?
Що там прокаже «божественна ліра»?
Тільки — щиро!

Вийди на темний брук,
Вслухайся в шум і стук,
Вглянься в неспинний рух,—
Як? Цікаво?
Ну, цікавитись — кожного право,
І декларації прав
Тут не треба.
Тільки ж, о виучню Феба,
Цікавості мало
Там, де пал,
Де борня за нове будування.
Іншу підношу річ,
Інший кидаю клич,
Чорний здіймаю бич
Проти всіх, чий девіз — бокування.
Рима дешева? Дарма!
Слухайте, слухайте всі!
На руйнах страшної Росії
(...«народів тюрма»...)
Спілка трудячих чоло підійма,
Зерно невидане сіє!

Слухайте, слухайте всі,
Часу нового Горації!

От вам у всій красі
Нашого дня декларація:

§ 1. Мусиш ти знати, з ким
Виступаєш у лаві,
Мусиш віддати їм
Образи й тони яскраві,
Мусиш своє ім'я
Там написати ясно,
Де мільйонне сіяє:
Клас.

§ 2. Ім'я нам легіон,
Поети й поетки.
Тож за облавок канон
Старенької пані естетики!
Горді будинки ростуть
Від солодкого півдня до Арктики.
Гей, розчищайте путь
Для нової тематики!

§ 3. Книга, й терпуг, і плуг —
Цілість єдина.
Хай прискорює рух
Кожна година,
Хай жодне слово пусте
З уст не зрине,
Хай виростає й цвіте
Наша зміна!

§ 4. Місто й село? Пройшло,
Зникло, минуло!
Гвинт і зело,
Лезо і дуло,
Все, що діше й горить
У полі, в майстерні, в слові,
Має служить
Робітникові!

§ 5. Слухай, дивись, учись.
Будь сьогоденним!
Світу повернемо вісь
Рухом шаленим,
Дивно-прекрасна рать
Даль пойняла неозору...

Гей, відставать —
Сором!

§ 6. Бачиш ватаги вагань,
Підшепти, брехні, «секрети»?
Вище, на взгір'я стань,
Поете!

1931—1932

ПРОМЕТЕЙ

Прометею! Прометею!
Одлетів твій кóршак хижий,
Не допив живої крові,
Плоть живу не доклював.

Увірвався ржавий ретяźь,
Скеля порохом розпалась,
У титана під ногою
Переможений Кавказ.

Ходить вітер, світить сонце,
Журавлі летять на північ,
Наче крики журавлині,
Голоси дзвенять людські.

Прометею, Прометею!
Чорний коршак не прилине:
Одігнав його навіки
Твій незгашений огонь.

[1932]

ДРУЖИНІ

Тихий часе надвечірній,
Як ти землю непомітно,
Як ти серце облягаєш!
Як ти млою повиваєш
Те, що гратло пишпоцвітно
В кольоровості незмірній!

Зголубіли зимні шиби,
Пролетіли птиці сонні,
Заспокоїлися крохи...
Тіні сунуться широкі,
Наче в синьому затоні
Фантастичні плинуть риби.

Розкажу дружині вірній,
Приклонившись до рамена,
Казку мовою простою...
Як зріднився я з тобою,
Як ти горнешся до мене,
Тихий часе надвечірній!

*9 грудня 1928 р.
Вечір. Весна 1935*

ЧОТИРИ ВІРШІ

I

Серпень з вереснем схрестили
Довгі шпаги несмertельні.
Перша шпага — жовтий промінь,
Друга шпага — сірий дощ.

Над медовою землею,
Над пожатими полями,
Над городами, що стелять
Гарбузи зеленоребрі,
Над пташиним сивим свистом
Глухо точиться двобій.

Сталь об сталь нечутно дзвонить,
Сталь поблискує і гасне,
Сині очі зустрічають
Погляд сірих, довговіїх,
Та немає зла в очах!
Надмір сил у кожнім русі.
Кров жива в ударі кожнім.
Грають мускули, як струни,
На оголених правицях,
Сміх злітає з повних уст.

А земля лежить медова,
А поля пожаті mrіуть,
На городах достигають
Гарбузи зеленоребрі,
І в пташинім сивім свисті
Крил широких рівний маx.

Як слово милої, упам'ятку
 Зелена блискавка верби хисткої
 І пагорба зеленого зигзаг
 Крізь тепле скло вагона. Пастушки
 З брунатними ногами, з торбинками
 Через плече, махали нам устріть
 Руками іронічними. Кудлатий
 Веселий песик, їхній компаньйон,
 На поїзд гавкав з радісним презирством,
 А вітер синю тінь переганяв
 Через луги, через жіночу постать,
 Таку струнку, як тільки незнайомі
 Бувають постаті, і через ліс,
 Уже вечірнім діткнутий промінням.
 Усе це довго на письмі виходить
 І в пам'яті лишило довгий слід,
 А лиш хвилину в дійсності тривало.

Один із хлопчиків найдовше нам
 Махав рукою; всі товариші,
 І навіть песик, до поточних справ
 Вернулися, а він усе дивився
 На поїзд наш, що вигинався луком
 По колії блискуче-загадковій.
 Що думав хлопчик,— невідомо нам.
 А я згадав про хлопчиків колишніх,
 Мимо якихувесь їх рабський вік,
 Од батогами битого дитинства
 До старості, прибитої печаллю,
 Шуміли жовтоокі поїзди,
 Лишаючи їм довгі цасма диму
 Та невиразні мрії про якесь
 Чуже життя, шумливе та бáрвисте,—
 І думав радісно, що, може, цей
 З брунатними ногами пастушок
 Водитиме у далеч незабаром
 Бадьорі гомінливі поїзди,
 Дороги буде прокладати рівні
 Крізь наші одволожені поля,
 Сам вітром, блискавицею, вогнем
 Зелені розтинатиме простори.

CM

Було ще рано, спали пасажири,
 Півсонний умивався пароплав
 І пирхав, наче кінь. Повітря сіре
 Ще негарячий промінь лоскотав.

Я вийшов на терасу. Мокра лава
 Зустріла з легким подивом мене,
 Проте я сів. На березі отава
 Лила солодке куриво міцне.

Якийсь дідок, потягуючись, вийшов,
 Сів біля мене — також па мокрінь —
 І закурив. Махорка з духом вишні
 Дитячу в серді сколихнула тінь.

Заговорили, звісно (берегами
 У дзвоники дзвонили кулики).
 Дід витяг вузлуватими руками
 Якісь дбайливо складені листки.

А, розумію! Там, де літо стелить
 Єдваб ланів і росяні сади,
 Такий невинний луговий метелик
 Несе людині пригорщі біди.

Так, так! На ніжних, на прозорих крилах
 Летить пустиня жовта, мов кістяк,—
 І винайшов сусід мій простий прилад,
 Щоб нищити прозорих розбишак.

О, добре пам'ятає він ехидний,
 Глузливий сміх, немов проклятий сон:
 Чудово! Від верстата винахідник!
 Кулібін! Самосійний Едісон!

Але тепер — цікаві стались речі
 На цій землі! І швидко, ѹ до ладу!
 Як чорнобривці, очі молодечі
 На зморшкуватому цвіли виду.

А день зростав. Зчиняли хриплий галас
 Над бурою водою мартини,
 І пасажири сонні проходились,
 І викидалась риба з глибини,

І профіль комсомолки малювався
На тлі розлитих широко небес,
І щоглами струпкими підіймався,
Як видиво прекрасне, Дніпрогес.

4

Серпень з вереснем стискають
Один одному правиці,
Що одна правиця — сонце,
Друга — місяць-молодик.

Просвистіли ситі крижні
Над утомленим болотом;
У густому верболозі,
Де заліг густий туман,
Гомонять перед нічлігом,
Опустившись, ніби хмарка,
Невпокійливі шпаки.

А земля лежить медова,
А над вічними льодами,
Над Північним океаном,
В гострій птичій далині,
Прокладають путь сувору
Молоді аеронавти,
І домують на крижині
Мореплавці молоді.

А земля лежить медова,
А в глухих степах азійських,
Де схиляється без вітру
Дзвінкостеблий саксаул,
Добувають воду світлу,
Росять жадібні простори,
Живоносне зерно сіють
Наші сестри і брати.

Я стою, я стис рушницю,
Дождаю перельоту,
Лугову вдихаю вогкість
Ненаситними грудьми,
А душа вже набрякає,
Як дубова брость весною,

І розів'ється небавом
У неспівані пісні.

Все тобі, медова земле,
Все тобі, моя країно,
Де смуглява ходить праця
По оновлених полях!
Все тобі несу з любов'ю,
Півдню й півночі складаю
Працю рук, зусилля мозку,
Блиск очей і серця кров!

*Над осінь 1936 р.
Ostep*

ІЗ ЦИКЛУ «ДОЩОВА ТРИЛОГІЯ»

* * *

Поете! Слухай заповіти
Свого «святого ремесла» —
Повинен ти хотіть і вміти
З квадрата, з кола, із числа,

З пропорцій мудрого добору
Творити план міцних будов,
Де на фронтоні слово «вгору»,
А з шиб — ненависть і любов.

І знай, для кого ті будови:
Читач — народ. Із ним іди
І стяг, де грає колір крові,
Мистецтва злотом обведи.

[1936]

ЧОРНИЙ ДРОЗД МЕНЕ НЕ БОЇТЬСЯ

Чорний дрозд мене не боїться:
Перепурхнув і знову сів.
Безумовно, розумна птиця,
Просто Гегель серед дроздів.
Соловейко з голосномовцем
У змагання палке зайшов...
Як я радий, що йшов шляхом цим,
І що тут опинився знов!
Слава цим розливам зеленим,
Слава дзвону легкого крила!
Солов'ям, і людським антенам,
І людському серцю — хвала!

28 квітня 1939 р.

ЛИСТ ДО ЗАГУБЛЕНОЇ АДРЕСАТКИ

Ніяковий, сутулий, в гімназичній
Наївній формі, мрійник і позер,
Що тратився в компанії незвичній,
Як, зрештою, умію ще й тепер,—

Такий я був у Корсуні, над Россю,
Коли тебе я вперше ти назвав,
Коли в твоєму темному волоссі
Дощу ясного пахоці вчував,

Коли з твоєї пригорщі легкої —
Ти пам'ятаєш? — воду з джерела
Холодну пив, а з тиші лісової
Текучим медом іволга пливла,

Коли мій друг із цяп'ки-пістолета,
Ревнуючи, стрілявся за кущем,
Коли читали Гамсуну і Фета,
Коли під літнім бігали дощем

Навзвади — і під пахучим сіном
Безтямно цілувались крадькома,
І хвилювалась над твоїм коліном
Лише тоненька суконька сама,

Коли я був такий дурний і дикий,
Як знов хотів би — і не можу буть...
Усе це, може, щастя й невелике,
Ta більшого не вмів я досягнуть.

Ta що! Бабусі навіть довгі спиці,
Що, певне, міліон панчіх сплели,
І стиглі пресолодкі полуниці,
Що на очах палали і росли,

Що ти мені на підвіконня вранці
Тихенько клала,— чи забути ж їх?
Л чистих рапків золото й рум'яниці!
А ілескіт весел, вірних і живих!

Це все було, не може бути й мови!
І яблуня, і пісня, і вікно,
І потиск рук лукавий та первовий
У пітьмі поганецького кіно,

І вогких уст сердитих надування,
І усміх, що до серця пропікає,
І досить легкодумне розставання,
Де не лилися слізози у рукав...

Які там слізози! Хмари лебедині
Плили пад пами, струмувались далі,
І вірилось, що лиш на те людині,
Щоб радонці підкреслити, печаль.

І ще не знає я, що асфальт перону
І приступка у поїзді брудна
Сльозу колись родитимуть солону,
Тим гарячішу, що вона — одна.

Я сипав дотени, махав кашкетом,
Я був незмушений, я червонів,
Не певен був, яких воно постам
В таких випадках уживати слів,

І, зрештою, зрадів, коли поволі
Мій поїзд рунив, беручи розгон,
І чарівнича невідомість колій,
Похитуючи, понесла вагон.

А далі — Фастів, де пайняв я коні
За п'ять рублів — останніх, що були,—
І гордо розвалився в фаетоні,
Якого шкапи ледве-ледь тягли.

І грали балагульські балабони,
І машталір хитавсь на передку,
І прив'ядав троянди цвіт червоний
На синій куртці в лівому кутку.

То ж ти його, відома річ, зірвала,
Ти їй приколола, і вколола ним,
І пелюстків принада нетривала
Здавалась вічиною лиши пам одним.

А далі... Що ж! Нехай би і нічого!
Умер, напевне, сивий машталір,
Хтось інший виряджає у дорогу
Когось молодшого, і юний зір

Ані одна слізинка не туманить,
Бо щастя, бо життя — без берегів,—
І може, їх надія не обманить,
Отих мені не знаних юнаків!

Не знаю, де ти, хто ти, що ти нині,
Усе перекотилося без сліда...
Та вірю, як приречено людині,
Що їй досі ти прекрасна їй молода.

*Жовтень, 1939 р.
Львів*

ІЗ ЦИКЛУ «МОРЕ І СОЛОВ'Ї»

ДЕНЬ ДВАДЦЯТЬ ВОСЬМИЙ

1

Пролісок пробив листок торішній,
Аж зачудувалася трава.
Завжди рані дістасе колишнє,
Як нове бере свої права.

Звісна річ, усім тяжка розлука
З тим, що називається: життя.
Та поглянь: бруньки старого бука
Налились до самозабуття.

Будуть знов листки міцні та дужі,
Як простори літо обів'є,
А весною, на краю калюжі,
Знов їх синій пролісок проб'є.

2

...І пригадалося (в вікно лилась
Пахуча темрява) таке далеке:
З мого дитинства літня ніч якась,
Село, умите піво після спеки.

Примарні проти місяця хати,
Живлючий струм легкої прохолоди
І десь, відкільсь, де казкові світи,
Самотній грюкдалекої підводи.

І ждав когось я, вибігши павстріч,
І старші з мене трошки кепкували,
І це була найкраща, може, ніч
З усіх ночей, що серце чарували.

[1939]
Ялта

ТІНЯМ ДАВНИХ ДРУЗІВ

Милі другі літ моїх дитячих,
Щирі і незлобні диваки!
Ви од кривд людських, недобрих мачух,
На луги втікали, на річки,

Голосів училися пташиних,
Все шукаючи розрив-трави,
І на згорблених бідацьких спинах
Мандрівні гойдалися сакви.

[1939—1940]

СВИСНУВ ОВЛУР ЗА РІКОЮ...

Князеві спиться — не спиться,
Вітер колише намет,
Крикнула вісниця-птиця,
Віщо шумить очерет.

Покотом сплять половчани,
Ніч — мов криниця без дна...
Клонить обличчя кохане
До узголів'я жопа.

Ні, вже не знати спокою!
Туга пече, як змія!
Свиснув Овлур за рікою,—
Чуеш ти, земле моя?

Сідлані коні готові...
Геть із ласкавих тенет!..
Сон увірвавсь Кончакові,
Буря колише намет.

*20 травня 1940 р.
Коктебель*

ШАФА

Мені приснилась шафа жовта
В старенькім домі, де я ріс,
Далека й рідна, як любов та,
Що я крізь цілий світ проніс.

Я безпомилъно пам'ятаю
Її рисунка всі жилки
І на дверях наліво, скраю
Два поліровані сучки.

Один з них схожий був па птицю
І здавна винасти хотів,
Проте держався: левне, міцну
Його сусідній заразив.

На діда схожий був сусідній:
І піс, і вуси, їй борода
Були для мене очевидні,
Що їй сперечатися шкода.

А з шафи — нахощі кориці,
Цитрини, кави, давчини,
Цейлонські, яфські тасмиці
Незвіданої глибини.

І все було — одне: варення,
Дитячі сині самовар,
І я в фотелі староденний,
І порваний Густав Емар,

І за окном ті дві тополі,
Що Антонович посадив¹,

¹ Відомий історик і археолог
проф. В. Б. Аптонович, друг моого батька.— M. P.

І саморобні два пістолі,
Що друг Ясько мій поробив,

І грізна матері погроза,
Ласкавим зраджена лицем...
Це все була звичайна проза,
Дорожча від усіх поем.

*26 травня 1940 р.
Коктебель*

* * *

Восени прилітають невідомі птиці,
З дивним крикомпадають на ріку,
І стрілець сам не знає: може, то тільки сниться,
Що весною він бачив саме таку.

Восени кожен день — якась відміна:
То зів'яла стеблина, то зелений пожовк...
Восени розумнішою стає людина
І ще м'якшим — трави прим'ятої шовк.

Восени залягає риба в ковбанях,
Щоб немудрі якісь бачити сни...
Осінь, звісно, пора розмов останніх,—
Але й сходить пшениця теж восени!

*26 липня 1940 р.
Ірпінь*

МИСТЕЦТВО ПЕРЕКЛАДУ

M. M. Ушакову

Іде стрілець на певнайомий луг.
Чи птиця ж с? Чи день сьогодні вдалий?
Чи влучно він стрілятиме?

Промчали
Чирки, як вихор,— і зайнявся дух.

Так книга свій являє виднокруг,
І в ті рядки, що на папері стали,
Ти маєш влучити, мисливцю вдалий,
І кревним людям принести, як друг.

Не вбити, ні! Для всяких аналогій
Межа бувас: треба, щоб слова
З багатих не зробилися убогі,

Щоб залишилась думка в них жива
І щоб душі поетової вияв
На нас, як рідний, з чужини повіяв.

*1940 р.
Коктебель*

МЕДИТАЦІЯ

В бідне серце мое закрадається вечір покволом,
Тихо в серці, і жаль мені світу, і дня мені жаль,
Ніби марно пройшов я, співаючи, горами й долом,
Повз веселі гаї, мимо темних, як тучі, проваль.

Друже мій, ще не знаю, який ти з лиця і на ім'я,
Молодецький мандрівче, що тільки-но рушив у штур!
Знай — я пізно збагнув це! — що кожна хвилина —
Із якого й квітки, і зілля зловорожі ростуть.

Добрим наростам ти віддавай і любов, і увагу,
Без жалю викорчовуй лихий та отруйний бур'ян,
Чисту воду люби, що гарячу вдовольлює спрагу,
І серця, що минають дорогу образ і оман.

Кожна хмарка й травинка, у зорі відбиті твоєму,—
Тільки раз тобі послані, вдруге не буде таких!
Звуків, ліній та барв ми довіку назад не вернемо,
Тож не думай ніколи, багато ще стріпеться їх!

Маю жаль я за всім, що плило біля мене й круг мене,
За всіма, що любили мене і кого я любив.
Знай, що в світі найтяжче — це серце носити студене!
Крапце вже хай шалене, повите у ніжність і гнів!

Оглянуся назад — ледве видно в туманах стежину,
А прислухаюсь — ледве якісь там ячати голоси...
Милив сину! Коли я цю землю хвилину покину,—
Мій недоспів візьми і, як пісню, його понеси!

11 вересня 1944 р.
Ірпінь

* * *

Ніколи я не зناх, що так люблю —
До болю, до смертельного жалю —
Понад Дніпром сріблисті верболози,
Березу, що прозорі ронить слози
На тиху, присмирнілу мураву,
Бур'ян в напівзасипанім рову,
Де часом вальдшнеп, поетична птиця,
Між листям жовтим від стрільця таїться.

Ніколи я не зناх, як тяжко жити
Без солов'я, що в пісні аж тремтить
Тільцем своїм маленьким і гарячим...
(Коли таке ми раз в житті побачим,
Як бачив я в ліщині, при горі,
Насупроти рожевої зорі,
Над рідним ставом,— ніжної отрути
Ніколи нам, довіку не забути!)

Ніколи я не зناх, що малюки,
Вітаючи нас помахом руки,
Коли наш поїзд між полями лине,
Дарують неоцінні нам перлини,
Які ревниво треба берегти.

Чужі перетинаючи мости,
Милуючися пишними містами,
На площі, що розквітли прапорами
І головами людськими киплять,
Я голосу не можу відігнать
Єдиного, що зве мене і кличе.
І заглядаєш ти мені у вічі,
І я руками тінь твою ловлю.

Ніколи я не зناх, що так люблю.

21 жовтня 1945 р.

ВЕРБОВА ГІЛКА

Вербова гілка зацвіла
У мене на столі,
Як символ сонця і тепла,
Ще схованих в імлі,

Як знак зеленої весни,
Котра ще вдалини,
Як знак, що щастя сад рясний
Даровано мені.

Вербова гілка на столі
У мене розцвіла...
Прилинуть, серце, журавлі,
А в них на кожному крилі
Дар сонця і тепла!

*13 лютого 1946 р.
Київ*

СОНЕТ ПРО СЛОВНИК

*Михайлові Каліновичу
і Леоніду Булаховському*

В Уфі, де силять аксаковські тополі,
В столиці світу, де Москва-ріка
Серед граніту плавно протіка,
Ми сходилися, одної повні волі.

Ми мріяли, що у сім'ї і в школі,
Твердиня мови, світла і струнка,
Колись устане — книга словника,
Живі народні радощі і болі.

Ішла війна велика по землі ...
Та, як весною срібні журавлі,
Нас окриляли ввечері салюти.

І час настав, і в Києві ми знов,
Щоб, як свідоцтво дружби братніх мов,
Народу скарб народові вернути.

22 липня 1947 р.

ЛІС

П. Погребняку

Ліс, або, як серби кажуть, шума,—
Це не просто сосни та дуби:
Це одна там народилася дума,
Новна щастя, ніжності, журби.

Він співа то грізно, то шовково,
Як морська безсмертна глибина,—
Не одні ж там розцвілося слово,
Запалала пісня не одна.

Гомонить він з вечора до рання
Незглибимий, як людське життя.
Не одні там виникло кохання,
Не одні змужніло там дитя.

Як війна крилом своїм багряним
Отінила золото наших нив,—
Він давав притулок партизанам,
Він бійців поранених живив.

З хмарами він дружбу вічну має,
Приятель дощам він голубим,—
І в пшеничнім пишнім урожаї
Лісовий тається сизий дим.

Тої, хто любить паростки кленові,
Хто діброзві молоді ростить,
Сам достойн людської любові,
Бо живе й працює — для століть!

*11 липня 1948 р.
Ірпінь*

ПІСНІ

Коли пісні моого краю
Пливуть у рідних голосах,
Мені здається, що збираю
Цілющі трави я в лугах.

В піснях і труд, і даль походу,
І жаль, і усміх, і любов,
І гнів великого народу,
І за народ пролита кров.

В піснях — дівоча світла туга
І вільний помах косаря,
В них юність виникає друга,
Висока світиться зоря.

Люблю пісні моого краю,
Та не спинюсь на тім лишень:
З любов'ю вухо привертаю
До братніх на землі пісень.

Немає людності такої,
Громади жодної нема,
Яка б із давнини глухої
Ішла по всесвіту німа.

Багато голосів на світі,
Як барв на поверхні земній,
Та всі вони в єдине злиті
У мрії людства віковій.

Це — рук стискання працьовите,
Це — сердь братання у бою...
Жагу пісень, в труді омитих,
Люби, як брат сестру свою.

У кожній мові, в кожнім слові
Краси майбутнього шукай,
Де в неохмареній любові
Розквітне світу небокрай.

1951

* * *

Коли тривоги життєвої
Тебе підхочить вітер злий,
Но вінця сили трудової
У серце стомлене налий.

Нехай не вис самотина,
Як чорний пес за ворітьми!
Скажи крізь муку: я людина!
Зрадій крізь горе: я з людьми!

20 вересня 1952 р.

РОЗМОВА З ДРУГОМ

Ліс зустрів мене, як друга,
Горлиць теплим воркуванням,
Пізнім дзвоном солов'їним,
Ніжним голосом зозулі,
Вогким одудів гукаціям,
Круглим циканням дроздів.

Ліс зустрів мене, як друга,
Тінню від дубів крислатих,
Смутком білої берези,
Що дорожчий нам за радість,
Кленів ланами густими,
Сосни гомоном одвічним,
Срібним шемраціям осик.

І до друга я звернувся
Із промовою такою:
Ти рости на втіху людям,
Отінай кохання чисте,
Бережи нам свіtlі ріки,
Що полям несуть вологу,
Що запліднюють сади,

А за кожну деревину,
Що піде нам на будови
Чи на щогли корабельні,
Ми нові гаї посадим,
Щоб земля була весела,
Як веселе штаство в лісі,
Як веселі деревá.

1954

ШПАКИ

Знов прибули до нашої шпаківні
Її, мабуть, торішні хазяї
І зразу співи почали свої,
Насмішкуватим спрямуванням дивні.

Оригінальності від них не ждіть:
Шпаки — це імітатори веселі;
То іволга у пісні їх дзвенить,
То хлопчик, друзів кличучи, свистить,
То соловейко розсипає трелі,
То колесо немазане скрипить.

Такі ото сусіди наші втішні.
Шпак не від того, щоб, як спілі вишні,
Покуштувати, що воно на смак,—
Та садових повзучих розбишак,
Неситу гусінь нищить так ретельно,
Що той грішок не майте за смертельний,
Шануйте друга... Де ж таки без хиб
Ви друга на землі найти могли б?

*27 квітня 1955 р.
Київ*

ПЕРЕД ГРОЗОЮ

Старайся наблюдать различные приметы.

А. С. Пушкин

Натрудившися у квітні,
Перецвівши у маю,
Йдуть дерева передлітні
В повінь лагідну свою.

Пелюстки зронивши в ноги,
Ждуть у зав'язі вони
Благодатної вологи
З рук дозрілої весни.

На траві роси немає,
Дим прослався над селом,
Землю ластівка черкає
Розтривоженим крилом,

Горобці в піску сипкому —
Ніби діти у ставку...
Стане ясно і малому,
Річ побачивши таку:

Йде гроза з-за верхогір'я...
Справді, тільки примічай:
Чорних птиць імлистє пір'я
Затемнило небокрай.

Прокотився грім з розгоном,
Грають блискавок шаблі,
Пахне морем і озоном
Від притихлої землі.

*3 червня 1955 р.
Київ*

ПРИМОРОЗОК

Троянди паморозь іскристо-сиза вкрила,
Хоч бідні пуп'янки ще прагнуть розцвісти;
Летить до вирію, до теплої мети
Гусей згуртованих черга ширококрила.

Човни у пристанях, і згорнуто вітрила,
Як перечитані від милої листи,
У лісі паростка живого не знайти,
У полі хліб людський людська рука скосила.

Л от же пуп'янки у мене на столі
Сьогодні розцвіли у хатньому теплі,
На стеблах, живлених солодкою водою,

І зелениться ручь крізь сонця каламуть,
І знаю, що човни — не пині, то весною
За срібними гусьми по водах поспливуть.

*4 листопада 1955 р.
Київ*

ПОРАДА

Мені казав розумний садівник:
«Коли ти пересаджусіш ялинку,
Відзнач північний і південний бік
І так сади: ростиме добре її гінко.

Нехай на південь дивиться вона,
Як і дивилася — тим самим оком;
Тих самих віт хай темна гущина
З північним вітром бореться широким.

І ще одно: сади її в гурті;
Сама вона, без подруг, не ростиме...»
...Поради с хороші у житті,
І я навів не гіршу поміж ними.

*1955,
Київ*

ТРОЯНДИ Й ВИНОГРАД

Із поля дівчина утомлена прийшла
І, хоч вечеряти дбайлива кличе мати,
За сапку — і в квітник, де рожа розцвіла,
Де кучерявлляться кущі любистку й м'яти.

З путі далекої вернувся машиніст,
Укритий порохом,увесь пропахлий димом,—
До виноградника! — Чи мільдью¹ часом лист
Де не попсований? Ну, боротьбу вестимем!

В саду колгоспному допитливий юнак
Опилення тонкі досліджує закони,
А так же хороше над чорним ґрунтом мак
Переливається, мов полум'я червоне!

Ми працю любимо, що в творчість перейшла,
І музику палку, що ніжно серде тисне.
У щастя людського два рівних є крила:
Троянди й виноград, красиве і корисне.

6 вересня 1955 р.
Київ

¹ *Мільдью* — хвороба винограду.— *M. P.*

ОЗНАКИ ВЕСНИ

Її чутно у голосі синиці¹
І в криках круків у височині²,
Вона в останній заметілі сниться,
Її угадуєш по довшім дні.

Вона — в бруньках бліскучих на капитані,
В снігу рудому, у струмках брудних,
Що чистим сріблом грають у тумані,
Мов бруд віколи її не торкався їх.

Вона — у краплях, що спадають дзвінко
Із голих віт, які стрясає птах,
Вона — в підспіжній зелені барвінку,
В сережках на березових гілках.

Вона — у кузні, де петерпеливо
У інергони грають молотки,
У верболозі, сплетені примхливо,
Що червоніс тихо край ріки.

Вона — в душі, що рветься у дорогу,
У пісні, що не здатна вже мовчати;
Вона — в очах, що чорно і волого
Під білою хустиною блищає.

*Квітень 1956 р.
Київ*

¹ Весняний спів синиці зовсім інший,
ніж зимовий.— *M. P.*

² Весняна шлюбна гра круків (воронів)
у повітрі.— *M. P.*

МОВА

Треба доглядати наш сад.
Вольтер

Як паростъ виноградної лози,
Плекайте мову. Пильно й пенастапно
Політь бур'ян. Чистіша від слози
Вона хай буде. Вірно і слухняно
Нехай вона щоразу служить вам,
Хоч і живе своїм живим життям.

Прислухайтесь, як океан співас —
Народ говорить. І любов, і гнів
У тому гомоні морськім. Немас
Мудріших, ніж народ, учителів;
У цього кожне слово — це перлина,
Це праця, це патхнення, це людина.

Не бійтесь заглядати у словник:
Це пишний яр, а не сумне провалля;
Збирайте, як розумний садівник,
Достиглий овоч у Гріпченка й Даля.
Не майте гніву до моїх порад
І не лінуйтесь доглядати свій сад.

*Квітень 1956 р.
Київ*

ЧЕРЕМШИНА ПІСЛЯ ДОЩУ

Було, було... Було і відкотилось,
Мов колесо, в туманну глибину,
Та мить таку я пережив одну,
Одно таке у пам'яті відбилось.

Дорога. Ранок. Тиша. Довгий яр,
Весь білою черемховою залитий.
Гроза минула, і пахучі квіти
Усі в краплинах. Ллеться з-поза хмар

Проміння тепле і голубувате.
Біля криниці коні напувати
Спинились ми. Краплинами блищають
Вологі очі підлітка-дівчати.

I невидимі в пущах солов'ї
Жагу солодку в звуки виливають.
Здавалося, що то самі гаї
Назустріч сонцю ранньому співають.

По кладці молодиця перейшла,
Похитуючи відрами дзвінкими.
Здалося — щастя розцвітає зриме
На ковороті світлого села.

Все тоне у безумній черемшині,
Все пахне молодістю і життям...
Чому звеліти власним почуттям:
«Лиштесь!» — не дозволено людині?

Отак би в серці смертнім закріпить
Безсмертну силу й молоду жадобу,
Щоб зосталися у житті до гробу
Метелиці орошених сувіт'я,

І солов'ї, й дівча, і молодиця,
І тихе ржання коней, і весна,
І все, що в сні скороминущім сниться
І, ніби сон, навік, навік мина!

*28 липня 1956 р.
Riga*

КОЛИ КОПАЮТЬ КАРТОПЛЮ...

Коли копають картоплю — стелиться дим над землею,
Листя летить воскувате, ніби метеликів рій,
Пахне грибами й медом, вогкістю пахне тією,
Що, опріч назви «осінь», немає імені її.

Коли копають картоплю, ключ угорі журавлитий
Рідною мовою кличе у невідомі краї;
Смутком тоді щасливим повниться серце людини,
Вітер, як старості повів, павкруг обвівас її.

Коли копають картоплю, тихо співають дівчата,
Озимина витикає свіжко-зелені голки,
В гості запрошус всіх біла над річкою хата,
Діти несуть у николу завиті в хустини книжки.

Коли копають картоплю, стигне вода в крипиці,
Рівно її спокійно дипе патомлена з праці земля,
Хлопцям нора і дівчатам сваритися і миритися,
Час музикам ладнати скрипки на весілля.

*7 жовтня 1956 р.
Краків*

ІЗ «КНИГИ ПРО ФРАНЦІЮ»

СОЛОВ'ЯМ УКРАЇНИ

В розлуці з вами, солов'ї Вкраїни,
Так ніє серце, що аж сміх бере
З самого себе. Хоч воно й старе,
А в рідний край, як в юність давню, лине.

Дива Версалю, Лувру красота
Та й Ейфелева башта не поможе.
Воно, звичайно, гостеві негоже
В Парижі думати про свої міста,

Про Лохвицю, про Миргород, про Сквиру,
Про Голосіївський веселий гай,—
Булонський ліс, поете, споглядай.
Подібний і до раю, і до виру!

Тут люди приязні. Навкруг рясні
Стоять сади, платани і каштани,
Та шелест верб у пам'яті не тане,
Він ще чутніший тут, на чужині.

Ти груди краєш поглядом дитини,
Печеш і мучиш, рідний краю мій,
П'яниш, як жоден на землі напій...
Тужу за вами, солов'ї Вкраїни!

АДРІАТИКА

Я добре знаю море темне
В підніжжі кримських берегів,
Що зветься Чорним недаремне,
Ta Синім я б назвать волів.

Був вогкий день, немовби талий,
Коли, прорвавши млу тонку,

Чирки і крижні налітали
На грізний Каспій під Баку.

Неначе дзеркало прозоре
В обводі ясно-золотім,
Азовське відбивало море
Хмарки, що линули над ним.

Я бачив хвилю сивогриву,
Що міє Латвії рукав,
Я довго Фінського заливу
Рухливу крицю споглядав.

Я й Середземне бачив море
У Провансальському краю...
Усі вони втішали зори
І душу надили мою.

Та спомин падає довічний
На мій вечірній небосхил:
Блакитний блиск Адріатичний
З ласкавим маєвом вітрил.

Землі відрадо і окрасо!
Неси крізь голубий туман
До берегів Торквато Тассо
Човни засмалених слов'ян!

Чаруй серця, сліпи нам очі,
Щоб, як розкриємо їх знов,
Розквітли в далечі пророчій
Народів приязнь і любов!

МІСТО РЕВОЛЮЦІЙ

І подвиги, й сум, і утрата
У місті, як вічність, новім.
Здається — тут досі Марата
Гуркоче розгніваний грім.

І котяться юрби, мов хвилі,
Немов Середземна вода,
Щоб жодних на світі Бастілій
Не бачили люди й сліда,

І сині колишуться блузи,
І кулі клекочуть, мов град.
Ти вічне життя, Делеклюзе,
Знаходиш в огні барикад.

Хай слава паризькому бруку
Шумить, як під зливою ліс:
Уперше тут Енгельса руку
Ти, Марксе великий, потис.

У дні світової потали
Тут Опір знамена підняв.
Свої робітничі квартали,
Париже, навіки прослав!

*7 липня 1957 р.
Київ*

ІЗ ЦИКЛУ «РІО - ДЕ - ЖАНЕЙРО»

* * *

У темряві густій, тяжкій і ріvnій
Прокинувсь я — і що це? відкіля?
Мій край? Мое село? Досвітні піvnі!
Ні, ще уміє дивувати земля!

Згадалась юність — тиша передрання...
Городами, тугими від роси,
Із Родіоном я на полювання
Ішов — і чув ці самі голоси.

Усе чудне тут: місто, люди, ринок,
Якісь птахи — «не з нашого села»¹, —
А от же піvnя, цей живий годинник,
Чиясь рука у Rіo занесла!

Учені, мабуть, думали чимало,
Відкіль тут кури, як живуть вони...
Та як на серці тепло-тепло стало
Серед чужої цеї сторони!

24 липня 1958 р.

* * *

Кому повім печаль мою
У цьому пишному краю,
У цьому пеклі і раю,
У цій шаленій суєті,
В надокеанській тісноті,
В бензином пройнятім житті?
Кому повім мою печаль

¹ Бурлака Микола в «Натаці Полтавці»
каже про Петра: «Це не з нашого села
і вовся мені незнакомий». — M. P.

Між хмародряпів і проваль,
Де, як іронія сама,
Звучать слова без сорома:
«Дискримінації нема!»

Кому печаль мою повім?
Кому? Кому? Та тільки ж їм,
Що мостять у болоті гать,
Щоб з віспи чорної конатъ,
Щоб в малярійному чаду
Про щастя мріять крізь біду,
Що голоду їх гонить бич
На муку й спеку, день і ніч,
Що в мареві тяжкого сну
Плекаютъ каву запашну,
Рибалять, сіють, орютъ, жнуть —
І в непроглядну каламутъ
Безсилі падають... — Лиш їм
Мою печаль, мій гнів повім!

28 липня 1958 р.

* * *

Благословен, хто вигадав маяк,
Цей промінь, що спалахує над морем,
Надії й віри тріпотливий знак,
Безсмертний виклик хвилям неозорим!

Від приязного світла маяка
У бурю, в лиховісному тумані,
Міцнішає стерничого рука
І близччають простори пожадані.

Він єдність пророкує вселюдську —
Вогонь, що ніч пронизує неситу,
І подвиг сторожа на маяку
Достойні пісні, пензля і граніту.

Хіба могли б ми подолати моря,
Хіба скорили б далечінь герої,
Коли б не ця уривчаста зоря,
Подоба зорянниці світової?

3 серпня 1958 р.

РІДНА МОВА

Як гул століть, як шум віків,
Як бурі подих — рідна мова,
Вишневих ніжність пелюстків,
Сурма походу світанкова,
Неволі стогін, волі спів,
Життя духовного основа.

Цареві блазні і кати,
Раби на розум і на вдачу,
В ярмо хотіли запрягти
Її, як дух степів, гарячу.
І осліпити, й повести
На чорні торжища незрячу,

Хотіли вирвати язик,
Хотіли ноги поламати,
Топтали під шалений крик,
В'язнили, кидали за гратеги,
Зробить калікою з калік
Тебе хотіли, рідна мати.

Ти вся порубана була,
Як Федір у степу безрідний¹,
І волочила два крила
Під царських маршів тупіт мідний,—
Але свій дух велично-гідний,
Як житнє зерно, берегла.

І цвіт весняний — літній овоч
На дереві життя давав,
І Пушкінові Максимович
Пісні українські позичав,
І де сміявсь Іван Петрович —
Тарас Григорович повстав.

¹ Козацька дума «Про Федора безродного, бездольного». — M. P.

І мимо п'яних панських шлюбів
Котилась хвиля польова,
І непокірний Добролюбов
Народу боронив права,
І не в диму картярських клубів
Душа світилася жива,

А там, де піт росив священий
Народу-велетня чоло,
Де мислі пагілля зелене
Вітрам наперекір цвіло,—
Там зводився язик вогненийний,
Там пісні полум'я росло.

І в тому місяці великім,
Що ветху землю оновив,
Що світ потряс левиним риком,
Що людства світоч запалив,
Свободу всім земним язикам
Безсмертний Ленін повістив.

В одно злилися наші вчинки —
Одна ріка, одна рука,
Нам слово Лесі Українки
І слово віщого Франка
Не міжнародні поєдинки —
Народів дружбу проріка.

Мужай, прекрасна наша мово,
Серед прекрасних братніх мов,
Живи, народу вільне слово,
Над прахом царських корогов,
Цвіти над нами веселково,
Як мир, як щастя, як любов!

1 грудня 1958 р.

* * *

Ніч, і вітер віти рве вербові,
В снах тривожних мечеться земля...
Ой, не солодко мандрівникові
В ніч таку іти через поля!

Знаю я: він вернеться до хати,
Він побачить приязні вогні...
А проте не хочу я брехати,
Що сьогодні весело мепі!

Втрачені пригадуються друзі,
Цвіт одцвілій, промінь, що погас...
В ніч таку дозвольте двері тузі
Відчинити на короткий час.

Подруго несмілива, сідайте,
Можете зо мною закрутить...
Але вранці уклонюсь вам, знайте,
І — надовго!.. Сядьте і мовчіть.

29 вересня 1959 р.

* * *

Висне небо синє,
Синє, та не те...

Я. І. Шоголів

Почорніли заводі в озерах
І ясніші стали разом з тим.
Від листків падучих ніжний шерех
Заплітається в ранковий дим.

Встановлено у вікна другі рами,
Вата і калина поміж рам,
Знову стали діти школярами,
І синиця дзвонить школярам.

Ніби на гравюрі Хокусаї,
Ліс грабовий золотом цвіте,
Щоголівське небо нависає
Над землею — «синє, та не те».

У пучок останні квіти зв'яжем,
Що морозом називають їх...
Часом можна висловити пейзажем
Те, для чого слів нема людських.

20 жовтня 1959 р.
Київ

**ДІАЛОГ,
навіянний дискусією про мистецтво
в «Комсомольській правде»**

Перший голос

У часи космічної ракети,
Кібернетики та інших див
За облавок викиньте, поети,
Допотопних ваших солов'їв!

Геть жбурніть симфонії та мрії,
Як ганчірку кидають за тин!
Хто мотор полагодити вміє,
Вартий більше, ніж знавець картин!

Другий голос

Ця сперечка виникла не вчора,
Може, у печерній ще добі,
Але буть додатком до мотора
Для людини мало, далебі!

Як же так убого ви живете,
Чом так занепали ви, скажіть,
Щоб у дні космічної ракети
Солов'я не в силі зрозуміть?

*26 листопада 1959 р.
Варшава*

ЛІС, ПОВИТИЙ СРІБНОПЕРИМ ДИМОМ...

Ліс, повитий срібноперим димом,
В синяві, у золоті, в іржі —
Ніби осінь пензлем невидимим
В небі розписала вітражі.

Пізньої дождавшися обнови,
У саду, де паморозь легка,
Червоніє дерево оцтове¹,
Мов смішний малюнок малюка.

Я колись привіз його дружині
І маленьким зовсім посадив,—
Та самотньо я милуюсь нині
Тим наївним багрецем листків.

Не почус тиша ця глибока
Голосу твоого, друже мій...
Пам'ять серця — о, вона жорстока,
Та без неї тяжче, як при ній!

*1 грудня 1959 р.
Краків*

¹ Оцтова дерево — декоративна рослина.

ЯК НЕ ЛЮБИТИ...

Як не любити зими сніжно-синьої
На Україні моїй,
Саду старого в пухнастому інєї,
Сивих, веселих завій?

Як не любити весни многошумної,
Меду пахучих суцвіть,
Як не любити роботи розумної,
Праці, що дух веселить?

Як не любити утоми цілющої
Після гарячої гри,
Поклику птаха над темною пущею,
Рідних пісень з-за гори?

Як не любити любов'ю наснажених,
Мудрістю сповнених книг,
Трап невідомих, дерзань ще не зважених
І небосхилів нових?

Як не любити людини, що з атому
Креще добра блискавки,
Як не любить по змаганні завзятому
Дружнього стиску руки?

Як не любити пори, коли ночами
В щасті тремтить соловей,
Як не любить під бровами дівочими
Синього сяйва очей?

10 лютого 1960 р.
Пуща-Водиця

ПОЕТИЧНЕ МИСТЕЦТВО

Лишє дійшовши схилу віку,
Поезію я зрозумів,
Як простоту таку велику,
Таке єднання точних слів,

Коли ні марній позолоті,
Ні всяким викрутам тонким
Немає місця, як підлоті
У серці чистім і палкім,

Коли епітет б'є стрілою
У саму щонайглибшу суть,
Коли дорогою прямою
Тебе метафори ведуть,

Коли зринає порівняння,
Як з моря синього дельфін:
Адже не знає він питання,
Чом саме тут зринає він!

Слова повинні бути покірні
Чуттям і помислам твоїм,
І рими мусять бути вірні,
Як друзі в подвигу святім.

Свій парус ладячи крилатий,
Пливти без компаса не смій!..
Світ по-новому відкривати,
Поете, обов'язок¹ твій!

*17 вересня 1960 р.
Гагра*

¹ Наголос обов'язок має, вдається, більше прав, ніж звичайний для нас обов'язок.—М. Р.

СЛАВА ПІСНЯМ

Я знову їхав по Україні
По тих дорогах польових,
Де вздовж цвітуть сокирки сині,
Пливе гречок пахучий сніг,
Шепочутъ вівса сизостеблі,
І верби хиляться до греблі.

Не тільки жайворонки нас,
Мене й товаришів, вітали,
Але й гречки в той самий час
Рожевим гомоном співали.
(Це Коцюбинський ще сказав,
Як гречку з арфою зрівняв.)

Надходила пайтяжча праця
І людям найдорожчі дні,
Коли з природою змагаться
Так радісно в отій борні,
Що називається жнивами,—
Сказавши простими словами.

Що краще є від простих слів,
Коли вони із серця ллються!
І бджіл, і жайворонків спів
В одну гармонію складуться,
Коли вони тобі зрідні...
Але людські — людські пісні,

Людські пісні, пайглибша мука,
Найвища радість на землі!
Людська душа тисячозвука,
В гірськім одбиті кришталі,
І перемога, і жалоба,
Веселки і грози подоба!

З піснями ти ішов у бій
За ясні зорі й тихі води,
З піснями твориш подвиг свій,
Неумирящий мій народе,
Щоб чорний дим тисячоліть
У сяєво перетворить!

Пісні злітають над Карпати,
В херсонських котяться степах,—
І хай зірки порахувати
Людина здатна в небесах,
Та незліченне їй для людини
Те, що зринас щохвилини.

Вони в тобі, вони в мені,
В житті — до заходу від сходу,
Народу рідного пісні,
Пісні великого народу,
Кохання їй битва, труд і грім...
Народу слава — слава їм!

22 липня 1960 р.

ЗИМОВІ ЗАПИСИ

1

Буває часом болячé,
Як восени деревам,
Коли вгинається плече
Під тягарем життевим.

Тремтять надії, ніби лист
На змерзлій сокорині,
І рідних місць, і рідних міст
Нема тоді людині.
Падуть надії, ніби лист
В холодні води сині.

І раптом — слово незначне,
Дитяче лепетання,—
І душу сонце знов торкне
Крізь скло морозне зрання,

І знову розгорнеться світ,
Мов книга невідома,
І срібна крапля з чорних віт
Покотиться рухома,
І знов відчується, що світ —
Одно безкрає вдома,

Що ти живеш, що всесвіт с,
Що ти — його частинка,
Що білий голуб розтас
У небі, як сніжинка.

2

Пахне сніgom, сіном, кінським потом
Молодечих днів моїх зима,

Але чую з кожним поворотом,
Що її все більш нема й нема,

Що настали інші весни й зими,
Що пейзажі інші на землі,
Що літають трасами новими
Літаки — сучасні журавлі.

Але «скинути ветхого Адама» —
Річ не проста, хоч там що кажіть!
Де ходив юнацькими ногами,—
Думкою ж бо можна походити?

Я читав: як Кошиць знаменитий
Із Америки прибув у Рим
На концерти, то почав тужити
За життям занедбаним своїм,

За полями рідної Вкраїни,
Що покинув нерозумно так,—
Ну, і спосіб він знайшов єдиний,
Щоб згадать минулі дні, бідак.

Ах, обридли ті автомобілі,
Що течуть в Нью-Йорку, як ріка!
І в наївності старечій, милій
Кінного найняв він візника.

Їздив ним уздовж одвічних вулиць,
Поки день над Римом не потух,
І вдихав, із давнього прибулець,
Той гарячий, гострий кінський дух...

Емігрантом я не був ніколи,
Може, ѹ Кошиця згадав дарма,
Та приснилась, як морозне поле,
Молодечих днів моїх зима,

Навернулось на вуста визнання,
Ну, ѹ навіщо б то його таїть?
Хай собі прокотиться востаннє
Ця коротка, ця лірична мить!

Зрозумійте, люди, річ єдину —
Що брехать не вміє мій язик...
Внук мій любить паходці бензину,
Ну, а я — і досі ще не звик.

Вони між нами ходять — і на зборах
 Промови виголошують гучні,
 Вони не знають тонів небадьорих,
 Та очі в них — пригляняться — скляні!

Погляньте пильно — ось вони спинились,
 Ті очі бистрі й мертві водночас!
 Чи в скельцях тих їх жертви не відбились?
 Чи відблиск совісті навіки згас?

Дарма питати! Де вже там сумління,
 Де іскра честі в непроглядній тьмі,
 Коли їм тільки сите животіння
 І травлення нормальне па умі!

Братопродавці з білими руками
 І з чорними серцями — ось вони,
 Що вслали анонімними листами
 Дорогу у кар'єру та в чини!

І ходять ще! І ще земля їх носить,
 І ми їм досі руку подаєм,
 І піт кривавий їм чола не росить
 Під каяття нестерпним тягарем!

Не сняться діти їм осиротілі
 І на могилах скорбні матері,
 Вони живуть, вони у добрім тілі,
 Їх не зловили на нечесній грі!

Хай зле про них говорять у народі,
 Зневага хай бичув світова —
 У них є щит: не впійманий — не злодій!
 У них є меч: фальшовані слова!

Та стать людьми — нема, нема надії
 Тим, хто життя проповз, немов змія!
 Нехай їх вітер вічності розвіє,
 Нехай в оgnі останнім спопеліє
 Наклепника останнього ім'я!

21 грудня 1961 р.

Сліди маленьких ніг па вогкому снігу...
 Як стало тепло враз у серці і навколо!
 Як темні тіні хмар дитя це побороло,
 Що вчора тут пройшло! Яку воно снагу,

Очам невидиме, у серці пробудило!
 Куди ти йшло, мале? До друзів, до батьків?
 Сумне чи радісне? А може, й тихий спів
 Вело на самоті? Чи, може, говорило

Оцим деревам щось, синицям, снігурям,
 Веселій білочці із шишкою у лапах,
 Чи просто зимовий вдихало свіжий запах,
 Все повне радістю, надією, життям?

Хто родичі твої? Хто братики й сестриці?
 Хто ввечері тобі розказує казки?
 Хто пестить приторком ласкавої руки?
 В твоїх веселощах з тобою веселиться?

Я знаю, що питати так можна без кінця,
 Та бачу ясно я усю тебе, дитино!
 Навіщо нап'яла звичайну ти хустину?
 Червона шапочка тобі так до лиця!

Ні, вовк не з'їсть тебе! Вовків у нас немає!
 Живи серед людей і радуйся з дітьми
 А ці слова мої на згад собі візьми,
 Коли тобі сестра їх старша прочитає!

О скільки в тебе є і сестер, і братів!
 Хай різні лица в них, пісні і мови різні,
 Вони в одній живуть, дитя мое, Вітчизні,
 І труд єдиний їх в одну сім'ю здружив.

Мовчить сосновий бір. Гуде далекий Київ.
 Десь там — і ти, мале! Живи у добрий час,
 Червона шапочко! Нема вовків у нас,
 Але напевно є чимало чародіїв!

Навік я збережу, як пам'ять дорогу,
 Сліди дитячих ніг па вогкому снігу!

*4 січня 1962 р.
 Київ*

СЕРБСЬКІ ПІСНІ

Не пам'ятаю вже — чи влітку це було,
Чи взимку, восени чи, може, і весною;
П'ятнадцять років лиш відтоді перейшло,
А от забулося, мов понялось водою.

П'ятнадцять років лиш! Який короткий час!
Який безмежний час! Як мало, як багато!
Ох, вечір не один на обрії погас!
Ох, пісню не одну на корені підтято!

Та вдячний я за всі відспівані літа,
Розумні місяці, омріяні години —
І постать дорога у серці вироста,
І голос чується товариша-дружини.

Із нею ми жили в будиночку малім
У скромнім Ірпені, близенько залізниці,
І не гнівило нас, коли здригався дім
Від поїздів нічних (воно ще й досі сниться).

Із Югославії вернувся я тоді —
Це по війні було, і духом героїчним
В повітрі віяло. По муках та біді
Народ одужував, живий диханням вічним.

Книжки Караджича з собою я привіз —
Вони Старицького колись духотворили¹,
В них стільки мужності і благородних сліз,
В них стільки ніжності, і глибини, і сили!

Поринув я у світ могутніх юнаків²,
Крилатих коней їх, мечів їх огнєзвітних,

¹ Старицький М. Сербські народні думи і пісні. К., 1876.

² Юнак по-сербськи — витязь, герой, молодець.— M. P.

Вино я з ними пив і на планинах жив
Під сосон довгий шум, посеред скель блакитних.

Неначе ліс живий, хиталися списи,
Під сонцем маяли сліпучі короговки,
І дух підносився від гордої краси,
Від плачу дівчини — скорботної косовки¹.

Як радісно — ввійти в далекий давній світ
І в відблисках його — ловити світ новітній,
Щоб передзвін мечів і стук гучних копит
Виразно чулись так, як на зорі у квітні,

Щоб око бачило крізь темряву століть,
Щоб серде билося з колишніми сердями,
Щоб у будиночок ірпінський умістить
Триглав, піднесений над синіми лісами!²

*Січень — лютий 1962 р.
Скопле — Київ*

¹ Битва на Косовому полі між сербами та боснійцями з одного боку і турками, з другого (1389), кінчилася перемогою турків, але югослави явили в ній високі приклади героїзму, оспівані в циклі «косовських» юнацьких пісень. *Косовка* — дівчина, що після битви ходить по бойовищу, перев'язує їй утішає поранених, оплакує загиблих.— М. Р.

² *Триглав* — найбільший гірський масив Югославії.— М. Р.

ТУГА ЗА МОЛОДІСТЮ

Не жизни жаль с томительным дыханьем,
Что жизнь и смерть! А жаль того огня,
Что просиял над целым мирозданьем
И в ночь идет, и плачет уходя.

А. Фет

Яким би був я йолопом жахливим,
Коли б почав завидувати юним,
Рум'янощоким та блискучкооким,
Коли б запав у жалюгідну заздрість
До сильних, до здорових, до струнких,
До молодих, які не без підстави
Себе вважають владарями світу,
До зміни, що прийшла тобі й мені,
Неназваний, далекий, добрий друже!
Hi, ні! Була б стареча то бредня!
Ta жаль світанків тих, які лип раз палали,
Тих неповторних гроз, що в вічність одблищали,
І перших трепетів у серці й на устах,
І першої весни, що зникла, ніби птах
Порою ранньою у сивому тумані.
Жаль благодатних сліз по дорогій омані,
Німої гіркоти, що молодечий вік
Немов березовий оволяжняла сік,
Що з білої кори на землю краплі ронить...
Жаль тих передчуттів, що никнуть і холонуть
Од вітру першого, який торкнеться їх...
Жаль просвітів між хмар, блакитних і легких,
І льоту ластівки, що над землею мчиться,
Грозу віщуючи, як синя блискавиця,
І гаю млистого, що ніби обважнів,
Од щастя, од роси, од туги й солов'їв,
Жаль темних поглядів, жаль білих рук дівочих,
Жаль сну ранкового по тих безсонних ночах,
Що теж були, як сон, як світла й тіней гра...

Жаль лиха і першого добра,
Жаль дружби на весь вік, що гасла за хвилину,
Хвилинних усміхів, що пронесу до згину,
І снігу, й снігурів, і злетів, і проваль...
Жаль світу цілого — землі і неба жаль!

7 жовтня 1962 р.
Пуща-Водиця

ТАЄМНИЦЯ ОСІНЬОГО ЛИСТЯ

Ботаніки кажуть: барвисті весняні квіти приваблюють бджіл та інших комах, які й сприяють опиленню... Ну, а багряні осики, золоті клени, ясно-жовті берези, бронзові дуби, всі розкішні фарби осіннього лісу — кого й для чого вони приваблюють? Чи це мистецтво для мистецтва?

Нехай ботаніки розв'язують питання
Про різнобарвний лист у пору опадання,
Про ці розливи фарб, про пишну цю красу —
Я в серці з юних літ до скону пронесу
Це листя трепетне на полі голубому,
Ці барви пушкінські, цю урочисту втому,
Це горде золото, що падає у прах,
Ці прожилки тонкі на кленових листах,
На листі дубовім ці лінії різьблені,
Сліпучі близки ці по мураві зеленій,
Цю суміш сміливу найяскравіших плям,
Цю смерть, увінчану таким живим життям!

I. ОСТАННІ ТРОЯНДИ

Останні троянди,
Білі троянди,
Вересневі троянди.
Вони одяглися
В ризи невинності,
В шати дівочої чистоти,
Вони крізь осінній туман
Ледве пригадують літо,
Сонце і грози,
Краплисти дощі і веселі веселки,
Ночі душні і поранки рожеві,
Вони, як вві сні,
Бачать весни колихання зелене,

Чують безсмертні слова солов'їні,
Дотики вітру щасливого ловлять...
А все це живе в них:
Весна запахуща
І пристрасне літо,
Вітер, веселки і грози —
Все це живе в них
І житиме доти,
Доки бичем смертоносним
Іх мороз не ударить,
Доки на землю не зронять
Останніх своїх пелюстків
Білі троянди,
Вересневі троянди,
Останні троянди.

II. ДОЩИК

Il pleut doucement sur la ville.
*Arthur Rimbaud*¹

Дощик, дощик
Капає дрібнепъко...

Писня

Тихий, солодкий дощик
Сіється щедро на вулиці,
Сіється щедро і світло,
І плеще по листю,
І віс в вікно,
Як надія.

Дощику-друже,
Спасибі тобі
За цю музику милу,
За те, що мені нагадав ти
Дні, коли босим хlop'ям
Я блукав по калюжах
І уявляв себе в образах різних:
То засмаглим морським капітаном,
То ловцем невідомої риби,
То мисливцем на птицю незпану,
То благородним піратом,
То створителем дивних споруд водяних,

¹ Тихий дощик падає на місто.
Arthur Rembo.

Гідроспоруд, як ми нині сказали б...
Дощику-друже!
В твоїм лепетанні
Чую я сотні людських голосів —
Старечих, юнацьких, дівочих, дитячих,—
Злитих у пісню одну,
Бездонну, як світ.
У сріблистім твоїм мерехтінні
Бачу обличчя прекрасні,
Що раз тільки сняться —
На ранній весні —
І обливають гарячою кров'ю
Серце спрагніле.
Болю мій, дощику рідний.
Радосте несказанна,
Світе мій дорогий,
У калюжці відбитий!
Серце мое невгамовне!

III. НЕВГАМОВНЕ СЕРЦЕ

Та коли ж ти заспокоїшся, серце?
Коли будеш битися рівно,
Як годинник,
Як механізм,
Як розум розважний?

А чи ж так це й потрібно?

IV. ЩО Я НЕНАВИДЖУ І ЩО Я ЛЮБЛЮ

Еміль Золя написав колись палку статтю «Що я ненавиджу», яка кіпчається так: «А тепер ви знаєте, що я люблю, до чого відчуваю пристрасну любов ще з юних літ». За наших часів Юліан Тувім у «Квітках Польщі» присвятив чималий вступ — досить химерний і подекуди парадоксальний — тому, що він ненавидить і що він любить. На цю тему, власне, говорять у тій чи іншій формі всі письменники світу, всі на світі люди.

Я ненавиджу брехню
У всякій одежі,
В розкішній та пишній найбільше,

Самовдоволену тупість,
Хоч би й посила вона
В золотих обідках окуляри,
Метупливість, хапливість, крикливість,
Заздрість і себелюбство,
Гучними словами прикриті,
Очі, презирливо змужені,
Жиром огидним заплилі,
Вуха, заткнуті ватою
Супроти вітру і горя людського,
Зраду й підлоту
З очима блудливими,
Фарисейство і лицемір'я
У личині моральності строгої...
Я ненавиджу!
Речі прості і чисті люблю я:
Серце, для друзів одкрите,
Розум, до інших уважний,
Працю, що світ звеселяє,
Потиск руки мозолястої,
Сині світанки над водами,
Шум у лісі зелений і шум золотий,
Спів солов'їний і пісню людську,
Скромну шипшину і горду троянду,
Мужність і вірність,
Народ і народи —
Я люблю!

V. ВОГНІ В РІДНОМУ МІСТІ

Гаснуть вогні у місті,
Ніби в безодню моря
Падають зорі янтарні.
Тільки під зорями справжніми,
Немов їх сестра неспокійна,
Немов метеор свідомий,
Лине нічний літак.
Тільки заводів невтомних
Очі горять гарячі,
Тільки поети і вчені
Не сплять за високими вікнами,
Тільки думка людська
Світить над світами.
Гаснуть вогні у місті,

Що в муках тяжких захлиналось
Так недавно, здається,
І так безмежно давпо!

Тъма тоді залигала щовечора
Над містом моїм,
Тъма неволі.
Чорна ворожа рука
Гасила вогні і серця —
Hi! Сердець не могла погасити! —
Сердець не могла погасити!
Кисве мій!
Кисве наш новий,
На пожариці зрослий!
Кисве-квіте!
Ніхто не здолас тепер погасити
Величних твоїх, як спів,
Дружбою вмитих,
В майбутнє розкритих,
Незгасних вогнів —
Творчих вогнів!

VI. КЛЕНОВІ ЛИСТКИ

Кленові листки —
Це Стефаника смуток великий,
Печаль дощова підкарпатських полів,
Це сонце холодне з-за хмар,
Це матері хворої усміх
До бідного сина,
Це голос розлуки і муки
В останню годину любові,
Це тиха пісня без слів,
Тиха й самотня...

Кленові листки —
Це ранок рум'яно-морозний,
Синиць і повзиків свист
У повітрі бадьюрім,
Дівчата на стежці в гаю
І в небі високому гуси,
Це шерех, і шелест, і дзвін,
Пурпурової осені..
Це Пушкін у мене в кімнаті

І Пушкін у серці моєму,
Це дим над рідною хатою,
Це димок із цигарки друга,
Це свідомість, що буде зима,
Це віра, що прийде весна за нею —
І проліски сині розквітнуть
Там, де нині лежать золотисті
Кленові листки...

*Вересень — жовтень 1963 р.
Київ*

ПРОМІНЬ

Бувас так: ще темна ніч надворі,
Ще сон колиш землю, як мала,
Німус небо, і мовчить земля,
Зірок не видно в тиші непрозорій,—

І враз прокинешся. Думки бадьорі
Роєм палинуть хтозна-відкіля,
Запрагнуть праці руки, і здаля
Поллеться шелест віт на осокорі...

Що сталося? Хто серце розбудив?
Чому так віриш, що нежданіх див
От-от надійде хвиля урочиста?

То перший промінь глянув у вікно,
Світанку смуга зайнялась іскриста,
Як юності живлющої вино...

16 листопада 1963 р.

БАГРЯНИЙ ВЕЧІР ДОГОРІВ...

Багряний вечір догорів,
І попіл падає на місто,
Переливається намисто
Поваддніпрянських ліхтарів.
По шумі денніх голосів
На серці тихо, сумно, чисто.

Ніч, лампа, роздум, самота,
Сніги паперу ще німого.
Спокійна творчості тривога,
В мовчанні зімкнені уста,
Ледь-ледь окреслена мета
Знов серце манить у дорогу.

6 грудня 1963 р.— січень 1964 р.

Сузір'я юності цвіте

* * *

У присмерку осінньої алеї
Згрібають діти каштановий лист
І пісеньки наспівують своєї,
Синиці передражнюючи свист.

Бездумні роси на траві поблідлій
Живуть життям ритмічним і легким,
А сонце, розмахнувшись навідлі,
Короткий шлях перетинає їм.

Осіннє сонце! Смуток воєводи,
Що все скорив, щоб опочити сам!
Та серце вірить, повне прохолоди,
Дитячим неосіннім голосам.

[1932]

ДІТИ

Гомінливі, кучеряві,
У саду, на шкільній лаві,
Навесні і восени,
Як живуть вони, лукаві,
Гріють як серця вони!

Ті серйозні оченята,
Круглі, піби в мишенят,
Та цікавість їх завзята,
Що і вчителя, і тата
Перегонює в сто крат!

Глянь — горобчик, а людина,
Воля, творчість безучинна...
Всі знання їм перелій
І поважне: наша зміна —
Теплим усміхом обмий!

[1932]

МАТИ ГОВОРИТЬ

Сину мій, дрібна моя пташино,
Ти зіп'явся в шибку заглядати,
Бліском радісним автомашину
Проводжають круглі очепята.

Дивляться на тебе сонце й мати
З усміхом, однаково веселим.
Вчора хтів кондуктором ти стати,
А сьогодні — «Буду я софелом».

Будь шофером, хлопчику. Простелем
Ми шляхи, яких земля не знала.
Все тяжке каміння перемелем,
Щоб дорога як убрус лежала!

Нас веде рука тверда і дбала,
Сину мій, і воля в нас єдина.
Слову т р у д немарно я павчала
Синьоокого свого сина!

Поклади голівку на коліна,
Мій шофер, вчений мій, пілоте.
Ти — країни творчої людина,
Ти зростеш для творчої роботи.

Нас підносять більшовицькі зльоти,
Розум нас окрилює крилатий.
Ти дитя, та добре знає, хто ти,
Добре знає — робітниця-мати!

1935

* * *

Ми збирали з сином на землі каштани,
Ми дивились довго, як хмаринка тане,
Як хмаринка тане, як синіє синь,
Як колипє вітер струни павутинь.

Я казав синкові, що цвіте Вкраїна,
Бо вона — країна у Крайні Рад,—
І пливла у далеч біла павутина,
І сміялось небо, як блакитний сад.

Ми збирали з сином жолуді дубові,
І про день майбутній я казав синкові,
І пливли багрові хмари в вишні,
І співала осінь весняні пісні!

*20 жовтня 1936 р.
Київ*

ГРИБОК

Мій син, грибок на двох тоненьких ніжках,
У перший раз пішов сьогодні в школу.
Пенал, портфелик, голубі штанці,—
Усе таке єдине й неповторне,
Як перше слово, півсвідоме «ма»...
Крізь вихор чорних, білих і русавих
Він увійшов у двері — і несміло,
І впевнено. І двері зачинились,
І я зостався в коридорі. Дзвоник
Продзеленчав. Я закурив цигарку,
Побоюючись строгого швейцара,
І сам себе відчув таким маленьким,
Таким щасливим, як і мій грибок.
Учитися! Вдихати шум віків!
Рости і розумнішати! Дивитись
Дедалі все яснішими очима
На землю нашу, що в рясному поті
Її ми перетворюєм на кращу,
На небеса, куди пілоти наші
Все вище й вище зносяться крилами!
Мій хлопчику! З тобою сам би я
Охоче сів на лаву, розгорнув би
Синенький зошит, підштовхнув сусіда
Під бік чи в спину (пустощі одвічні,
Яким — я певен — данину віддав
І сам Декарт, і Гете, і Горацій)
І слухав би... Та пізно, надто пізно!
Тобі не пізно! Мавпеня мое!
Рости, живи — і знай, що людська мисль,
Що людська творчість — це найбільша мука,
Найбільша радість на планеті нашій,
Найкращій — присягаюся — з планет!

Так думав я. З високої стіни
Дивились доброзичливо на мене
Мічурін, Павлов, Маркс, і Менделєєв,
І наш учитель рідний — Ленін наш.

Вересень, 1938 р.

ПРО ІЛЛІЧА І ДІВЧИНКУ

Маленький вірш про Ілліча
Вам, товариство міле.
Колись він стрів мале дівча,
Голодне і змарніле.

А був тоді жорстокий час,
І дні були суворі,
Коли ішли бої у нас
За п'ятикутні зорі.

Було роботи в Ілліча,
Що й словом не сказати...
Здавалось — міг би на дівча
Уваги не звертати.

Та він узяв маля, зігрів,
Дав їсти, дав і пити...
Ілліч ненавидіти вмів,
Та вмів він і любити.

Ілліч ненавидів панів —
Гнобителів жорстоких,
Трудящих палко він любив,
Їх діток яснооких.

Щасливі діти в нас ростуть,
Немов сади зелені,
Нехай же за мету візьмуть —
Такими буть, як Ленін.

[1940]

ПІСНЯ ПРО РАДЯНСЬКУ ШКОЛУ

Спіють груші по садах,
Одлітать зібрався птах,
Просо скощено на полі,
Відчинились двері в школі.

Ой же в нас, в Країні Рад,
Кожна школа, ніби сад!

Сонце дивиться на нас,
Заливає ясний клас,
Промінь кидає ласкавий
І па книги, і на лави.

Ой же в нас, в Країні Рад,
Кожна школа, ніби сад!

Нам батьки і вчителі
Хочуть щастя на землі,
Щоб усе ми розуміли,
Щоб нове життя творили...

Ой же в нас, в Країні Рад,
Кожна школа, ніби сад!

Ми радянські школярі,
І в науці нас, і в грі
Ясне сонце осяває:
Партія про всіх нас дбає!

Ой же в нас, в Країні Рад,
Кожна школа, ніби сад!

[1941]

КОЛИСКОВА

Заглядає ніч у вічі,
В чорнім небі світить свічі,
Розливає супокій...
Спи, синочку рідний мій!

У далекім темнім полі
Батько твій за нашу долю
Б'ється з ворогом лихим...
Спи, дитятко, сном міцним!

Я уранці виходжала,
Золотеє жито жала
По високій по горі...
Спи, маленьке, до зорі!

Що високою горою
Повернеться батько з бою,
Звеселиться вся земля...
Спи, коточку, спи, маля!

Ой, над нашими полками
Грає вітер прапорами,
Сила наша — як весна...
Спи ж бо, зіронько ясна!

Хмара вражая розтане,
Ясен, красен день настане,
Сонця-світу вороття...
Спи, синочку, спи, дитя!

Вересень, 1941 р.

DM

ДИТИНА

Вже осінь провела печальною рукою
По кучерявім волосі землі,
Вже небо кригою подзвонює тонкою
Щоранку, танучи опівдень у теплі.

Посеред поля тихого дитина
Одним одна збирає колоски,—
І лиш далека після журавлиця —
Як приторк материнської руки.

10 вересня 1942 р.

СИНОВІ

Ти був іще малий котигорошок,
Така собі одна із людських мопок,
Що виповзли на сонце, бо весна
Тепло лила із келиха без дна,
І щось собі блаженно лепетали,—
І от тебе розумники спитали
(Можливо, й сам слова сказав я ті):
Чим хочеш бути, хлопчику, в житті?

Серйозний, як усі котигорошки,
Ти на питання це подумав трошки
І відповів: л ю д и н о ю.— Дитя!
Благословляючи твое життя,
У трудну виряджаючи дорогу,
Яку пораду чи пересторогу
Я кращу дам, ніж дав собі ти сам?

Будь вірним слову, що усім словам
Із ним одним ніколи не зрівнятися!
Хай веселять тебе любов і праця,
Хай дружби непогасної крило
Гірке від тебе відганяє зло,
І хай у час останній свій про сина
Спокійно я подумаю: л ю д и н а!

21 жовтня 1945 р.
Белград

ЛИСТ ДО МОЛОДИХ ВИБОРЦІВ

Коли в березі бродить сік,
Сівба — от-от, на тому тижні,
Коли на голубий потік
Натомлені сідають крижні,

Коли над хмарами дібров
В любовній грі ширяють круки,
Коли шумує в серці кров
І прагне радісної муки,—

Який широкий світ тоді —
Ніяким не окинуть оком!
Вам, чисті друзі молоді,
Хай завжди буде світ широким!

Ви рано вийшли, на зорі,
Земля пишається у рясті,
І жайворонки угорі
Трепещуть піснею про щастя.

У вас до праці ненасить,—
І праця кличе вас, як мати,
Орати, сіяти, косити,
Тесати, копати, будувати!..

Такі ви маєте права,
Яких не мали люди зроду:
Од вас незгасна живе Москва
Найкращих посланців народу.

Щоб простелилося в віки
Життя погоже та безбурне,—
Ідіть, дівчата й юнаки,
Усі до виборчої урни.

Щоб повно яблук і пісень
Було від краю і до краю,—
Я разом з вами бюлетень
За Батьківщину опускаю.

26 січня 1946 р.

В СІЛЬМАГУ

В сільмагу школярі, серйозні чоловічки
(Через плече у них поважні торбинки),
Снують, як пічкурі на дні яспої річки,
І видивляються, які ж то є книжки.

Тому граматику, задачника отому,
Той, червоні очи, ще хоче і казок,
Он карапуз малий до горьківського тому
Припав (уже він сам щось пише — Пилипок!).

Щоб краще бачити, павшпиньки поставали,
А може, і на те, щоб вищий мати зрист...
Майбутній інженер щось хоче про метали,
Жада «Правопису» літ десяти лінгвіст.

Он п'ятикласниця, кирпатенька Галинка,
З докором дивиться: Сосюра де? Бажан?
Учора ще була тут Леся Українка —
І хтось перехопив! Зірвав їй творчий план!

Мов короп, я стою між цими пічкурами,
І сам, либонь, стала таким же пічкурем...
Зо мпою старші ви, молодшаю я з вами,—
І разом, малюки, в майбутнє ми ідем!

Я первоук, як ви. Ми всі книжки візьмемо
За вперше читані — а є ж бо що читать! —
І берегів нових, прекрасних досягнемо...
Гаразд, товариші? Ану-бо так держать!

Звичайно, слів таких я не казав малятам,
Лиш підштовхнув у бік поета Пилипка...
Ну, що, коли б ізнов у класі бути п'ятім?
Ідея до смаку прийшлась мені така.

Та жарти жартами,— але яку наснагу,
І віру до життя, і до людей любов
Оте мені дало, що раптом до сільмагу
В селі під Києвом зпічев'я я зайшов!

По золотій землі туман гуляє срібний,
Пролинув гайворон і сів на осокір...
Малята! Шлях для вас хай стелиться несхібний!
Орлята! Хай ростуть орлини крила вшир!

5 грудня 1947 р.

ХЛОПЧИК

Сапер помиляється тільки раз у житті...
Приказка саперів

Він ці слова сказав — і це були
Слова останні, що я чув од нього.
Пригадую: маленьким ще хlop'ям —
А був і все життя він мов хlop'я,—
Куценькі штаненята підкачавши,
З торбиною через плече заходив
У тиховодь романівського ставу
Із удочкою Дмитрик у руках.
Смагляве личко сяяло від щастя,
Округлими ставали оченята,
Коли хапав наживу окунець
Чи лящик хитрий. Він дивився скоса
Через плече на берег: там білизну
На кладці прала мати. «Он який
У вас рибалка, мамо!» Та сказать
Він слів цих і не думав. Лиш дивився.

Пізніше спав обов'язок на нього
Корову пасти. Це не проста річ!
Хто знає термін «згедзкалась корова»,
Хто чув страшні слова «зайшла у шкоду»,
Хто почував неподоланий потяг
До сну, коли роса блищить на травах,
Переливаючись, і пахне сіном,
І так би от, уткнувшись в копицю,
Поринув у солодку голубінь,—
А треба притьмом Лиску там чи Маньку
Сьогодні гнать аж на Попів ланок,—
Хто розуміє речі ці складні,

Той, почитавши «Дафніса і Хлою»¹,
Закріє мовчки книгу, усміхнеться
І пригадає свій дитячий вік
Не завжди ідилічними словами.

Любив він музику. Коли, бувало,
Десь па весіллі голосно ударить
Оркестр немудрий — скрипка та кларнет,
Та барабан з тромбопом, та труба,
Усякі витворяючи форшлаги,
Фіоритури, викрути, окраси,
Що в них сільські кохаються артисти,—
Аж стрепенеться Дмитрик і біжить
На скрипки голос. Сам па дудці він
Майстерно грав — а мріяв про баяна,
Та на баяна грошей пе було.

Роки минали — і допався він
І до баяна, як військова школа
Його в свої обійми прийняла.
Приходить він, бувало, у неділю
До нас — такий кумедний в уніформі,
Немов солдатик-лялька на вітрині,—
Одповіда лиш «так» та «ні». Зате
Як усміхнеться — серце переверне!
В самодіяльному він грав гуртку
І лиш про той гурток оповідати
Умів не скupo — і тоді являв
Зненацька спостережливість і гумор.

Із школи просто він пішов на фронт —
І в час прощання приказку саперів
Нам проказав, бо саме був сапер.
Проте загинув не від міни Дмитрик
І не від помилки.

Та довго ми
Про нього звістки жодної не мали
І думали: от-от через поріг
Зненацька ступить хлопчик наш змужнілий
І на усякі розпити жадливі
Одповідатиме нам «так» та «пі»...

¹ «Дафніс і Хлоя» — давній грецький роман Лонга, де ідилічними рисами змальовано життя пастухів.— М. Р.

Або принаймні прийде лист від нього,
Отої малий трикутник саморобний,
Що дожидали їх усі дружини,
І сестри всі, і матері святі
За тих часів по всій землі Радянській.

Та сталося не так, як дождалось.
Одного дня сестра його, Оксана
(А матері вже не було в живих),
Листа дістала і малу посилку.
Був у посилці орден, а в листі
Писав його загону командир,
Що у бою з гвинтівкою в руках,
Стрілявши по фашистах до останку,
Поліг наш Дмитрик, хлопчик наш, як муж.
Коли буваю в ріднім я селі,
Коли дивлюсь па хлопчиків смаглявих,
Що хитрих лящиків та окунців
Так само гордо ловлять, між собою
Дзвінкоголосі ведучі розмови —
А в тих розмовах розмах наших днів
Одлунається, наче у кришталі,—
Я Дмитрика пригадую свого
Із теплотою, гордістю і сумом.

Шумлять жита, оновлене село
У воду видивляється з узгір'я,
У небі хмари плинуть срібнопері —
І на баяні грає хтось далеко
Мотив, що Дмитрик пад усі любив.

6 грудня 1946 р.

КОМСОМОЛ

Мої ровесники цього не знали слова.
Над узголів'ям їх, як пісня колискова,
Стояла темрява. Струснувши давній прах,
Родився Комсомол у битвах, у трудах.

Навколо Лепіна свої створивши лави,
Непереможно йде він у промінні слави,—
І в дійсність радісну, як юність і любов,
Він учнем Партиї коханимувійшов.

Він гартувавсь, мов сталь,— і прагнуть наші діти,
Як Зоя, як Олег, боротися і жити,
І сивий ветеран нове життя своє
Та власну молодість у внуках пізнає.

Привіт вам, юнаки й дівчата ясночолі!
Хто в комунізму світ господарем ввійде,
Той слово радісне у споминах найде
І скаже з гордістю: я був у Комсомолі!

1948

НАЩАДОК

Може, я записую останні
Сторінки у зошиті своїм,—
А десь близько, в білій тиші ранній,
Хлопчена із чубчиком льняним,
Тільки що навчившись говорити,
Підбира, ласкає і сердите,
Перші пари непокірних рим.

Світ павколо хвилями ясними
Б'є у невідомі береги,—
А в хлопчини серце невситиме,
Повен розум чистої жаги,
Все ж то хоче знати, обійняти...
І в поля від батьківської хати
В'ється слід маленької поги.

Бачить хлопчик, як людська робота
Сходить ще невиданим зелом,
Мову людську і пісні він потай
Слухає з наморщеним чолом —
І співа дедалі сміливіше...
Не мого він зошита допише,—
Свій почне новим своїм пером!

4 вересня 1948 р.

* * *

Радянські діти, вам привіт
Від сердя посилаю!
Цвітіть, як пишний, чистий цвіт
Серед ясного гаю!

Радянські воїни за те
Життя своє складали,
Щоб ваше щастя золоте
Сьогодні розцвітало.

Нема країни на землі,
Де б вас ніжніш любили,
Сестрички й братики малі,
Синки і доньки милі,

Аніж країна, що в наш час
На цілий світ сіяє,
Де мудра Партія про вас,
Як рідна мати, дбас!

Любіть же землю ви свою,
Любіть свою державу!
Батькам, що полягли в бою,
Співайте вічну славу!

Ростіть, шуміть, як юний сад,
На радість нам живіте,
Хай вас назве Країна Рад:
Мої прекрасні діти!

29 травня 1950 р.
Сквира

ПОРТРЕТ ВОЛОДІ УЛЬЯНОВА

Хлопчена з розумними очима
І з чолом високим та ясним,—
Гріє серце постать ця любима,
Це обличчя рідне нам усім.
З року в рік безсмертна слава лине
До найдальших на землі країв:
Виріс той з маленького хлопчини,
Хто велику Партию створив.
Він неправду подолав криваву,
Вождь і друг усім трудівникам.
Він Радянську збудував державу,
Заповів прекрасну дружбу нам.
Придивітесь ж до портрета, діти,
Чистим серцем присягу складіть,
Щоб, як Ленін паучив нас, жити,
Щоб, як Ленін нас учив, творить.

1950

ШКОЛЯРЦІ

Висунувши кінчик язика,
До плеча схилляючи голівку,
Мов стеблина весняна, гнучка,
Ти щось пишеш, юна чорнобривко.

Може, то з ботаніки урок,
Може, то рівняння квадратове,—
Все гостинний зошита листок
Привітати і прийняти готовий.

Красномовні карти на стіні —
Схема світу всього на папері —
Відкривають обрії ясні
Просто так, як до кімнати двері.

Черешневий залітає цвіт
У вікно із саду молодого —
І ти бачиш даль прийдешніх літ,
Як струнку заквітчану дорогу.

Ти радієш світло, від душі,
Чистою овіяна весною,
Що ідуть твої товариші
У майбутнє разом із тобою.

[1951]

ТИХО

Я так давно не чув, як перепел вночі
Запідпадьомкає, як в лузі деркачі
Охриплим голосом задеркотять жагуче.
Ти — вперше чуєш це, маленький мій унуче,
Що довго так не спиш, дивуючи з життя.

Люби його, люби, як я любив, дитя,
Як знову я ладен — і можу ще любити!
Перед тобою світ — великий том розкритий,
І перші букви в нім тобі лише дались...
Що ж! Ті, що я не знав, спізнаєш ти колись!

1951

ЧОРНІ ЗОРИ

Дитячий садок у вірменському колгоспі

Вони, маленькі, вийшли на веранду
Гостей із України привітать,
І вихователька їх розсадила
На стільчиках — дівчаток чепурних
І хлопчиків, до пустощів охочих,
Але таких допитливих, таких
Розумно-втішних...

Спершу заспівали,
Немов пташки, що вперше у житті
На гілку вилетіли самостійно
І вперше зрозуміли, що у них
Є голоси, щоб славити життя,
А потім вірші почали читати
Наввипередки: кожному і кожній
Хотілось показать своє мистецтво,
Тож підіймалися одна по одній
Зворушливо-наїvnі рученята,
Щоб дозвіл виховательки дістать
Іще на віршик... По-вірменськи ми,
На жаль, не розуміли, та в серцях
Таке тепло живлощє розливалось,
Така глибока шана до народу,
Що крізь віки проніс велику мову.
Проніс крізь муки сяєво краси,
А нині, як господар домовитий,
Будує, сіє, виноград плекає
Серед каміння, сам, як виноград,
Росте й сміється під радянським сонцем!
І дітлахам плескали ми в долоні
Від серця щирого, як рідним дітям,
І сміливо, і трохи соромливо
На нас дивилися з ласкавим блиском
Їх очі — променисті чорні зорі.

25 жовтня 1954 р.
Київ

* * *

Я люблю, когда в доме есть дети
И когда по ночам они плачут...

І. Анненский

Огорнула темрява кімнату,
Спать давно уже пора дитині...
І лунає враз лукаве: «Тату!»
Сміх тоненький котиться в хатині.

— Розгулявся! — сердиться нещиро
Мати, нахилившись до малого.
Батько закликає їх до миру
І заснуть наказує їм строго.

А малий нове щось витіває,
Не дає спокою і сестриці,
Сміхом і вона відповідає,
Хоч батьків же слухати годиться!

Білий місяць, чорним перевитий,
Хмари за вікном у небі в'ються...
Я люблю, коли є в домі діти
І коли вночі вони сміються.

13 листопада 1959 р.

ЯК ІДЕШ ТИ...

Як ідеш ти білою тропою
І зимове сонце блисне враз,
Як над широчінню спіговою
За алмазом спалахне алмаз,

Як зненацька у людській розмові
Дружній голос душу стрепене,
Як заблісне в посмішці раптовій
Юне личко,— спогадай мене!

Спогадай, бо сивина навчила
Кожну мить хорошу берегти.
Думаєш: таких ще буде сила!
Ой, гляди, не опукайся ти!

Все записуй в серці молодому,
Буде це як знахідка тобі,
Коли в старість прийдеш, як додому,
Як у гавань тиху по плавбі!..

*1 грудня 1959 р.
Краків*

Івсеноародна шана та любов

ПАМ'ЯТНИК БОГДАНА

Було — по вулицях знайомих
Ідеш до рідної ріки —
І раптом бачиш владпий помах
Богдана гордої руки.

І тратиш ніби часу вимір,
Бо обстутили навкруги
Софія древня, Володимир,
Дніпра безсмертні береги.

І мислиш: то не снів уява,
Не порох пожовтілих книг —
Човни летючі Святослава
І хижоокий печеніг,

І скрип Батиєвих повозок,
Неволі соромотні дні,
І, зроджений в диму та грозах,
Козак-нестяга на коні.

О так! Минуле — не могила,
Хреста примарний силует,—
Недарма ж мужнього Данила
Т е п е р оспівує поет.

Недарма, як глибока рана
Вкраїни тіло протяла,
Свого великого Богдана
Ми вічні славимо діла.

То ж він пародні смаглі руки
Єдинав обаполи Дніпра,
Щоб не літали вражі круки
Клювати нашого добра.

Коли несли ворожі сили
Лукаву ханщину нову,—
Він знов, куди простерти сміло
Свою зірчасту булаву,

Він знов, що шлях лежав єдиний
Серед пасток і вовчих ям —
З'єднати долю України
З народу братнього життям.

Хай ласки царської омана
Лягла на груди, мов тягар,—
Та як прийшла пора жадана
І в прірву впав останній цар,—

Пішли вперед брати-народи
Плече з плечем і меч з мечем
До сяйва праці і свободи
Без плах, корон і діадем.

І вітер радісний повіяв,
Зорю приносячи живу
У золотий прадавній Київ,
У Кремлем вінчану Москву,

І де розсипались окови,
Де трон розпався на тріски,—
Зросли поемами будови,
Лани розквітили, мов казки.

Та враз ударило на сполох
Народне серце. Защумів
По всіх ланах і видноколах
Титана раненого гнів.

І, знову ставши до двобою
З камінносердим хижаком,
Брати ідуть рука з рукою
Ворожий відбиватъ погром.

Простерла смерть в моєму краї
Отруту чорних крил своїх,
Та предків зброя оживає
В нащадків подвигах святих.

В очах стоїть гора Чернеча,
Копитом б'є Богданів кінь,
І вкрита славою Унеча
Гримить до наших поколінь.

Крізь ніч, крізь прах той день настане,
Здобута кровію пора,
Коли воскресне, наш Богдане,
Народ обаполи Дніпра.

I зашумує наша нива,
I знову виросте наш дім,
I пам'ятника бронза сива
Засяє золотом новим.

6 серпня 1942 р.

ІВАНІВ ГАЙ

В Полтаві тихій зеленіс
І шелестить Іванів гай.
Ти, наша пісне, наша мріє,
Це пам'ятай, не забувай!

Не забувай того, хто сміло,
Із ясним сміхом розбудив
І розгорнув ширококрило
Понад землею рідний спів.

З латинської дзвінкої міді
Він наше срібло виливав...
Ну хто б у римській Енеїді
Хоролу й Ворскли не пізнав?

Коли про пекло ми читали,
То хто із нас не розумів,
За що панів там мордували,
І жарили зо всіх боків!

Були, як живодайна туча,
Слова, що варті добрих справ:
Мужицька правда є колюча,
А панська на всі боки гнуча...
Мужицьку правду він обрав!

Тим-то й нині гай Іванів
Завжди зеленіс.
Наша дума, наша пісня —
Справджені надії!

Пам'ятаєм при роботі
І на полі бою,
Як ватагу пройдисвіта
Водив за собою.

Живемо в сім'ї великій
Чесно, без облуди...
Будеш, батьку, панувати,
Поки живуть люди!

1948

ПАМ'ЯТІ ШЕВЧЕНКА

Збулись твої слова пророчі,
І час оновлення настав,
І темні просвітились очі,
Вchorашній раб всесильним став.

Там, де церкви та пишні трони
З в'язницями стояли в ряд,
Нове життя,— як мак червоний,
Братерський лад,— як пишний сад.

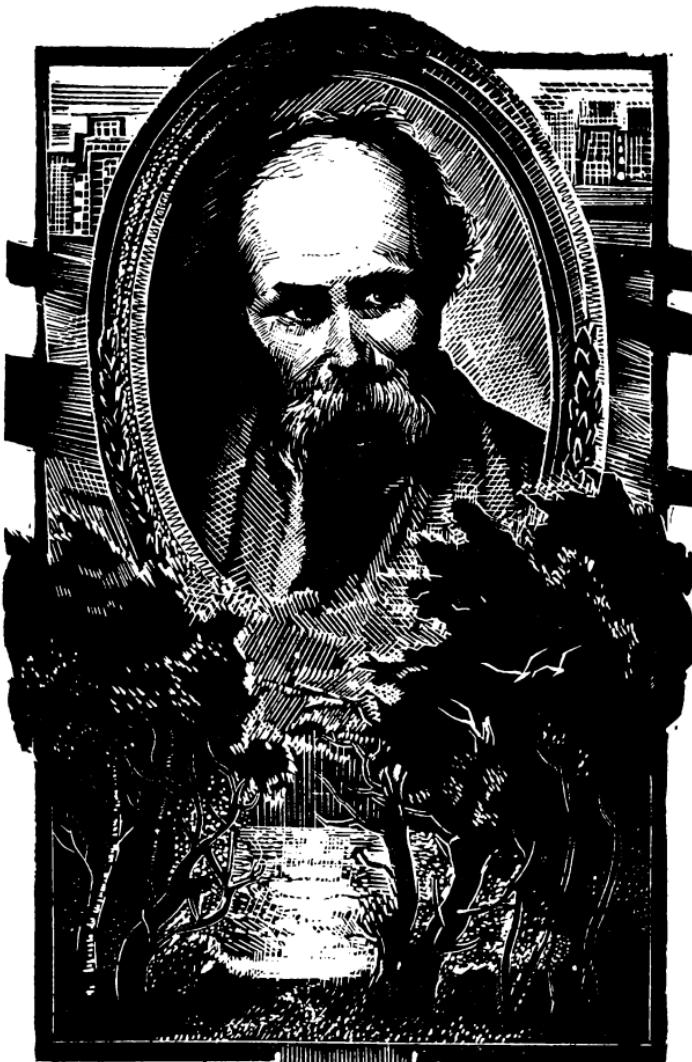
Без пана, без царя, без бога
Ми йдемо по ясних полях,—
І там, де звалено чертоги,
Свободи має стяг.

Пророче наш, предтече ранній!
Ми віримо, що прийде день,—
І трони упадуть останні
Під звуки громових пісень!

Вперед, брати! Все далі й далі!
Як тихий невечірній світ,
Нам сяє в радості й печалі
Ясний Шевченків заповіт!

1925

ДРУЖБА

Зустрічі Шевченка із славетним трагіком Олдріджем, зустрічі двох великих синів поневолених народів, поета-художника і артиста, які, не знаючи мови один одного, зайшли в тісну дружбу,— це тло, на якому вимальовується одна з найкращих тем нашого дня — тема дружби народів, пригрітих сонцем Радянського Союзу.

Зійшов з помосту божевільний Лір,
Зійшов з помосту дивний Айра Олдрідж,
Упав у крісло, стомлений своїм
Життям подвоєним, що зветься грою,—
І раптом убігає до кімнати
Поет Тарас Григорович Шевченко,
Стискає Олдріджа в міцних обіймах,
Гарячими слезами обливає,
Гарячими слезами!..

Ні півслова

Сказати зрозумілого не може
Один одному,— а проте обидва
Один одного розуміють краще,
Ніж ті, що оплесками проводжали
Безумного від горя короля,
Раба-поета славили, свій лан
Поетовими орючи братами...

...І знов картина: у майстерні скромній
Оригінал портрета й портретист.
Один наспівує своїх пісень,
Породжених неволею, сповитих
Недолею, колиханих жалем,
Годованих убожеством суворим,—
А другий теж пригадує свої
Пісні— такі, здавалось би, несхожі,

Але споріднені одним жаданням,
Одною мukoю.

I враз обом

У далечі — на обрії щасливім —
Сіяє день, коли для всіх рабів —
Для чорношкірих, білих, жовтолиціх —
Неволі мур додолу упаде,—
I сліози променіють в їх очах,
Осяяні далеким сонцем волі.

Шевченку! Олдрідже! Той день настав!
Знайшлась рука, що темний мур розбила,
Знайшовся голос, що на цілий світ
Промовив: чорні! білі! жовтолиці!
Гуртуйтесь під прапором одним! —
I звідусюди чути голоси,
Що з голосом єднаються могучим,
I всім пригніченим свої обійми
Країна Рад широко розкриває.

[1936]

ЗУСТРІЧ У НИЖНЬОМУ

Праздникам праздник и торжество
есть из торжеств! В три часа ночи
приехал Михайло Семенович
Щепкин.

*Запис Шевченка в Щоденнику
24 грудня 1857 р., коли до поета,
що вертався з заслання, приїхав
у Нижній Новгород із Москви
Щепкін.*

В диму грудневого бурана
Живлющий промінь запалав,
І знову юність нездоланна
Простерла щедрий свій рукав...
Так Олександр колись Івана¹
В селі Михайлівськім стрічав.

Замети, як вовки, стояли,
І сніговий курився прах,—
Та колокольчик небывалый
Зненацька задзвенів в ушах,
І дні ліцейські засіяли
У непогасних двох серцях.

Тепер у Нижнім під'яремнім
Спахнула вольності свіча,
Тарас — під «наглядом таємним»,
Під свистом царського бича —
Щасливим голосом суренним
Михайла Щепкіна стріча.
Два кріпаки... Один ще вchora
Миколи Палкіна солдат...
І обійма поет актора,
Як батька син, як брата брат,

¹ Пушкін — Пущипа.— M. P.

І зріє віра неозора,
Що згине враг і супостат.

Лунають наддніпряпські співи,
Зозуля золото кує,
Життя віщуючи щасливе,
Що за крайнебом устає,
І декабристів Щепкін сивий
У «Неофітах» пізнає.

Які шляхи, які дороги,
І скільки крові й сліз кипить,—
Та царські упадуть чертоги,
І правда кривду спопелить,
Коли навчиться люд убогий
Громадою обух сталить!

Їм, віщим, видиться незриме
Крізь даль засніжених долин,
І поміж стінами німими
Іскандерів лунає «Дзвін»,
І за столом сидять із ними
Безсмертні Гоголь і Щедрін.

1949

ВІН У КИЄВІ

У вбожестві Козиного болота¹
І на узбічях щедрого Дніпра
Зростала гордість мужа-патріота
У чарах пензля, олівця й пера.

Коли ти їдеш до моста Патона,
З Печерська повертаючи униз,
І дерева гіллястого корона
Тебе раптово радує до сліз,—

Альбом згадай Шевченків: там дерёва
Оці ж ростуть — чи старші їх брати.
Їх зберегла правиця Кобзарева,
Щоб вічно їм пишатись і рости.

Тарасові дуби високочолі!
Свою любов навік ми збережем
До того, хто на давньому Подолі
Сам піби йшов із сивим Палієм,

Хто в дивній ніжності душі своєї,
Що знала стільки громів і заграв,
Розмову нещасливої Лілеї
Із Королевим Цвітом записав².

Він не боявся ні заграв, ні грому,
Ні вражих зрад, ні приязних образ,
Коли студентству в Києві палкому
Читав полуменистий свій «Кавказ»,

¹ *Козине болото* — давня назва вулиці в Києві, де жив один час Шевченко.
Тепер — Шевченківський завулок.— *M. P.*
² Поезію «Лілея» написано 25 липня 1846 р. в Києві.— *M. P.*

Коли про благовісні грози марив
Між братчиків — своїх і не своїх,—
І завмирав од жаху Костомаров,
Петров — доноса в пазусі беріг.

Його весна довіку не зів'яне,
Його «Кобзар» нікому не спалить...
Він тут ходив, він тут любив, кияни!
Шапки з чолів — і голови схиліть!

*22 лютого 1961 р.
Київ*

ПРОРОК ЗОРИ¹

З дитячих літ живе у серці він,
Як материнське слово пезабутнє,
І тихо каже: знай, ти не один,
З тобою друг у дні щасливі й скрутні.

Його слова — мов та вода жива.
Що гойть рани, мертвих воскрешає;
В свої обійми правда світова
Його, як сина, радісно приймас.

Коли в важких ти стомишся трудах
Чи закрадеться в душу сумнів чорний,
Згадай лише, який пройшов він шлях,
Який він був у бурях непоборний.

Він голос мав, як кари правий гнів,
Він голос мав, як пісня колискова.
Із муки він народної розцвів,
Щоб людям радість розцвіла чудова.

Зростає покоління молоде,
Нові вогні горять па небокраї,
Та в далеч з наймолодшими іде
Пророк зорі, що землю всю осяє.

.5 березня 1964 р.

¹ Вірш присвячене Т. Г. Шевченкові.— Ред.

ФЕДЬКОВИЧ СПІВАЄ

Ставний, сумний, в народній гойнім строї
Він устає — і гості підвелись:
«Давно уже не чувано такої,
Лише дідам — лише тоді — колись...»

Співає він. Один чи два, чи троє,—
Чи з буковинських голубих узлісь
Увесь народ у гордім неспокої
Устав, землі щоб повернути вісь,

Щоб цісарського обернуть жовніра
На Довбуша, чия правиця щира
Свій топірець піднесла — за людей...

І вся громада блідне у безмов'ї:
То кобзаря, що зріс на Наддніпров'ї,
Стрічає буковинський соловей.

1940

ФРАНКО

Син Яця-коваля, Іван рудоволосий,
Рибалка і мудрець, пост і каменяр,
Не надився на блиск і на позверхній чар,
На Чайльд-Гарольдів плащ, на Лорелей коси.

Заглиблений у книг нових і давніх стоси,
Він слухав голоси з низин і з-понад хмар,
І хоч хитався він, та мав високий дар
Гніт ненавидіти і люд любити босий.

Дорога у житті самотньому тяжка;
Навколо — ворогів закрадливість лукава,
Панки, що «любллять Русь» для ласого шматка...

Та ранив тяжко він беркута і удава,
І проміж нас живе ясна і чиста слава
Малого Мýрона, великого Франка.

[1932]

КОЦЮБИНСЬКИЙ

Він ходив полями і гаями,
Він любив, він жив, горів, творив,
Кононівськими пройшов ланами
І зустрів він «мужика» між нив.

«Говори!» — це слово «мужикові»!
«Говори!» — художнику наказ,—
І страждання людське в людськім слові
Запалало тонко, як алмаз.

Він «самотній» — завжди друг людині,
Він — холодний, він — гарячий тут...
У такій прекрасній самотині
Не боятись муки і отрут!

Олексій Максимович зустріне,—
Капрі — сонце — золото — блакить...
Україно! Як такого сина
Не любити —
не благословить?

[1939]

ЧЕРНІГІВСЬКІ СОНЕТИ

1

На березі хвилястої Десни,
Де білі піски й дерева зелені,
Де слід віків одкупували вчені,
Стояло місто, оповите в сни.

Ріка розкочувалась щовесни —
А дні ішли, такі сумні й буденні,
Страждав народу скованого геній,
Стогнав у пісні смуток давнини.

Та блиснув меч повстання. Загримів
У слові Щорса, вилитім зі сталі,
Трудівника пробудженого гнів,—

І човен, що гойдався на причалі,
Як блискавиця грізна, полетів
З човнами братніми в щасливі далі.

2

Він ще здається сонним і наївним,
Ще тихий камінь зеленить трава.
Але на площу мудрості слова
Летять з Кремля в повітрі переливнім.

Стоїть собор над Ігорем безслівним,
І головою сивий дуб кива,—
Дарма! Вривається доба нова
У город, вкритий порохом нищівним.

Поглянь на лиця: ти вже сіверян
Не упізнаєш в людях цих бадьорих,
Чий крок твердий і непоклінний стан.

Співай же, Десно, в весняних просторах,
Ростіть, будови, гомоніть, мости!
Старому — тлінь, новому — процвісти.

3

Тут був готель «Царград». Спинись, людино!
Він Пушкіна, вигнанця і співця,
Приймав колись. Низенька зала ця
Найвищу привітала верховину.

Зібравшись на весілля, у гостину,
Неволі син, що визволяв серця,
Тут спочивав, не знавши рішенця,
Що тъмою сонячну повив годину.

Шевченко й Пушкін! Гнала їх обох
Рука царя під бурю і негоду,
Та не взяли ні пліснява, ні мох

Їх серць палких — і, непокірні зроду,
Вони несли не разом, та удвох
На крилах слова сонце і свободу.

4

Час не одну годину строго вибив
Над скромним цим будиночком.
Трава

Росла і в'яла. Та й тепер жива
Твоя тут пам'ять, Леоніде Глібов.

Нащадки сіверян, полян, дулібів,
Малята вчать ті сопячні слова,
Що, ніби чародійник з рукава,
Ти сипав їм — і в добрості не схібив.

«Стойть гора високая» й тепер,
«А молодість» — такої не зазнав ти,
Бо в сірі дні, бо в чорні дні умер.

Сини і дочки! Щебетанням славте
Дідуся, що за тих сумних часів
«Дзвінком»¹ серця дитячі веселив.

¹ Мається на увазі дитячий журнал «Дзвінок». — M. P.

В тугому комірці, з тяжким портфелем,
Охайній, чепурний і мовчазний,
Він перебув тут вік свій нелегкий
Над статистичним ділом невеселим.

Та недарма ми буйним цвітом стелим
Узгір'я, де піdnісся дуб ставний,
Що пам'ятник отінює німий:
Він рідний нашим городам і селам.

Глибоким зором і пером тонким
Він слугував народові своєму,
Боліючи душою разом з ним.

Життя і кров, а не сюжет і тему
Він залишив на білих сторінках —
І слів його не обернуть на прах.

6

Іще, здається, вчора тут гули
Громовим кроком бойові загони,
І грізний тупіт огнегривих коней
Будив луну серед тяжкої мли.

Тут синьо-жовту плісняву змели
Бійці, що прапор піднесли червоний,—
І пам'ять ваша в пітьмі не потоне,
Завзяття більшовицького орли!

Вклоняюся будиночку низькому,
Де очував безстрашний командир
У близкавицях, в рокотанні грому.
Ми ростемо і в височині і вшир,
І правда наша кривду поборола...
Хвала ж борцям! Він з нами, Щорс Микола!

2 квітня 1937 р.
Чернігів

¹ 5-й сонет — про Коцюбинського.— M. P.

ЛЕСЯ УКРАЇНКА

Йти назустріч бурям і зливам,
Бути одній — як велика рать,
Жити в нещасті життям щасливим,
Муку творчістю перемагать,—

Хвора дівчина, бідна Леся!
Де ще хворі такі були,
Щоб літали в таке піднебессяя,
Що його не сягнуть і орли!

Справді дівчина, справді хвора,—
А душа — немов океан,
Де сувора душа Командора
І привабливий Дон-Жуан,

Де в віки і в простори мандри,
Де Вкраїна — Еллада і Рим,
Де пророча журбба Кассандри,
Як священний дзвеніла грім,

Де слова обертались у крицю,
В кров живу — друкований знак,
Де підносив з мечем правицю
Вождь рабів — безстрашний Спартак.

Вся ти — трепет, вогонь, ідея.
Вся ти — вірна єдина струна,
І хто знає співця Антея,
Той тебе у ньому пізна.

Ти себе Українкою звала,—
І чи краще знайду ім'я
Тій, що радістю в муках сіяла,
Як отчизна — твоя і моя!

10 лютого 1946 р.

НА ВІДКРИТТЯ МУЗЕЮ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Ти знову нині у своїй господі
З мечем полуменистим у руці.
Чолом тобі, улюблена в народі,
Як люблені борці лиш і співці!

Борця й співця в собі ти поєднала,
Досвітні зустрічаючи вогні.
Не mrіючи про камінь п'єдестала,
Сама ти ломикаменем стояла
Напроти бурі в найхмарніші дні.

Орлиці зір і серце голубиці
Тебе вели вперед, за небосхил,
Жили в tobі і міць ясної криці,
І сяєво далекої зірниці,
І тихі сплески лебединих крил.

Серед зловісних урвищ і заметів
Навчилася ти замолоду йти,
Ти не боялась громоносних злетів,
Мислителів найбільших і поетів
На цю відважно викликала ти.

Ти мавки світ собі відкрила срібний,
Коли була маленьке ще дівча,
Ти на зорі обрала шлях несхібний,
Ти мала голос, шуму вод подібний,
І дар пісень, подібний до меча.

Тобі сьогодні мед, вино і колос
Радянська Україна принесла...
Ти все життя з недугою боролась,
А творчістю ти смерть перемогла!

21 вересня 1962 р.

МИКОЛА ЛИСЕНКО

Неначе сон довіку серцю милив,
Мов перший цвіт на провесні моїй,
У пам'яті він сяє, чародій,
Чиї пісні нас до життя будили.

Він від народу набираєся сили
В натхненні праці, в боротьбі палкій,
Коли творив щоденний подвиг свій
Во ім'я тих, що сіяли й косили.

В своїм «Тарасі Бульбі» громовім
Він проспівав орлину славу тим,
Хто серце має мужнє й непоборне.

Сам чистий серцем, як нагірний сніг,
Він в музиці до «Кобзаря» воздвиг
Народу монумент нерукотворний.

21 березня 1962 р.

ПАМ'ЯТІ МАРКА ЛУКИЧА КРОПИВНИЦЬКОГО

Я тільки раз його на сцені бачив —
Титана, що зламали вже літа, —
Ta молодим в очах він вироста,
Bo я таким в душі його відзначив.

Він вийшов — сотні голубиних крил,
Зірвавши, в повітря заплескали.
Здавалося, і мертві стіни зали
Враз ожили, весняних повні сил.

I мовчки, ніби скеля над прибоєм,
Він на помості, мовчазний, стояв, —
I от прибій ущух, і залунав
Глибокий голос мужнім неспокоєм.

То був Шевченків вечір, — і слова
Про Яр Холодний розцвіли гарячі,
Про те, як стануть зрячими незрячі, —
I правда говорила в них жива.

Я пам'ятаю, як я здивувався
Нечуваній, високій простоті.
Він одкидав прикраси золоті,
Щоб діамант, як сонце, сам пишався.

I думав я, і думав зал увесь
Про шлях його, де терен з лавром сплівся,
Про подвиг многорічний, що лишився
На вік віків, нетлінний і поднесь.

Давно життя минуло старосвітське
I зник з землі Глитай, або ж Павук,
Ta знов, мов крила, міліони рук
Стрічають плеском ім'я — Кропивницький.

*7 травня 1940 р.
Київ*

МАРІЯ ЗАНЬКОВЕЦЬКА

Її зорею називали,
Ясною зіркою... Вона
І справді трепетно-ясна
Була, як зірка. Нездужалий,
Упалий духом, в ній ловив
Далеких відсвіти вогнів,
І в чистій муці Харитини¹,
У Лимерівниних слізах²
Черпав снагу верстати шлях,
Змагання за права людини,
За волі помах соколиний,
Що людям снівся у віках.

Вогнем, жагою, пориванням
Вона серця палила всім,
Страждання граючи, стражданням
Сама була вона живим,
І руки Чехова й Толстого
Благословляли їй дорогу,
І Мирний голову клонив
Благоговійно перед нею,
І Лисенко її любив
Співучо-ніжною душою,
І невідомі глядачі —
Студентство, молодь, як годиться —
Біля театру уночі
В її впрягались колісницю.
Коли ж веселощів струмок
Круг неї завивався струнко
І брязкіт срібних підківок

¹ «Наймичка» — Карпенка-Карого.— *M. P.*

² «Лимерівна» — Панаса Мирного.— *M. P.*

Жартливу нам являв Цвіркунку¹,—
О, як же молоділи всі,
Легкій дивуючи красі!

Минулося... Невже минулось,
Просяло і відцвіло?
Ні! У безсмертя обернулось
Те, що безсмертям і було,
І серед вільного народу,
Що гідно шану їй відав,
В сто крат ясніше з небозводу
Твій, зоре, промінь запалав,
І на новій, радянській сцені,
Де правда крила простягла,
Витас неув'ядний геній
Тії, що правду нам несла.
І хай твій прах у гробі тліє,—
Нетлінне сяйво золоте...
Круг Заньковецької Марії
Сузір'я юності цвіте.

9 серпня 1949 р.

¹ «Чорноморці» — Лисенка й Старицького.— M. P.

САКСАГАНСЬКИЙ

Молодість мою гарячу
Знов перед собою бачу,
Юні сльози, юний сміх,
Що не знати більше їх.

В театральнім темнім залі.
Нам сіяли ясні далі,
Відкривав їх чарівник,
Що від нас пішов навік.

Син орлиної родини,
Син великої України,
Всі серця віп чаравав,
Як весняний подих трав.

Чи в одежі Копачевій¹,
Чи при шаблі Карасевій²,
Чи в Тараса жупані³ —
Серце він живив мені.

Захват наш — високий подив —
Серде наше благородив.
Він, Іван, у «Суеті»
Сіяв мислі золоті

Про мистецтво для народу,
Про високу нагороду,
Що мистецтво тим несе,
Хто йому віддасть усе.

¹ «Сто тисяч» Карпенка-Карого.— *M. P.*

² «Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського.— *M. P.*

³ «Бондарівна» Карпенка-Карого.— *M. P.*

Він дожив до днів щасливих,
Що по наших ходять нивах,
І народ йому воздав
Світлу славу серед слав!

Він погас, як вечір гасне,
Але образ той прекрасний
Збережу довіку я —
Саксаганського ім'я.

1950

АМВРОСІЄВІ БУЧМІ

Якими вславити словами
Того, ким гордий весь народ?
Щасливі ми, що ти між нами
І в мирні дні, і в дні негод.

Хай обвива вінок лавровий —
Найкраще на землі зело —
І скроні Макара Діброви,
І Задорожнього чоло!

Та хто твої почислити ролі,
Хто оспіває до кінця
Мисливця славного у полі,
На сцені — людських душ ловця!

Народу син, ти для народу
Весь дар високий свій віддав.
За те ж пайвищу пагороду
Ти із найвищих рук дістав.

Тому кажу, огнепоклонник:
Нехай огонь твій не згаса!
Амвросій Бучма, друг наш Бронек —
Народу гордість і краса!

1951

ТРИПТИХ ПРО КОБЗАРІВ

1. ЛЮБОВ ВЕРЕСАЯ

Світе мій, світе!
Хоч і не бачиш тебе,—
який же ти гарпий!

*Остап Вересай*¹

Сім літ його тривало залицяння
В Сокиринцях до красної вдови,
Охочої співати й танцювати.
Іще її він дівчиною знав,
На досвітках не раз, бувало, слухав,
Як Пріська та співає одчайдушно
Чи в срібнім танці дзвонить підківками...
Ладна була «усе протанцювать —
І мичку, й днищенько, і всеніську зброю»²,
Усе б, мовляв, за танці віддала
Музикам, тільки б грали-вигравали!
Тепер та Пріська з дітьми бідувала,
Та й він з малими бідкався своїми,
Коли ото блукав по ярмарках
Із кобзою старенькою своєю,
Про Федора безрідного співавши,
Про правду й кривду — на науку людям.
Щоб шеляг заробити там якийсь...
В Сокиринцях надовше він осів —
Хоч зроду був Остап непосидячий —
І Пріську ту, ту козир-молодицю
Зустрів по роках довгої розлуки.
Прийде було — співає під вікном
Чи під дверми,— а молодиця враз:
«Геть! Не ходи, Остапе, ти до мене,
Бо сором, далебі, перед людьми!

¹ Записки Юго-Западного отдела императорского Русского географического общества. Том 1 за 1873 год. К., 1874; Русов А. А. Остап Вересай, один из последних кобзарей малорусских.— М. Р.

² Слова з оповідання самого Вересая, що записав Русов.— М. Р.

Йди к чортовому батькові, Остане!»
А він па те їй: «Не жени мене,
Іди за мене заміж, не одказуй,
Біс матері твоїй!» — І плаче сам.
Тоді вже й Пріська мимохіть заплаче,
А старця з хати вижене, проте.
На призьбі сяде він, та як заграє,
Та як до співу жалошів додасть,
Що навіть мертвє серце затужило б,
Та як полине соколом у небі,
А чайкою — над буйними степами,
А гоголем — по нуртах Дніпрових.
Та як згадає трьох братів озівських,
Як бурю чорноморську розілле
В саду вишневім при вдовиній хаті.
А далі — тупне чоботом рудим
Та як ударить про жону гусарську,
Про щиголове розповість лицяння,—
Ну, хто б таки байдуже слухатъ міг?
І жар ішов по спині, і мороз,
І слізози набігали нестерпучі,
І ноги аж просились у танець,
Коли отой упертий, крутолобий
На призьбі діяв чари чарівник...
І вийшла Пріська заміж за Остапа.

8 жовтня 1959 р.
Київ

2. КРАВЧЕНКО У КОРОЛЕНКА¹

Покашлюючи тихо, увійшов
Він у кімнату. Літній чистий день
Над білою Полтавою світився

¹ Дві думи про селянське повстання в Великих Сорочинцях на Полтавщині р. 1905 і про каральні там експедиції спершу під проводом помічника повітового справника Барабаша, а потім — «статського совітника» Філонова склав учасник повстання, відомий кобзар Михайло Кравченко. Їх записали від нього В. Короленко і О. Сластіон. Обурений кривавими вчинками Філонова, Короленко написав і опублікував гнівного листа до нього. 1907 року Короленко випустив книжку «Сорочинская трагедия». — M. P.

І лився у розчинене вікно,
Дзижчали бджоли, збільшуючи тишу,
І креслили зигзаги ластівки .
У синім небі — «голубім, аж чорнім»,
Мовляв Шевченко...

Увійшов Михайло

Степанович, поважно привітався,
А Короленко стрів його поштиво,
Як друга, як товариша в роботі...
Як друга, як товариша... Були
Вони невловно схожі між собою...
Ні, не про бороди у мене річ,
Не про обличчя та лоби круті
І не про постаті їх невисокі!
Про інше:

Був один письменник знаний.
Успенського діткливого повірника,
Учитель Горького... Лежав на нім
Снігів сибирських, спалахів північних,
Тайги глухої пурпурковий відблиск,
Він був немов останній декабрист,
В двадцяте перекинутий століття...
А другий був — бродячий темний старець,
Кобзар-жебрак, Вересая пащадок,
Крюковського, Холодного та інших
Співців бездомних, правди носіїв.
От саме правда і любов до правди --
Гаряча, невтоленна і певтомна —
Ріднили їх і осявали їх.
Коли в Сорочинцях гуляли царські
Нагасносці — лютий Барабаш
Та ще лютіший радник, пан Філонов,
Беззбройних сікли, в білій сніг топтали.
Аж білій сніг слізами підплівав
І підтікав дітей убитих кров'ю,—
Він, Короленко, написав листа
До статського совітника, яким
Над царською Росією глухою
Неначе карний вирок прогримів.
«Наївно! — чув я голоси скептичні
За тих часів.— Кому листа він пише?
Чию він хоче совість розбудить?
До кого він звертається, дивак,
Інтелігент прекраснодушний?»

Що ж,
Наївно це було, та стрепенуло
Країну цілу!..
Кравченко старий
Був сам подій Сорочинських учасник,
Був месник сам — і помсти сам зазнав
Від золотом цяцькованих мундирів,
В яких ходили трупи по землі —
Філонови й Столипіни...

Кобзар
У тихій думі, що димилась кров'ю,
Старечим голосом, що і мені
Раз чути довелось, оповідав,
Ридаючи, про смертний біль народу,
Про плач народу і про гнів народу,
І так було, немовби два бійці
Зійшлися після битви — пі, зійшлись
Перед новою битвою!..

Полтава,
Вся Україна, вся земля Російська
Мовчали. І, як грім, було мовчання.

13 жовтня 1959 р.
Київ

3. ЄГОР МОВЧАН У ПАРАСКИ АМБРОСІЙ

У Буковині це було, зимою,
У хаті, чистій, як навколо сніг.
Ми круг стола гостинного сиділи —
Ми, київські і чернівецькі гості —
На бесіді поважній та веселій,
При чацрі добрій (не втаю гріха!)
Вона, Амбросій, наша господиня,
Долаючи свою лиху недугу,
Була така привітна і ясна,
Так відчувала на собі любов,
Яку в усіх навколо викликає,
Що ніби вся світилася. Вона
Читала вірші — прості, як земля,
І, як земля, на все хороше чуйні.
А втім, не віршами зачарувала
Вона усіх, а ясністю душі,
Погожої, мов ранок провесняний.

В якім ото і хрупостить льодок
Під ніжками дівочими, і перший
З-під снігу пробивається ручай,
І голоси лунають дивовижно,
Як тільки це напровесні буває,
В рожевій, сивій, сніжній тишині.

Оту її душевну чистоту
Я важусь українською назвати,
Бо з чистоти родилася наша пісня,
Бо з чистоти родилось наше слово,
Бо сам Шевченко виник з чистоти.

Оту її душевну чистоту
Я важусь трудівницькою назвати,
Бо тільки з праці виростає подвиг,
Бо тільки з праці родяться герої,
Бо тільки з праці геній постас.

Оту її душевну чистоту
Я важуся назвати вселюдською,
Бо я блукав багато по світах,
Племін усіяких бачив чималенько
І пересвідчився: під кожним небом,
Над кожним морем і на полі кожнім
Такі от є осяяні серця,
Такі правдиві очі і такі
Тверді та лагідні розумні руки.

Ми гомоніли — може, і безладно,
Можливо, надто голосно — і, може,
Не дуже мудро (не ручусь ніяк!)
І все-таки сердечно гомоніли...

Був серед нас Єгор Хомич Мовчан —
Ну, хто його не знає на Вкраїні?
Хто не чував, як, наладнавши кобзу
З вимогливістю справжнього митця,
Він покладе на струни пальці віщі,
І струни зарокочуть — і озветься
Гіркий, глибокий голос — і слухач
Пливе нараз на каторзі турецькій,
Прикований залізом до опачин¹,

¹ *Опачини* — весла на веслових суднах, галерах (каторгах). — M. P.

І вгору бідні руки простягає,
Волаючи до моря і до неба,
До вітру і до сонця, щоб вернули
Його і всіх невольників нещасних
На ясні зорі і на тихі води!

Я бачив раз його в сільському клубі,
Коли невольницький співав він плач,
І сльози матерів похилих бачив —
З них не одна, напевне, пригадала
Неволі дні, а може, і синів,
Яких ворожа куля підкосила,

Дівочі сльози бачив променисти,
Задумою охмарені обличчя
Дідів, що влад кивали головою
Речитативу скорбному співця.

І бачив я у велелюдній залі,
В Москві, на з'їзді вчених міжнароднім,
Як, слухаючи ту козацьку думу,
Схвилювані болгари не могли
На місці всидіти... «Це наша пісня,—
Вони шептали,— це минуле наше,
Історія болгарського народу!»
І сльози в них блищали на очах.
А гості з Індії почули теж
Щось рідне в тому голосі печальнім
І разом свіtlім, як вечірнє сонце,—
Що день віщує по дощі погожий,—
І нас, киян, просили їм прислати
Магнітофонні записи співця
До їхнього Бомбея та Калькутти...
Це зроблено, і втішно думатъ нам,
Що над Індійським океаном синім,
Над водами замисленого Гангу
Лунає мужня дума з-над Дніпра,
Лунає слово й слава України...

Російські наші друзі й білоруські,
Коли кобзар піднесено кінчив
І слухачам незримим уклонився,
З таким завзяттям Мовчану плескали,
Так тисли руки нам, що аж серця
У нас затріпотіли, як одно.

Хвилину ту довіку не забути,
Любові й дружби білоперий птах
Над нами пролітав у ту хвилину.
Але в той вечір ніжної зими,
В Задубрівці, гостюючи в Параски
Юхимівни,— Єгор Хомич сівав
З таким завзяттям, з силою такою
І давні думи, і пісні сучасні,
Без наших просьб, на власне пожадання,
Такими жартами пересипав
Веселі з них, так згадував дитинство
І молодість безрадісну свою,
Що зрозуміли ми благоговійно:
Поет зустрів поета — і для нього
Розкрив свою багатоцвітну душу,
Кобзар таке побачив невидючий,
Що нам, видющим, сниться тільки в снах!

*Краків, 23 вересня,
Київ, 27 вересня 1959 р.*

ЛЕВКОВІ РЕВУЦЬКОМУ

В колиску дар пісень тобі поклала доля,
У серце налила добра і чистоти,
І дорогі скарби внесеш обачно ти,
Як чашу, як свічу, у радісне роздолля.

Широкі обрії, не видно краю поля,
Де нам доводиться, працюючи, іти.
Ти ореш, сієш, жнеш для ясної мети,
Тебе окрилює народу мудра воля.

Ти учень Лисенка, ти України син,
Але зрідні тобі і мужній Бородін,
І глиб Чайковського, і світлий сум Шопена.

А скільки юнаків ти вирядив у путь!
Як радус тебе, що навкруги ростуть
Твої соратники, як памолодь зелена!

1959

ІВАНОВІ КОЗЛОВСЬКОМУ

Де згода в сімействі,
Де мир і тишина,
Щасливі там люди,
Блаженна сторона.

*I. Котляревський,
«Наталка Полтавка»*

Спасибі щире Вам, артисте,
За ваші образи й пісні,
В яких палає серце чисте,
Мов цвіт черешні навесні.

Спасибі! Вірний син народу,
Ви до народу несете
Мистецтва життєдайну воду,
Краси зоріння золоте.

Самі творець своєї школи,
Ви заповіти зберегли,
Що від Садовського Миколи,
Від Саксаганського взяли.

Мистецька Ваша путь єдина,
Талант Ваш крила простира
До Ленського та Лоенгріна
Від простосердого Петра.

Нехай же квітне, як природа,
Як Ваша пісня весняна,
В радянському сімействі — згода,
У світі — мир і тишина.

*12 червня 1960 р.
Київ*

МАТЕРИНЕ БЛАГОСЛОВЕННЯ

Родився він в Лук'янівській тюрмі
У Києві,— а матір до Сибіру
У прокляте Карійське заслання
Рука жандармська кинула. Відбув
Тяжку покару й батько, земський лікар,
І дозволу «ласкавого» добився
Відвідать жінку. Він Сашка малого
Узяв з собою. В чорнім кожушку,
В ухатій шапці хлопчик гостроокий
Із батьком рушив у морозну путь,
В оббитій повстю тулячись кибитці.
Сніги, сніги, та вітер крижаний,
Та чорні сосни, та печаль німотна,
Та положків рипіння ненастанне,
Та сон-утішник, що маля кріпив...
А далі — бездоріжжя... Дожидання,
Коли ріка підійметься бурхлива,
І подорож по хвилях на плоті —
І ще холодне надвесняне сонце...
Та гріло серде батькові не раз
Людське, хай і незgrabne, співчуття,
А син — хлоп'я, звичайно! — приглядався
До всього ненаситними очима
І дивувався щиро, по-дитячи,
Мороженим пельменям та борщеві,
Який перед обідом на шматки
Сокирою рубали...

Аж кінець
Настав мандрівці... Зустріч мужа й жінки,
Довічно кинutoї в льодову
Темницю... Зустріч матері та сина —
Софії Миколаївни з Сашком,
В неволі рожженим хлоп'ям рухливим,
Із найдорожчим, що було на світі,
Із часткою її життя палкого,

Її життя!..

Вона вже погасала
В тяжкій хворобі — і начальство «добре»
Дозволило відвідувати Сашкові
Матусю в камері, в безокім склепі...

Прийшла весна — сибірська, блискавична,
Сашко збирав дрібні якісь квітки
І матері в дарунок їх приносив,
Вона ж йому подарувала книжку —
«Кобзар» Шевченків, що сама в тюрмі
Оправила в обкладинку убогу...

Умерла мати... Заповіт її —
Похоронити прах на Україні —
Не вволило начальство недріманне,
І на Карійськім цвинтарі страшнім
Поховано вечірню чисту жертву...

Та матері зберіг благословення —
«Кобзар» Шевченка в простій палітурці,
Борця за волю книгу нездоланну,
Громові, прометеївські слова,
Що стали на папері, як огненні,
Незмивні знаки,— той малий Сашко.

З тією книжкою на путь життя
Ступив він і ніколи не похибив,
Людському щастю всі віддавши сили,
І в чистім сяєві нового дня
Ніс гордо світоч правди і науки,
І всенародна шана та любов,
Як світло непогасне, осягають
Могилу Олександра Богомольця.

24 вересня 1949 р.
Харакс

ЗОЛОТА ШАБЛЯ

Павлові Тичині

Не пам'ятаю — вперше на Кузнечній
Зустрілись ми чи, може, і не там,
Та зразу речі в нас зайшли сердечні:

Перегляд строгий роблячи літам,
І зустрічам, і постатям, і діям,
Я згадую з незмінним почуттям

Той час. Довіку, знаю, не розвієм
Ми спогадів про далі весняні,
Відкриті навстіж мислям і надіям!

О, як переливалися пісні
Під Вашою гарячою рукою,
Хоч тихі, а, мов травень, голосні!

На все життя Ви узяли з собою,
Павло Григорович, пісенний дар,
Як шаблю золоту — почесну зброю.

Із уст народу перейнявши чар,
Що живить нас, немов вода цілюща,
Ви йшли вперед, як сміливий владар.

Тому ж то Вас ані гора, ні пуща
Не можуть зупинити. Не для Вас
Порожніх слів краса скороминуща.

У Харкові (чи то ж далекий час?)
Мені про Кожум'яку Ви читали,
І той вогонь у серці не погас,

Що запалав тоді, назавжди стали
На той Ви шлях, що д'горі Вас веде.
Хай іншим тихі пристані й причали

У снах ввижаються,— а Ви ніде
Легкого не шукаєте спокою.
То ж сам народ у руки Вам кладе

Народного поета чисту зброю.

*Січень, 1941 р.
Київ*

ВОЛОДИМИРОВІ СОСЮРІ

Такий я ніжний, такий тривожний.

B. Сосюра

Тривожний, ніжний друже мій,
Що зріс у Третій Роті!
Поглянь з-під променістих вій,
Розкрай юнацький усміх свій,—
Земля сіяє в злоті.

У злоті, в пурпурі земля —
І сталось лиш тепер це...
Тому й заводи, і поля,
І ясний промінь із Кремля
Поета славить серде.

Хто б міг такого не любитъ?
Нехай би й рід той вимер!
Прийшов, щоб гріть і щоб горіть
В цей світ, що радістю тремтить,
Сосюра Володимир.

1940

ОЛЕКСАНДРОВІ ДОВЖЕНКУ ДРУЖНЕ ПОСЛАНІСТ

Не раз, не два розмова в нас бувала
Про пору ту, коли ізнов орала
У вогку землю пустить рідний край,
Про час, коли від ненаситних зграй
І тінь сама розвістеться за димом.
Ще довго біль у серці ми нестимем,
Та сонце й вітер весняних степів
Тепло живлюще в груди сіячів
Без міри щедро будуть уливати,
І усміхнеться знову наша мати,
І рані заростатимуть... Той час
Веселкою стояв поперед нас,
Коли натхненно Ви пророкували,
Як знов гілля підійметься прив'яле
В садах народних, як рум'яний цвіт
Понад Дніпром звисатиме із віт
Над саму воду, паходцами повен,
Як випливуть із темних улоговин
У срібну даль процвітані човни,
І мужній гарп священої війни
В священній праці нам потроїть сили,
Жита квітучі дух розіллють милив,
Зростуть будови з попелу руїн,
І там, де проростав гіркий полин,
Гречки поплинуть молоком медовим.
Стривоженим, без краю щирим словом
Казали Ви, що маєм принести
Ми заповідь людської доброти
Туди, де ворог намагавсь розлити
Люdonénavisницькі заповіти,
Що пильний погляд і тверда рука
Ітимуть в парі у більшовика
З проникливістю, з розумінням ліній

Усіх складних, якими йти людині
Доводилось в кромішній темності,
Що над усе ми маємо в житті
Гарячу кров і творчість шанувати.
Тепер, коли святу грозу гармати
Несуть на Захід і земля стріча
Достойну смерть убивці й руйнача,—
Ви, що вливали «Ніччю перед боєм»
Ослаблим — міць, стократну міць,— героям,
Прийміть од мене прості ці слова.
Вона жива, Довженку, і жива
Зостанеться, допоки сонця-світу,
Вкраїна наша! Розп'ято і вбито
У неї не одно ясне дитя,
Але шумить, як вітер, воротя
Весни, що так лукаво в нас укралі,—
І станем ми — кріпкий і нездужалий,
Палкий юнак і сива голова,—
По лікті засукавши рукава,
До чистої, як перший сон, роботи —
Змагатися за голубі висоти,
За пломінь серця, теплоту руки,
За пlesкіт весел вздовж Дніпра-ріки,
За мрійний Київ, за блакитний Канів,
За передзвін незнаних океанів,
За мудрість мужа, за любов жони,
Братерства міць, дитячі світлі сни,
За шум Арагви, Волгу повноводу,
За спільну путь радянського народу!

27 січня 1943 р.

* * *

По полях ми з Вишнею бродили
Восени, шукаючи зайців,
І бур'ян пожовклив, посивілий
Під ногами срібно хрупостів.

Скільки доброти було в обличчі,
Скільки мудрості в очах було,
Як дивився приятелеві в вічі
Любий наш Михайлович Павло!

Ну, а вмів же бути і суворим,
І безжалільним бути Вишня міг,
Як назустріч чорним поговорам
Підіймав свій праведний батіг!

Без гучних прожив він декламацій,
А в душі поезія цвіла!
Друг людини, друг природи й праці,
Грізний ворог нечисті і зла.

9 листопада 1959 р.

МИХАЙЛОВІ СТЕЛЬМАХУ

Нехай не знає втоми та рука,
Що добре зерно в добру землю сіє,
Що зневажає чорні суховії
І щедра, як напровесні ріка!

Благословенна праця рільника,
Що оре цілину в ясній надії,
Пшеницию від полови він одвіє,
Як жив кінчиться радість пелегка.

Щасливий воїн, що во ім'я миру
Свою підносить бойову сокиру,
Во ім'я правди кривду тне з плеча!

Хвала тому, хто людям у приполі
Несе слова, подібні хлібу й солі,
І співи, гідні слави сіяча!

*17 травня 1962 р.
Київ*

ПЛАТОНОВІ ВОРОНЬКУ НА ЙОГО П'ЯТДЕСЯТИРІЧЧЯ

Рожевим світанком здаються мені
Край Чорного моря проспівані дні,
Що нас подружили, Платоне,
І Київ згадався, і синь Дніпрова,
І дружні слова, і весела трава
Весни, що у споминах тоне.

В зелених Карпатах, на схилах стрімких,
Я відгомін чув тих пісень бойових,
Що ви для бійців їх складали,
І в давній Софії, в болгарській землі,
Ім'я ваше в дружбі, в сердечнім теплі
Болгарські брати називали.

І вежі Кремлівські, і зорі Москви
Ховаєте в серці співучому ви,
І Ворскли блакитної тони.
В степах азіатських, що прагнуть води,
Добачити можна ще свіжі сліди,
Що ви залишили, Платоне.

Ви любите землю і людство, як син,
Вам рідне повітря гірських верховин
І милі вам тихі долини.
Ви греблі рвете — і будуєте гать,
Щоб друзям до друзів можливо ступать
Було у країну з країни.

Ви — завжди гарячий боєць і співець,
Достойно вінчає вас правди вінець,
Дорожчий за пишні корони.

Любіть же Вкраїну і людство любіть,
Хоч, певне, цього вас не треба і вчить...
Прийміть же від мене в хорошу цю мить
Братерський цілунок, Платоне!

28 листопада 1963 р.

ВОГНІ

Андрієві Малишку¹

Як добре, коли світиться вогонь
У хаті друга, трошки таємничий,
Віщує довгий, теплий стиск долонь
І до розмови затишної кличе!

Він гріє й бадьорить серця земні,
І думку будить, і золотить мрію.
За вірш про вогник у моїм вікні
Я дякую сердечно Вам, Андрію.

Згадали дорогі Ви імена
Тих, що пішли від нас, пішли навіки...
Хай загадка ця, поважна і смутна,
Квітчає рястом діло їх велике!

Повіки хай живе в серцях людських
Амвросій Бучма, славний між чудових,
Що найживішим був серед живих —
На сцені, в дружбі, у сім'ї, на ловах!

Нехай цвітуть у пам'яті людській
Співучий Шпорта з добрими очима,
Яновського музичний буревій
І Копиленка пристрасть невтолима!

Утрат нам не уникнути в житті,
Буває серце тugoю повите,—
Та ми живемо в дружньому гурті,
І нас, мовляв, водою не розлити!

Коли вечірній напливе туман,
Чудесно під притищену розмову

¹ Відповідь на вірш А. Малишка «Вогник».— Ред.

З Нагнибідою ладити таган
На юшку — певне, з власного улову!

Чудесно, коли дрова затріщать,
По іскрі іскра полетить червона,
Платона Майбороду обійнять
І пригорнути Воронька Платона!

Як весело, як молодо шумить
Під берестом чи дубом віковічним,
Стемнілу оживляючи блакить,
Вогонь рибальський разом з поетичним!

О, скільки дружніх на землі вогнів! —
І в цьому радість, і моя, і Ваша...
Скажімо, світло те, що засвітив
У Ленінграді нам Прокоф'єв Саша!

Не раз ми слухали при свіtlі tіm
Ту ладозьку грайливу скоромовку,
Що перебором срібним та живим
Розвеселила б серце навіть вовку.

Не раз нас голос братній заклика
До Бровчиной вирядитись хати,
Заглянути на вогник Маршака,
На Тихонова світло завітати.

Огні нас кличуть, друже, звідусіль,
Обійми всюди нас чекають щирі —
І там, де супокійний Янка Бриль,
І там, де запальний Зар'ян Наїрі.

Задумливої, тихої пори,
Коли гаї в молочному тумані,
Сіяють нам мінгрельські вечори,
Що розцвітив зірками Чіковані.

А втім, не тільки світу, що в вікні
В отого там чи в іншого поета!
Скрізь на землі є приязні вогні,
Така вже нам відпущена планета!

По Вінниччині мандрували ми —
Пригадуєте? — літніми шляхами.

З якими там стрічалися людьми,
Буряководами й садівниками!

Пригадуєте коропиний став
У Сосонці, у зелені долини?
Пригадуєте радоші хлопчини,
Що коропа «такенного» впіймав?

Коли ступав малюк той до порога —
Який вогонь в очах тоді горів
У найгордішої із матерів:
«Яке мале! Погляньте лиш на нього!»

А це ж йому подарували Ви
Гачок «щасливий» і «сатурн»¹ зелений!
Ну, а зловив він рибу поруч мене,
З помогою дрібненької «братви»...

Напевно, ѿ нас той хлопець пам'ятає,—
За роки ці великий, мабуть, зріс!
Нехай йому щастить усюди ѿ скрізь!
(В запасі рими кращої немає.)

Мене той спомин завжди хвилював
І зігрівав мені щоразу душу,—
Як з неграми співали Ви «Катюшу»,
Оту, що Ісаковський написав.

Прийміть братерську відповідь, Андрію,
В погожій прочитайте тишині!
Вам тисну руку міцно, як умію...
Прекрасно, що на світі є вогні!

*9 травня 1959 року — того дня,
коли я слухав у лісі зозулю і —
вперше цієї весни — горлицю таолов'я.*

¹ «Сатурн» — назва рибальської певного гатунку «лески». (Назва «волосінь», що дається в наших словниках, — явний архаїзм.) — М. Р.

АНДРІЄВІ МАЛИШКУ В ПОЛУДЕНЬ ЙОГО ВІКУ

У яблуневому цвіту
Зоря вечірня грала,
Мережку ясно-золоту
На землю закидала,

Лягали смуги голубі
На пагорби рожеві,
У тихій радості-журбі
Вклонявся вечір дневі —

І огортала ніжна тінь
Поволі, а не зразу
Славетне селище Ірпінь —
Письменницьку оазу.

І в світлім присмерку прийшли
Ви до моєї хати,
І зопит віршів принесли,
Щоб, звісно, почитати.

Були ми вдвох на всій землі,
Та поруч виникали
Великі люди і малі,
Що Ви про них писали.

Тривога й щастя, біль і гнів,
І усміхи, й печалі,—
Мов сотні райдужних човнів
На синьому причалі.

Читали Ви, і слухав я,
А навкруги — єдина,
Велика дихала сім'я,
Що зветься Україна.

Вона освітлювала шлях
Вечірніми вогнями,
Вона була у всіх зірках,
Що сходили над нами.

І воду рідних рік черкав
Ваш спів, мій друже славний,
Неначе чарівний рукав
Княгині Ярославни,

І залітав у далечінь,
За гори і долини,
До всіх племен і поколінь,
До людства й до людини...

І ніч, як пісня, пропливла
Над садом яблуневим,
І ранок Вашого чола
Торкнувсь вогнем рожевим,

І підійшли ми до вікна,
Розкритого, мов крила,
І обнялись, і нам весна
Д о б р и д е н ь продзвеніла.

Хіба можливо це забути?
Та добре розумію,
Що яблуні нові цвітуть
У серці в Вас, Андрію,

Новий світанок проплива
На кораблях багряних
І книга пишеться нова
Для читачів незнаних,—

Але обійми знову Вам
Сьогодні я розкрию,
З новим вітаючи життям,
З новим життям, Андрію!

5 листопада 1962 р.
Київ

АНДРІЄВІ МАЛИШКУ

Прочитавши третій цикл «Дороги під яворами»

Мій побратиме! Інколи пейзажем
Ми про людину найточніше скажем,
І відгук пісні із лугів рясних
Нам часом глибше від глибоких книг.

Всю душу розкриває — до останку!
Ви паходці романівського ранку
Мені прислали, як сердечний дар,
Як сонце, чудом вирване із хмар.

І ось у мене в хаті задрижали
Прозорих бджіл заквітчані цимбали,
І рідний встав понад полями пил,
І в сплесках риби, в передзвоні крил
Мої воскресли спомини і літа.

Зо мною друг — і знов душа розкрита
На чисте все, на світле, на живе,
І надо мною голубінь пливе,
Де дівчина під вербами рясними
Ваш «Рушничок» завісила незримий.

Зо мною люди — ті, з якими ріс,
Яким я серце все своє приніс,
Зо мною Вишня, ніжністю багатий,
І ваша добра, ваша мудра мати,
І ті сільські старанні трубачі,

Що нас вітали піснею вночі,
Коли я плакав, а Козак сміявся,

То плач із сміхом у любов зливався,
Бо все любов'ю в ніч оту було¹.

Спасибі Вам — за ласку, за тепло!

9 червня 1964 р.

¹ Сергія Козака, що теж був із нами в Романівці, розсмішила своєрідна гармонія, в яку одягли сільські музиканти-самоуки «Рушничок» Майбороди і Малишка,— але й він, звичайно, був зворушений цією імпровізацією.— M. P.

ДОМИК У ТУЛЬЧИНІ

В зелено-білім Тульчині,
Як гість минулого століття,
Будинок в щедрій тишині
Просвічує крізь верховіття.

Підперли ганочок старий
Дбайливо білені колони,
І сонце вранішнє червоне
Їх орожевлює згори.

Дитячі голоси на схилах
Дзвенять тут, як пташиний спів:
Радянських діти це бійців,
Хоробрих смертю опочилих.

В кімнаті скромній, де колись
Тасмні збори відбувались,
Ляльки й ведмедики зійшлись
І малюки розташувались.

Росте їх сила молода
Тут, під наметом кучерявим,—
І поглядом на них ласкавим
Полковник Пестель погляда.

*26 вересня 1949 р.
Харакс*

ПУШКІН

В младенчестве моем она
меня любила...

Пушкин

Ще за дитячих літ він був для серця милий.
Як невідстояні чуття в душі бродили,
Як у півтемряві хиталися думки,—
Ласкавим приторком ласкавої руки
Він одсвіжав чоло і тихомирив муки.
Він ліру брав. Текли з-під пальців віщи звуки,—
І я несміливо підспівував йому.
Цей спомин дорогий — в могилу я візьму.

1937

ІЗ ВІРШІВ ПРО ПУШКІНА

Нет, весь я не умру.

A. С. Пушкін

Олов'яний погляд Миколая,
І Данте斯 у профіль і en face...
Друг корить — як завжди, ворог ласе,
І минає, і спливав час.

На балу кокетлива Мадонна
В'ється безрозумна, як мотиль,
А земля така навколо сонна,
А такий у серці темний біль!

Що там щастя — хоч спокою б клапоть,
Хатка і піщаний косогір,
Де жандармська не одягне лапа
В пізній камер-юнкерський мундир.

Рідні книги в синьому сап'яні,
Тихий згад шумних літейських літ,
Воркітливий, сивий голос няні,—.
Та невже це тільки тінь і слід?

Тінь і слід — і дружба, і кохання,
І вигнання, й пориви, і сни?
Ta невже було це дожидання
Зовсім неможливої весни?

Hi! Рука не випускала вперто
Вірного невтомного пера,
І, як час йому прийшов умерти,
Сам він знов, що весь — не умирає.

[1937]

ПУШКІН

Коли на мене находить часом сум
і, стомлений, я хочу нагородити
себе особливою втіхою, я зачиняю
двері свого приміщення, лягаю
і починаю читати Пушкіна...

Із щоденника Єгіше Чаренца

З ким не бувас так, натхнений вірменине,
Що в смутку тихий час, у розпачу години,
Коли знемігся дух, як зборканий орел,
Ми припадаємо до пушкінських джерел!

Іх чиста простота і мудрість їх глибока
У передсмертний час животворили Блока,
Але і в радості, і в бої трудовім
Серця підносить він і веселить усім,

Забувши в наші дні, як вимовлялось «пане»,
По йменню й батькові зовуть його селяни
В селі Михайлівськім, де Сороті-ріки,
Як за Онегіна, виблискують струмки.

«Здоров будь, Пушкін мій, землі орган
можучий!» —
Сказав Тичина наш, по берегу ідучи,
І моря Чорного розспівані вали
Для вікопомності слова ці зберегли.

Серед поетів він найбільших — найрідніший,
Він з нами у труді — буде, сіє, пише,
І з нашим генієм уранці, на зорі,
Він на Тарасовій стрічається горі.

3 лютого 1962 р.
Київ

ЛЕРМОНТОВ

Був офіцер із поглядом тяжким,
Поет, бретер, співець, жива людина, --
І враз Росія плаче вся над ним.
Над тілом сина!

Вмер на дуелі, як і Пушкін вмер,
Вмер бунтарем, як побратим Тараса, --
Ти наш! Ти друг! Ти завжди і тепер
Поезії всесвітньої окраса.

1939

СМЕРТЬ ГОГОЛЯ

Хрипіла польова Росія
У Миколаєвих руках,—
А хворий друг отця Матвія
Шептав про потойбічний жах.

Загострювався ніс восковий,
Чорніли кола круг орбіт,—
А плюшкіни і хлестакови
Сквернили поцейбічний світ,

Радіючи, що сам своєго
Він безуму не поміча,
Що зрікся він свого страшного,
Свого убивчого бича.

І де від Пушкіна до нього
Стелилась сонячна тропа,—
Хитала головою строго
Тінь божевільного попа.

І шлях один йому відкритий
Здавався в темній далині:
Себе й дітей своїх спалити
На фанатичному огні.

І мертві душі насміхали
З бессмертного, що умирав,
Як другу, очі закривали,
Щоб їх востаннє не пізнав.

І над пишнотою сумною
Його убогої труни
Вони зловісною юрбою
Літали, ніби кажани.

1934

ЯСНА ПОЛЯНА

Так віриш: ці берези та ялини
У пам'яті безмовній зберегли
Його ходу і погляд яструбиний

З-під сивих брів. Ці тіні, що лягли
Мережкою вздовж давньої алеї,
Цей вогкий подих лісової мли,

Ця пташка, що з гущавини своєї
Дзвенить одноманітно, як струна,
А інша десь ладнається до неї,

Ця строга, довга, чиста тишина,—
Всё повне ним... Яка жила людина,
Творила як, як мучилася вона!

В спокої цім — тривога безупинна
Своїм кривавим тріпала крилом,
У протирічях билася мисль єдина.

З одкритим завжди він ішов чолом
І хоч не раз в густі заходив хащі,
Юродствуючи й клянучись Христом,

Хоч проклинав, як марні та пропащі
Дні мужності, коли «Война и мир»
Родилася в кімнаті немудрящій,—

Яка глибінь, який безмежний шир,
Як розкриялися народні сили
В тих образах, що в свій всевладний вир

Серця і покоління захопили!
Мовчать дерева, не дрижить трава,
В спокої найпростішої могили

Його зелена паличка жива! ¹

19 жовтня 1954 р.

¹ Льва Толстого, по його заповіту, **поховали** в тому місці толстовського парку, де закопав у дитинстві улюблений брат великого письменника, Ніколенка, «зелену паличку», що нібито ховає в собі таємницю людського щастя. Могила великого письменника вражає надзвичайною простотою.— *M. P.*

ВОЛОДИМИР КОРОЛЕНКО

Його я бачив тільки раз в житті —
У Києві, в професорській квартирі.
З-під брів навислих очі грали щирі,
В них іскри миготіли золоті.

У скромності й великій простоті
Оповідав про «статського» він звіра,
Що на догоду катові в порфири
Розп'яв дітей полтавських на хресті¹.

Я слів його не можу повторити,
Але й забути їх не можу, ні!
Вони в душі, немов засохлі квіти.

То ж він сказав у найчорніші дні,
Доріг сибірських порохом укритий:
«А все-таки поперед нас огні!»

1940

¹ Мова йде про криваву розправу над повсталими селянами в Сорочинцях, яку вчинив 1905 р. статський советник Філонов.— M. P.

ГОРЬКИЙ І КОЦЮБИНСЬКИЙ

Два серця трепетні, високі два уми —
Широковітій дуб і ясен тонколистий —
Не слави марної, не ситої користі
Вони, страждаючи, шукали між людьми.

Многонародної годованці тюрми,
Вони вели серця в життя нове і чисте;
Не схожі в них слова і не однакі хисти,
Але однакова відраза в них до тьми.

Один з них не дожив до сонця й дня нового,
Упав, зневажений, па крем'яну дорогу,
А другий світочем для Всесвіту згорів.

Та у серцях людських живуть вони обое,
Як символ щирості і мудрості живої,
Як друзів радоші, як пострах ворогів.

Остаточна редакція 1960 р.

ГОРЬКИЙ

Он между нами жил...

А. С. Пушкин

Він жив між нас, найкращий серед нас.
Серед людей, у кого зброя — слово,
Глибоким зором просторінь і час
Він прозирав, немов стрілець діброву.

Який прекрасний вечір він зустрів,
Пройшовши день тяжкий і многотрудний!
Навколо в міліонах голосів
Союз республік молодих громів,
Як перемоги марш багатолюдний.

Він знов, що частка і його труда
У наших смілих, огняних будовах,
Його душа, до смерті молода,
Цвіла в книжках — у квітах пурпурowych.

Йому хотілось мати сотні рук —
І наші руки кликав він до праці,
І в кожнім словічувсь єдиний звук,
Єдине гасло і пароль: змагаться!

Була його дорога пелегка,
Але по правді він пішався нею...
Він стяг письменника-більшовика,
Як сонце, піс над рідною землею.

[1937]

МАЯКОВСЬКИЙ

Його ході розмаисто-широкій
І розмах слів його відповідав;
У весь він був — як весняний неспокій,
Як весняні потоки буйних трав.

Високому відповідали зросту
Високого напруження діла,
І з тимчасових, ніби, «Вікон Роста»
Століття грядущих далечінь росла.

Він ненавидів, бо умів любити,
Як мало хто уміє з нас любить,
Він зневажав усе гладке і сите,
Бо в серці мав незмірну ненасить.

Його рядки, немов бичі свистючі,
Пекли й разили, щоб навік збороть,
Проти ворожої ставав він тучі,
Бо знов, що клас і він — єдина плоть.

Коли тепер несуть радіограми
З-за океану злісну клевету,—
Ми знаємо, що Маяковський з нами
За нашу мирну бореться мету.

І недарма в країнах зарубіжних,
Де наші друзі і брати живуть,
Без марних слів і компліментів ніжних
Його поети вчителем зовуть.

Він був і є, він є і завжди буде,
Він з нами на риштованнях будов.
Як вітер, увіходять в наші груди
Його ненависть і його любов.

1950

ШОЛОХОВ

Оманливою простотою
Він не купує читачів.
Життя для нього — поле бою
Двох сил, світоглядів, світів.

Одним керуючись законом,
Писав він книгу вогняну
Про бурі, що над тихим Доном
Гриміли, несучи весну.

Закон той — правда непоборна,
Тверда і світла, як алмаз,
Закон той — сила чудотворна:
Народу й Партії наказ.

Життя він сам глибоко звідав,
Високих сповнений надій.
Тому живий його Давидов
У людській складності своїй.

Я від душі його вітаю
У повнім розквіті весни
І жду нового урожаю
Від підняткої ціліни.

[1955]

ЯНКА КУПАЛА

Хто зінав його — ніколи не забуде
Очей його людської теплоти;
Він рицар був високої мети,
Він ворог був лукавства і облуди.

Він мови білоруської гравив
Ясний алмаз любовно і дбайливо,
Братам-народам появивши диво
Так, як Шевченко наш колись явив.

Він нас учив найглибше поважати
Святиню роботящеї руки,—
І увійшов наш Янка у віки,
Як образ Білорусії крилатий.

*28 січня 1947 р.
Москва*

ЯКУБ КОЛАС

Я мало з ним стрічався у житті,
Та кожну зустріч уважав я святом.
Він другом був, у вірності завзятим,
Тичини, Чіковані, Лахуті.

В суворо-добродушній простоті,
Скупим слово, на думки багатим
Він жив. Колись мене назвав він братом,
І слово це — як зірка у путі.

Востаннє до його зайшов я дому,
Щоб стиснути руку другові старому.
«Поїхав він до въоски, по гриби», —

Сказала з усміхом його невістка...
А в Києві мене догнала звістка,
Що вмер поет народу й боротьби.

*8 липня 1958 р.
Київ*

ШОТА РУСТАВЕЛІ

Там, де тіняві долини, де снігами вкриті скелі,
Скрізь, де квітне сад радянський, взеленяючи пустелі,
В кожній хаті робітничій, в хліборобовій оселі,
Скрізь, де серце людське б'ється, славте месха

Руставелі.

Про любов його поема і про біль любовних ран,
Про любов, яка людину забирає в піжний бран,
Про звитяжця Таріеля і закохану Нестан,
Про високу, горду мужність і зненависть до оман.

У віках, неначе в морі, відкладаються перлини,
Перли мудрості ясної, що повік ніде не згине,
Що із уст в уста літає від людини до людини:
Нею Шота Руставелі нас вражає щохвилини.

«Хто бере — усе той тратить, хто дає — усе придбав».
Чи не він, поет, це слово для нащадків проказав?
І така його поема, ніби щедрості рукав,
Що широко розсипає сотні сот квіток і трав.

Живемо в країні вольній, в праці квітнемо веселій,
Де нема палаців панських, де нема чернечих келій,
Де душа живе єдина в українців і в мінгрелів,
І поети всіх народів славлять месха Руставелі!

21 грудня 1937 р.

ДАВИД ГУРАМІШВІЛІ

Там, де зубівські дівчата
Сходять вранці до води,
Де блукає тінь невтомна
Мандрівця Сковороди,
Звідкіля у світ безмежний
Гоголя ідуть сліди,—

В тій землі поліг на схилі
Многострадних літ своїх
Той, хто нам Давітіані
Залишити в спадок міг,
Хто проніс велике серце
Крізь пекучу тьму доріг.

Долю Грузії своєї
Оспівав великий син;
Як утік він із полону,
Як блукав голодний він,—
Врятував його російський
Гостелюбний селянин.

Так і Грузію в годину
Лиховісної грози,
Як хиталися непевні
Історичні терези,
Врятував народ російський
Від неволі, від сліози.

Воїн і поет грузинський
Ненаситний розум мав,
Він не тільки мудрі вірші
В'яззю мудрою писав —
Добрим людям на потребу
Млин новітній малював.

В Зубівці красуню-жінку
Раз колись побачив віц,
Уклонився їй доземно,
Ніби сонцю Тінатін,
І словами обезсмертив,
Що гучні, неначе дзвін.

Українська пісня може
Кожне серце полонить,
В ній поетові сіяла
Карталінії блакить,
І зозуля наша сива
В пісні Грузії летить.

Наше братство розбратати —
Сил таких нема ніде!
На грузинову могилу
Українка цвіт кладе,
Всю сім'ю, велику й вольну,
Сонце Партиї веде.

Серпень, 1952 р.

ІЗ ЦИКЛУ «В АЗЕРБАЙДЖАНІ»

НІЗАМІ¹

На грані двох епох Петrarка й Данта колись
Прорвали мертвий круг застиглої латині,
І мови рідної потоки полились
В даль італійської долини.

Так мудрий Нізамі крилом прорвав хотів
Ті пута золоті, що спів його скували,
Щоб по-братерському озватись до братів,
Та час і шах йому на перешкоді стали.

Але настали дні щасливих поколінь,
І вільний він тепер, азербайджанський геній...
Так лебідь, як весна веслом розплеще синь,
До рідних лине вод через луги зелені.

1939

¹ Великий азербайджанський поет Нізамі Ганджеві (1141—1203) через умови часу писав не рідною, а фарсидською мовою. З початку поеми «Лейлі і Меджнун» видно, як рівнявся він писати по-азербайджанськи і як тому на перешкоді стала воля шаха. Є підстави думати, що деякі свої твори (які пе дійшли до нас) він писав усе-таки свою мовою.— M. P.

АДАМУ МІЦКЕВИЧУ

Ти не як пам'ятник над нами
У голубій височині,—
Ти з нами поруч, наш Адаме,
Ідеш в безсмертні наші дні.
Ти з Олександром, ти з Тарасом
Дивився мудро в даль віків,—
Тому не поржавіє з часом
Ваш вічний вайделотський спів.
Ти не лише всесвітній подив,
Не тільки слава ти із слав,—
Це ж ти «Трибуною народів»
Серця народні потрясав.
І в час, коли земної кулі
Одна єднається сім'я,
Лунає у всесвітнім гулі
Твоє, Міцкевичу, ім'я.

[1950]

БЕТХОВЕН

Д. Балацькому

Коли глухого генія музики
Уже людські не досягали крики,
Коли він чув лиш бунт німих стихій
І з них, у пінній пристрасті своїй,
Складав гармонії, щоб сам не чути,—
Настигла смерть. Відомий і забутій,
Прославлений, осміянний, владар
І раб — він умирав. Сувої хмар
Заслали небо. Потемніла далеч.
Ішла гроза. Думки, як чорна галич,
Назустріч ночі креслили круги.
Враз — повен невтоленної жаги —
Він стрепенувсь, орел, ще не добитий.
Він чув, він ч у в! — Ах, землю розтрощити,
Створити землю, дати радість їм,
Синам землі! — Він чув, як темний грім
Перекотився під німим склепінням.
Охоплений нових падій тремтінням —
А смерть уже на чоло клала знак,—
Він небу, гордий, показав кулак.
Бетховене! Той жест руки худої
Страшніший від симфонії страшної!

*1932 р.
Ostep*

ШОПЕН

Шопена вальс... Ну хто не грав його
І хто не слухав? На чиїх устах
Не виникала усмішка примхлива,
В чиїх очах не заблищала іскра
Напівкохання чи напівжурби
Від звуків тих кокетно-своєвільних,
Сумних, як вечір золотого дня,
Жагучих, як нескінчений цілунок?

Шопена вальс, пробреньканий невміло
На піаніно, що, мовляв поет,
У неладі «достигло идеала»,
О! даль яку він срібну відслонив
Мені в цей час вечірньої утоми,
Коли шукає злагідніле серце
Ласкавих ліній і негострих фарб,
А десь ховає і жагу, і пристрасті,
І мрію, й силу, як земля ховає
Непереборні парості трави...

В сніги, у сиву сніжну невідомість,
Мережапі, оздобні липуть сани,
І в них, як сонце, блиснув із-під вій
Лукавий чи журливий — хто вгадає? —
Гарячий чи холодний — хто збагне? —
Останній, може, може, перший усміх.

Це щастя! Щастя! Руки простягаю —
Б'є сніг із-під холодних копитів,
Метнулось гайвороння край дороги —
І простяглася цустина павкруги.
Сідлати коня! Гей, у погоню швидше!
Це щастя! Щастя! Я приліг до гриви,
Я втис у теплі боки остроги —
І знову бачу те лице, що ледве

Із хутра виглядас... Що мені?
Невже то сльози па її очах?
То сльози радості — хто теє скаже?
То сльози смутку — хто те розгада?

А вечір палить вікна незнайомі,
А синя хмара жаром пройнялася,
А синій ліс просвічує огнем,
А вітер віти клонить і співає
Мені в ушах... Це щастя! Це любов!
Це безнадія!

Пане Фредеріку,
Я знаю, що ні вітру, ні саней,
Ані коня немає в вашім вальсі,
Що все це — тільки вигадка моя.
Проте... Нехай вам Польща чи Жорж Занд —
Коханки дві, одпаково жорстокі! —
Навіяли той ніжний вихор звуків,—
Ну й що ж по тому? А сьогодні я
Люблю свій сон і вас люблю за нього,
Примхливий худорлявий музиканте...

1934

БЕДРЖІХ СМЕТАНА

Родивсь, як Моцарт,— з музикою в серці
І в пальцях, ще з дитинства послухняних.
Іще хлоп'ятком бувши, чаравав
Пражан вибагливих своєю грою,
А виріс — і почав їх надаряти,
Одважний учень сміливих майстрів,
Натхнення невисипущого дарами,
Перлинами, що виростило море
Труда й шукань, бурхливих, як душа.
Мов парості трави неподоланні,
Що пробивають невблаганий брук,
Рвучись на голос сонця з-під землі,
Мелодії крізь дику тьму неволі
До волі рвались — і країні рідній
Весни нової велич провіщали,
Високу правду — Гусовій землі.

О, скільки сміху, скільки іскрометних,
Кипучих поривів, яке бряжчання
Мечів, що празька підняла голота
На тиранію й кривду! Як любились
І ненавиділи, оживши в нотах,
Його герой! Як пісні його
По-чеському до чехів говорили! —
І враз — в ушах страшний почувся розлад,
А потім — лиш в одному задзвенів
Пронизливий, набридливий акорд,
І нікуди втекти було від нього,
І мучив він, неначе привид смерті,
Мов каяття безумне без покути,
Мов злочин, від якого не втекти.
А потім — тиша чорна залягла,
І жоден звук стозвукової землі
Не міг крізь неї променем пробитись.

Він знат, що вже довіку не почус
Ні слова, ані пісні, ні жіночих,
Ані пташиних голосів. Він знат,
Що межи ним і світом піднялася
Стіна залізна. Та в душі жила
Весна непереборна й неув'ядна,
І він для інших, не для себе, клав
Її на сніг безмовного паперу,
Як мак, дрібними нотними значками,
Щоб ожили у флейтах і смичках
І для людей в гармонії гарячій
Заговорили Влтави рокотанням,
Лісами чеськими загомоніли,
Полями й луками, де праця й свято,
Сівба й любов, жнива і полювання
Сплелися у веселчастий вінок,
Щоб піднести над світом, вище хмар,
Грядущу велич рідної землі...
Родивсь, як Моцарт, мучивсь, як Бетховен,—
І вмер, щоб жити у людських серцях,
Як чесний геній чеського народу.

18 травня 1946 р.

Прага

ЛЮДЯМ І НАРОДАМ

*Земні народи, люди, племена,
До вас я руки й серце простягаю.
Є сотні мов, а правда лиш одна
На всій землі, від краю і до краю.*

*Мільйони уст, очей, садів, будов,
Пейзажів, тонів, запахів і ліній,
Але одна у світі є любов,
Єдине сонце у небесній сині.*

*Народи, люди, племена, брати,
З усіх широт і всіх довгот сусіди!
Від нашої єдиної мети
Ворожим силам заховатись ніде.*

*Мета ця — мир, погожий день, весна,
Мета ця — правда в світловому уборі,
Дітей у школі пісня голосна,
В глибоких шахтах — понадхмарні зорі.*

*Збратає нас труд, що творить чудеса,
Здружила мисль, що всесвіт проникає,
І пісні звук, і статуї краса,
І літ ракет космічних у безкрай.*

*Хай славиться незрадний стиск долонь,
Хай здійснюються неосяжні мрії!
Хай вічний прометеївський вогонь
Усі серця окрилює і гріє!*

*7 лютого 1962 р.
Москва*

ЗМІСТ

Драч Іван. Світло Максима Рильського	5
--	---

ВІТЧИЗНО, ГОРДІ МИ ТОВОЮ

«Лягла зима. Завіяло дороги...»	11
Косовиця (1—2)	12
До річниці смерті В. І. Леніна	16
«Збирають свіtlі, золоті меди...»	17
Труд	18
Труди і дні	19
Великий Жовтень	20
Новий хліб	22
«Епоху, де б душою відпочить...»	23
Триптих	24
«Яскраві барви, повні тоні!..»	26
До мети!	27
Засівна пісня	28
«Знак Терезів — доби нової знак...»	29
Ленін	30
Будова	31
Мандрівка (1—3)	32

Із циклу «Золоті ворота»

Я і Київ	34
Золоті ворота	36
Казка	38
Слава	39
На буряках	40
На березі	42
Ткалі	43
Журавлі	44
Моя Батьківщина	47
Народам Радянської землі	48
Жовтневий Київ	49
Новорічний сонет	50

Україні	51
Вогонь, залізо і свинець	52
Москва	53
Слово про рідну матір	54
Світова зоря	57
Я — син Країни Рад	58
Портрет Леніна	59
Мов село	60
Чаша дружби	61
Сталінград	63
Моєму краєві	64
Києву	65
Ленінград	66
Каневу	68
Воїнові	69
Лист до рідного краю (<i>Із закордонної подорожі</i>)	71
Кімната Леніна у Празі	74
Пісня-думка	75
Незабутнє	77
Мости	78
За мир	81
Урожай	82
Друзям у всьому світі	83
Дружба народів	84
Чуваським вишивальницям	85
Слава російському народові	86
Партія	87
Художник	88
Вітчизні	90
Чайка над Кремлем	92
Нам разом радісно іти	93
Українському народові	94
Болгарії	95
Грузія	96
Партії	98
Спасибі	100
Сосничанам	101
Підйомні крані	102
Подвиг	103
Два сонети	104
Народові-сіячеві	105
Слава людині	106

ЛЮДСЬКА ДУША ТИСЯЧОЗВУКА

На білих островах	109
Шлях	113
«Гей, удармо в струни, браття...»	114
«Слава тим, хто прагне волі...»	115
«Забула про мене давно ти...»	116
«На білу гречку впали роси...»	117
«Яблука доспіли, яблука червоні!...»	118
«Як солодко в північній тиштині...»	120
«Люби природу не як символ...»	121
«Я жду од тебе слова...»	122
«Коли на могилі моїй...»	123
«Весною ми їздили в поле...»	124
«Спинилось літо на порозі...»	125
«Поле чорніє. Проходять хмари...»	126
«Трістан коня сідлає...»	127
«Я молодий і чистий...»	128
«Ще ластівки не прилетіли...»	129
«Запахла осінь в'ялим тютюном...»	130
«Тріпоче сокір, сріблом потемнілим...»	132
«Од голосу паштить і віс...»	133
«Коли дзвенять черешні...»	134
«Свіжа зелень розгойдалась...»	135
«Вже червоніють помідори...»	136
«Студений вітер б'є в холодні вікна...»	138
Дитинство	139
«В суботу грає море, і дельфіни...»	140
Опівдні	141
«Осінній холодок над спраглою землею...»	142
Людськість	143
«Ластівки літають, бо літається...»	144
Взабрід	145
Пам'ятник	146
«Шумлять за вікном деревá...»	147
Декларація обов'язків поета й громадяніна	148
Прометей	151
Дружині	152
Чотири вірші	153
 Із циклу «Добшова трилогія»	
«Поете! Слухай заповіти...»	159
Чорний дрозд мене не боїться	160
Лист до загубленої адресатки	161

Із циклу «Море і словов'ї»

День двадцять восьмий (1—2)	164
Тіням давніх друзів	165
Свиснув Овлур за рікою...	166
Шафа	167
«Восени прилітають невідомі птиці...»	169
Мистецтво перекладу	170
Медитація	171
«Ніколи я не знав, що так люблю...»	172
Вербова гілка	173
Сонет про словник	174
Ліс	175
Пісні	176
«Коли тривоги життєвої...»	178
Розмова з другом	179
Шпаки	180
Перед грозою	181
Приморозок	182
Порада	183
Троянди й виноград	184
Ознаки весні	186
Мова	187
Черемшина після дощу	188
Коли копають картоплю...	190

Із «Книги про Францію»

Солов'ям України	192
Адріатика	192
Місто революцій	193

Із циклу «Ріо-де-Жанейро»

«У темряві густій, тяжкій і рівній...»	195
«Кому повім печаль мою...»	195
«Благословен, хто вигадав маяк...»	196
Рідна мова	197
«Ніч, і вітер віти рве вербові...»	199
«Почорніли заводі в озерах...»	200
Діалог, навіянний дискусією про мистецтво в «Ком- сомольській правді»	201
Ліс, повитий срібноперим димом...	202
Як не любити...	203
Поетичне мистецтво	204
Слава пісням	205

Зимові записи (1—4)

1. «Буває часом болячє...»	207
2. «Пахне снігом, сіном, кінським потом...»	207
3. «Вони між нами ходять — і на зборах...»	209
4. «Сліди маленьких піг на вогкому снігу...»	210

Сербські пісні	211
Туга за молодістю	213

Тасмниця осіннього листя (I—VI)

«Нехай ботаніки розв'язують питання...»	215
I. Останні троянди	215
II. Дощик	216
III. Невгамовне серце	217
IV. Що я ненавиджу і що я люблю	217
V. Богні в рідному місті	218
VI. Кленові листки	219

Промінь	221
Багряний вечір догорів...	222

СУЗІР'Я ЮНОСТІ ЦВІТЕ

«У присмерку осінньої алеї...»	225
Діти	226
Мати говорить	227
«Ми збирали з сином на землі каштани...»	228
Грибок	229
Про Ілліча і дівчинку	230
Пісня про радянську школу	231
Колискова	232
Дитина	234
Синові	235
Лист до молодих виборців	236
В сільмагу	238
Хлопчик	240
Комсомол	244
Нащадок	245
«Радянські діти, вам привіт...»	246
Портрет Володі Ульяпова	247
Школлярці	248
Тихо	249
Чорні зорі. Дитячий садок у вірменському колгоспі	250
«Огорнула темрява кімнату...»	251
Як ідеш ти...	252

І ВСЕНАРОДНА ШАНА ТА ЛЮБОВ

Пам'ятник Богдана	255
Іванів гай	258
Пам'яті Шевченка	260
Дружба	262
Зустріч у Нижньому	264
Він у Києві	266
Пророк зорі	268
Федъкович співає	269
Франко	270
Коцюбинський	271
Чернігівські сонети (1–6)	272
Леся Українка	275
На відкриття музею Лесі Українки	276
Микола Лисенко	278
Пам'яті Марка Лукича Кропивницького	279
Марія Заньковельська	280
Саксаганський	282
Амвросієві Бучмі	284
 Т р и п т и х про кобзарів (1–3)	
1. Любов Вересая	285
2. Кравченко у Короленка	286
3. Єгор Мовчан у Параски Амбросій	288
 Левкові Ревуцькому	
Іванові Козловському	292
Материне благословення	293
Золота шабля	294
Володимирові Сосюрі	296
Олександрові Довженку дружнє посланіє	298
«По полях ми з Вишнею бродили...»	299
Михайліві Стельмаху	301
Платонові Вороњку на його п'ятдесятиріччя	302
Вогні	303
Андрієві Малишку в полуцені його віку	304
Андрієві Малишку. Прочитавши третій цикл «Дороги під яворами»	307
Домик у Тульчині	309
Пушкін	311
Із віршів про Пушкіна	312
Пушкін	313
Лермонтов	314
Смерть Гоголя	315
Ясна Поляна	316
	317

Володимир Короленко	319
Горький і Коцюбинський	320
Горький	321
Маяковський	322
Шолохов	323
Янка Купала	324
Якуб Колас	325
Шота Руставелі	326
Давид Гурамішвілі	327
 Із циклу «В А з е р б а й д ж а п і»	
Нізамі	329
Адаму Міцкевичу	330
Бетховен	331
Шопен	332
Бедржіх Сметана	334
Людям і народам	336

МАКСИМ ФАДЕЕВИЧ РЫЛЬСКИЙ

Яблоки поспели, красные поспели!..

Стихотворения

(На украинском языке)

Для среднего и старшего
школьного возраста

Составление
Ивана Александровича Ильинко

Предисловие
Ивана Федоровича Драча

Иллюстрации
Николая Ивановича Стратилата

Киев «Веселка»

Редактор *I. T. Бойко*
Художний редактор *B. Ю. Тернавський*
Техничний редактор *Ф. Н. Резник*
Коректори *L. B. Островська, L. K. Скрипченко*

Інформ. бланк № 4235

Здано на виробництво 23.12.85. Підписано до друку 14.03.86.

Формат 84×100/12. Папір тифдручний № 1.

Гарнітура звич. нова. Друк високий. Умовн. друк. арк. 16,77.
Умовн. фарб.-відб. 18,625. Обл.-вид. арк. 12,27. Тираж 40 000 пр.
Зам. 5—400. Ціна 95 к.

Ордена Дружби народів видавництво «Веселка»,
252050, Київ-50, Мельникова, 63.

Книжкова фабрика «Жовтень»,
252053, Київ-53, Артема, 25.

Рильський М. Т.

P95 Яблука доспіли, яблука червоні!..: Поезії: Для серед. та ст. шк. віку / [Упоряд. І. О. Ільєнка; Передм. І. Ф. Драча]; Іл. М. І. Стратілата.— К.: Веселка, 1986.— 343 с.; іл.

У збірці поезій М. Т. Рильського (1895—1964), видатного українського радянського поета, перекладача, публіциста, членного, громадського діяча, лауреата Ленінської і Державної премій СРСР, ніби сконцентровані глибокі роздуми про життя і любов до Батьківщини, про людину нового соціалістичного суспільства, про роль мистецтва у вихованні високих і благородних почуттів.

P 4803010200—134
M206(04)—86 182.86.

84Ук7-5

95 к.

